

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Dr. Mollay Károly: Újabb szempontok a helytörténetírás műveléséhez.

161 Dr. Mollay Károly: Újabb szempontok a helytörténetírás műveléséhez.

Helytörténetírásunk elvi kérdései közül eddig a tárgyválasztás, az anyaggyűjtés és a feldolgozás módja került általános megbeszélésre,¹⁽¹⁾ a legjobban elhanyagolt kérdés, a falutörténetírás, pedig már megkapta a maga sajátos, részletes ismertetését.²⁽²⁾ Ezeknek az elvi állásfoglalásoknak értelmében a helytörténet egészen a jelen helyzetig igyekszik eljutni s a lehetőséghez képest a jelen helyzetre a múltból is keres magyarázatot (gazdasági, társadalmi helyzet stb.). Beletartoznak tehát a társadalomrajz eredményei, épúgy, mint a néprajzéi is. Minél nagyobb területet (tájegység, vármegye, országrész) dolgoz fel a helytörténet, annál inkább van szükség arra, hogy az adatokat ne csak egyenkint, hanem összességükben is értékeljük. Ennek az értékelésnek elvi megalapozására is történt kísérlet, még pedig a néprajzi adatoknak összefogó szemléletben való kiaknázására.³⁽³⁾ Ezeket az elvi megállapításokat most egynéhány helytörténeti vonatkozású munka ismertetésével kapcsolatban szeretnők kiegészíteni.

Az egyik munka *Sziklai János* könyve a dunántúli kultúrmunkásokról.⁴⁽⁴⁾ Ebben a könyvben élők és megholtak életrajzai, méltatásai sorakoznak egymás mellé. Vármegyék s ezeken belül a szellemi és társadalmi élet ágai szerint csoportosítva Dunántúl született vagy Dunántúl működött kultúrmunkásokról, tehetségekről van szó. Összességükkel a szerző Dunántúl művelődéstörténeti jelentőségére és szerepére kívánt rámutatni. Sopron megye is külön fejezetben (259–293. ll.) szerepel 95+65 névvel. A szerző azonban az életrajzi adatokból társadalomtudományi összefüggésekre nem próbált következtetni. A kiválasztás szempontja szubjektív volt s a mű még ilyen vonatkozásban is – a szerző bevallása szerint is – hiányos. Hiszen a szerző forrásai (lexikonok, hírlapok, önéletrajzok, magánértesülések, előszóbeli közlések) minden esetben nem vehetők komoly és mindig tárgyilagos kútfőként. Mindamelllett a munkának egy társadalomtudományi kérdés, a tehetségkutatás szempontjából megvan a maga módszertani tanulsága.

162A tehetségkutatás társadalomtudományi vonatkozásaival, valamint ú. n. tehetségterképek szerkesztésével külföldön már a mult században foglalkoztak. Nálunk csak a világháború után kezdődött ilyen irányú érdeklődés, még pedig elsősorban a magyar írói tehetségeknek születéshely szerinti eloszlását illetően. Majd 1936-ban *Hantos Gyula* a Pallas Nagy Lexikona alapján vizsgálta meg a magyar tehetségeknek az ország egyes részein való eloszlását.⁵⁽⁵⁾ A kiválasztás azon alapult, hány sort szentel a lexikon valamely kiválóságnak. Alsó határu 6 sornyi méltatást vett, a sorok száma szerint értékelte még a tehetség fokát is. A szubjektív kiválasztás hibáját azonban ő sem kerülte el, mert ez a hibalehetőség már a lexikon összeállításánál merül fel. Ezt követőleg *Somogyi József* a Révai Lexikon alapján megszerkesztette az ország tehetségterképét.⁶⁽⁶⁾ Somogyi az összes tehetségeket figyelembe vette, akik a Trianon előtti

Magyarországon születtek. A kiválasztás hibalehetősége tehát Hantos eljárásával szemben csökkent, bár még így is kimaradtak a külföldön született kiválóságok (pl. gróf Széchenyi István). Somogyi a tehetségeket négy csoportba (tudományos, művészi, politikai és katonai, gazdasági) osztotta, az így nyert adatokat térképre vetítette. E térképnek más térképek (pl. nemzetiségi, népsűrűségi stb.) adataival való összehasonlítása a következő elvi fontosságú megállapításokat eredményezte: 1. a tehetségek minőségének eloszlása tekintetében szabályosság nem ismerhető fel; 2. népsűrűség és tehetségsűrűség nincsenek egyenes arányban, a *legnagyobb relatív tehetségbőség* a vegyes nemzetiségű, kevert lakosú területeken (Dunántúl, Felvidék, Erdély) található, ahol az *iskolák sűrűsége* is a legnagyobb; szemben az Alfölddel, ahol mindkét esetben üres foltok tátonganak. Ezen a ponton érintkezik a tehetségkutatás a művelődéspolitikával.

Somogyi a relatív tehetségbőség eloszlásáról táblázatot készített s ezen minden 10.000 lakosra (1910. évi népszámlálás alapján) eső tehetségek számát tüntette fel. Az így nyert országos átlag 2'1. Az országos eloszlás szempontjából Ujvidék jelenti a mélypontot (0'03), Késmárk a legmagasabb átlagot (28'51), Sopron a többi város között váratlanul meglehetősen hátramarad (7'14). Somogyi ez eloszlás alakulásának okait is vizsgálja és különösen a törzsökös lakosságnak és a bevándoroltaknak abban az egészséges keveredésében látja, amelyre a helyi szellem, az ú. n. *genius loci* nyomja rá a bélyegét: „a *genius loci*, az elődöktől a helynek ajándékozott szellemi hagyaték, amely tehát a biológiai örökség mellett éppen nem elhanyagolható tényező” (i. h. 74–75. ll.).

A „helyi szellem” művelődéstörténeti fogalom s mint ilyen fejlődése folyamán tartalmában állandóan változó. Magát a kifejezést („helyi szellem”) szelvényben-hosszában használjuk, a legtöbb ember számára azonban nem konkrét jegyekkel ellátott tartalmat, helyi öntudatot jelöl, hanem pusztán, üres szó marad, ugyanúgy, mint a „nemzeti lélek”, a „nemzeti szellem”. Pedig minden hazafiaskodó szólamon ¹⁶³túlmenően ez utóbbiaknak sajátos magyar jegye közelebbről éppen úgy meghatározható, ⁷⁽⁷⁾ mint pl. a „francia szellemé”. ⁸⁽⁸⁾ Az adatok feltárása után a helytörténetírásnak is el kell egyszer jutnia oda, hogy az elődöktől az utódoknak átadott szellemi hagyatékot közelebbről meghatározza, serkentő és gátló tényezőit, tartalmának alakulását, történeti fejlődését kimutassa. Ezen a ponton kapcsolódhat a helytörténetírás a fentjelzett társadalomtudományi kérdés vizsgálatába, még pedig úgy, hogy társadalomtörténeti szemlélettel szélesíti ki. Ugyanis ha egészen megnyugtató feleletet akarunk a tehetségek eloszlásának okaira a jelenben, a múltat is kérdőre kell vonnunk. Minél kisebb területen vizsgáljuk a tehetségek feltűnésének és eloszlásának okait, annál többértébbé válik a feladat. Sziklay János könyvének hiányai is innen adódnak. Amíg az egész ország tehetségtérképe adatainak összeállításáról volt szó, a lexikonok adatai az említett hibalehetőségek ellenére is általános zsinórmértékül elfogadhatók voltak. Elfogadhatók voltak a kutatás kiinduló pontjával olyan értelemben, hogy a lexikonban szereplő személyek *általában* országos jelentőségre tehettek szert. Abban a mértékben azonban, ahogy a vizsgálandó terület egy-egy országrészre (Dunántúl), tájegységre (Rábaköz), esetleg városra (Sopron) szűkítjük, ugyanolyan mértékben csökken a lexikonoknak, mint általános (s természetesen viszonylagos) zsinórmértékeknek a jelentősége. Ekkor tűnik ki, hogy különbséget kell tennünk *országos* (pl. Liszt Ferenc, gróf Széchenyi István stb.) és *helyi jelentőségű* (pl. Lackner Kristóf stb.) tehetségek között. Valami hasonlót Sziklay János is megérezett, amikor nem elégedett meg a lexikonok szelekciójával. A két szempontot azonban még nem tudta különválasztani s innen van munkájának minden úttörő jellege mellett is, hézagossága, egyenetlensége. ⁹⁽⁹⁾ Amint a helytörténet nem azonos az országos történet kivonatával, egyik részével, ugyanúgy kell különbséget tennünk az országos és helyi jellegű tehetségkutatás között.

A fent ismertetett tehetségkutatásoknak közös hibája, hogy a *születés helyét* fogadták el a rendszerezés alapelveit. Pedig a születés bír a mi szempontunkból a legkisebb jelentőséggel. *A születéssel magával a*

tehetség a születéshely helyi szelleméből édeskeveset kap. Sokkal döntőbb a helyi szellemnek és az élményekre fogékony léleknek, a helyi szellemnek és a tehetség alkotó törekvésének találkozása. Vagyis minden esetben két kérdésre kell választ adnunk: 1. mit köszönhet a helyi hagyományoknak, 2. mivel gyarapította ezeket a tehetség. Sziklay János már ebben az irányban tapogatózott, amikor a Dunántúl születetteken kívül felvette a Dunántúl működött tehetségeket is, a részletek kidolgozásában azonban elsikkadt a megsejtett gondolat. Az elmondottakat gróf Széchenyi István példájával igazolhatjuk. Széchenyi Bécsben született s így pl. Somogyi vizsgálódásain kívül esik, mert Somogyi csak a születés helyét veszi alapul. Pedig kétségtelen, hogy Széchenyi születése és Bécs városa nincsenek szükségszerű kapcsolatban, hiszen Széchenyi ugyanúgy a monarchia bármely [164](#)helyén megszülethetett volna s ebben az esetben is ugyanaz a nagy Széchenyi István válhatott volna belőle. A születéshely tehát semmiképp sem fogadható el a rendszerezés alapelveiül. Sziklaynak Széchenyi-jellemzéséből viszont nem tűnik ki, mi az, amit a legnagyobb magyar a dunántúli tájból szívott magába, s mi az, amit ő adott ennek a tájnak. Sziklay jellemzéséből Széchenyi *országos* s nem *helyi* jelentőségű működése tárul elénk, pedig a két szempont nem keverhető össze, hiszen Széchenyi *helyi* jelentősége, mint ezt éppen Sopron vármegye és Sopron város esetéből ismerjük, [10\(10\)](#) távolról sem volt olyan nagy, mint *országos* jelentősége. Sopron vármegyével csak 32 éves korában kerül közelebbi érintkezésbe s sohasem nyúlhatott olyan döntően a helyi fejlődés irányításába, mint ezt országos szempontból megtette. Értékelésének tehát a tehetségkutatás szempontjából e két elv szerint kell történnie. Hasonlót mondhatnánk pl. Liszt Ferencről is. Egészen másképpen áll azonban a helyzet Lackner Kristófnál (1571–1631.) [11\(11\)](#) Az ő művelődéstörténeti jelentőségét csak a helytörténet keretében állapíthatjuk és érthetjük meg.

Mindezekből az következik, hogy nem a születés helyének véletlensége, hanem a *tájjal* való kapcsolat a döntő. A kutatásnak tehát ebben az irányban kell megindulnia.

A helytörténetírás ezen a téren még nagy nehézségek előtt áll. Nem rendelkezik a helyi tehetségek lexikonjával, amely az országos tehetségek szempontjából általános, tájékoztató zsinórmértékül már rendelkezésre áll. Először tehát ennek kell elkészülnie. E helyi lexikonnak magában kellene foglalnia pl. a Sopronban működött írókat, képzőművészeket, zeneművészeket stb., de ezeken túlmenően magában kellene foglalnia a helyi élet minden egyes ágát. Mondanunk sem kell, hogy Somogyi csoportosítása helyi szempontból sem megfelelő, mert a tehetség nem szorítható a négy említett csoport szűk és merev keretei közé. Ha ugyanis ez a kutatás a jelen helyzetig akar eljutni s az egyszerű ténymegállapításon túl következtetésekkel akar szolgálni, ki kell terjeszkednie pl. a sporttehetségekre, társadalomszervező stb. tehetségekre is. A kutatás komolyságát a jelen tehetségeinek kiválasztása veszélyezteti legjobban. Soproni szempontból intő példa erre egy üzleti vállalkozásból *Halász H. Imre* szerkesztésében létrejött „Soproni és sopronmegyei fejek” (Sopron, 1930) c. munka, amely épen komolytalan megalapozottsága révén a magyarellenes propagandának tett szolgálatot. [12\(12\)](#) Épen ezért helyesebb volna, ha kezdetben az élöket kizárnák a lexikonból. Ez annál is inkább jó lenne, mert így bizonyára mind több, elfeledett arc bukkanna fel a multból. Így kellett pl. Verbényi Lászlónak szinte újra „felfedeznie” *Wester Flóriánt*, a helyi közoktatásügy történetének kiváló alakját, akinek arcképét a város több mint 100 évvel ezelőtt megfestette, hogy azután teljesen elfeledje. [13\(13\)](#)

[165](#)E munka során nem egy tehetség bukkanna elő, amelyet nem a születése, hanem a helyi szellem avatott sopronivá. Ez egyúttal megadná a lehetőséget, hogy a helyi szellem öntudatra ébredését, formájának és tartalmának alakulását megállapíthassuk. A magyarság megtelepedésétől a mai napig állandó volt a lakosság cserélődése s ez kutatásunknak sok tanulsággal szolgálhat. A 13. század utolsó harmadában kezdődik meg a város elnémetesedése, de a középkori német polgárság egyenes ágon nem maradt fenn

napjainkig. A ma itt élő németiség 250–300 éves s a középkori polgársággal vérségi kapcsolatban csak az újkor elejének bevándorolt s azóta egyenes ágon ugyancsak kihalt németisége által van.

A helyi szellem ismertető jegyeit több irányú kutatással állapíthatjuk csak meg. Meg kell vizsgálnunk, hogyan látja a nagyobbára német eredetű polgárság időnként a magyarsághoz, a szülőföldhöz, a multhoz, a határon túli németiséghez való viszonyát, hogyan és miért vesz részt a műveltség fenntartásában és gyarapításában. Általános összefoglaló szempontok e tekintetben hazai polgárságunkra itt is, ott is találhatóak, azonban ismét a helyi kutatás feladata lesz annak megállapítása, hogy a helyi szellem egyik vagy másik megjelenési formája mikor válik tudatossá a polgárság nagyobb része számára. A jelenségek értékelésénél a korabeli helyzetből kell kiindulnunk s óvakodnunk kell attól, hogy mai felfogásunkat vetítsük vissza a multba s magyarazzuk bele a történelmi jelenségekbe. Mikor pl. azt látjuk, hogy Sopron szabad királyi városi létének első félszázadát (1277–1330) a városbíró és a tanács választása miatt összekülönbözött magyar és német lakosság éles pártküzdelmében éli át,¹⁴⁽¹⁴⁾ nem szabad arra gondolnunk, hogy a középkori németiségiünkben azok a népi erők működtek, amelyek részben ma lelkesítik. Minden új mozgalom szellemi ősöket keres s az uralkodó politikai szemléletre áthangolt német történetírás ma sokszor hajlandó ilyen multba való visszavetítésre. A középkorban azonban ennek az államhatárokon áthatoló népi gondolatnak még a csirája sem volt meg. Az államhoz, helyesebben annak fejéhez, a magyar királyhoz való tartozás érzése hatotta át polgári társadalmunkat. 1441-ben Erzsébet királynő III. Frigyesnek elzálogosítja Sopront s Frigyesé marad 1463-ig: bár a magyar zsoldosok eltávozása után több ízben kérnek fegyveres védelmet a német császártól,¹⁵⁽¹⁵⁾ peres ügyekben mégis Budára fellebbeznek, amit a császár rossz néven is vesz tőlük.¹⁶⁽¹⁶⁾ Az elzalogosítás megszűnése után is a maga pártjára igyekezett megnyerni a polgárságot. Ami a nyugatmagyarországi birtokos uraknál már a 14. században nem egyszer sikerült,¹⁷⁽¹⁷⁾ a soproni német polgárságnál a 15. században is hatástalan maradt: 1485-ben a városi tanács Haberleiter János özvegyétől gyermekeinek gyámságát ¹⁶⁶veszi el, mert az anya másodszor egy németbirodalmi „idegenhez” (*extraneus de Almaniam*), a stájerországi származású Hitzendorfer Kristófhhoz ment feleségül.¹⁸⁽¹⁸⁾ Ilyen körülmények között szinte felesleges volt 1490-ben I. Ulászló király intelme a soproni polgárokhoz, ne engedjenek a német császár lázításának s ne ragadtassák el magukat olyan cselekedetre, amely nekik és utódjaiknak örök szégyenére és gyalázatává válna.¹⁹⁽¹⁹⁾ A III. Frigyesnek való elzalogosítás idejéről 1493-ban így emlékeznek vissza: „als wir in seiner genaden hannden *nebm der heiligen coron ze Hungern* in saczweis gestannden seien...”²⁰⁽²⁰⁾

Ahogy az 1283–1330-ig tartó magyar-német belviszálynál nem szabad a maihoz hasonló népi szemléletet feltételeznünk, ugyanúgy nem bizonyítják a fenti adatok, hogy városunk középkori német polgársága a magyarsághoz való viszonyát megvizsgálta volna. A mindenkor magyar király személye volt döntő, minden elhatározásában, amely a magyar államot a határon túli németiséggel szembeállította. Nem kétséges azonban, hogy ebben a 15. és 16. század zavaros évtizedeiben a polgárság szabadalmainak állandó és éber védelmében kialakult *hagyománytisztelete* is közrejátszott. Mennyire kialakult ez a középkor folyamán, mutatja egy jellemző eset 1523-ból. A soproni polgárok a győri püspökkel a dézsmaeszedés körül több mint száz évig harcban állottak. 1523-ban a győri püspök megkérdezi a tanácstól, miért kívánják tőle, hogy a dézsmaeszedésnél segédkező tanácsstagokat neki ebéden kell vendégül látnia. A tanács válasza, „das sy seiner gnaden mals nye begert, *sonnder es sey ain alts löblichs herkommen*, dabeí haben sy es bisher auch beleiben lassen.”²¹⁽²¹⁾

A szülőváros szépségeinek felfedezése, amelyet Becht Rezső megkapó elmefuttatásában joggal a soproni lélek sajátjának ismert fel,²²⁽²²⁾ nem hevítette városunk középkori polgárságát. A Főtér (ma Ferenc József-tér), amelyen a vásárt tartották, már a 14. század első felében szűknek bizonyult s 1353-ban I. Lajos

királyunknak szigorú rendelettel kellett a belvárosból kitelepített vásárt a Főtérré visszavinni. A tanács ezért 1525-ben a vásár helyének megnagyobbítására egy főtéri háznak lerombolását határozta el. Bár tudjuk, hogy II. Lajos király a házat mindenáron soproni alharmincadosának akarta megszerezni, mégis jellemző a királyi rendelet indokolása, amely *a tér szépségének csorbíthatlan megőrzése* végett megtiltja a ház lebontását.²³⁽²³⁾ Tudjuk, a királyi oklevél e kitételének megvannak a maga szellemtörténeti ¹⁶⁷előzményei a királyi udvarban, az oklevél létrejötté azonban azt is bizonyítja, hogy ezek a külföldi eredetű előzmények Sopronban ekkor még nem hatottak.

Érdekelte-e már középkori polgárságunkat Sopron multja, erre a kérdésre biztos adataink még nincsenek. Ha azonban igaz, hogy 1487. aug. 15-én a nyolcéves Hippolytus esztergomi érsek kíséretében Sopronnál lépett magyar földre Petrus Ransanus († 1492), Mátyás király egyik híres olasz humanistája, akkor bizonyos, hogy már ebben az időben foglalkoztatta az elméletet az a városfalba falazott képmás, amelyet az idők folyamán egyesek, hol nőre (*Sempronia*), hol férfira (*Sempronius*) vonatkoztattak, így akarván megerősíteni Sopron város humanista neveinek (*Sempronia*, *Sempronium*) éppen Ransanus és kortársa, Bonfinis által forgalombahozott magyarázatát. Így nem lehetetlen, hogy a később kimutatható helyi hagyomány elindítása éppen ehhez a látogatáshoz fűződik.²⁴⁽²⁴⁾ Tagadhatatlan, hogy a mult iránti érdeklődés még a 16. század első felében sem volt túl nagy, mégis a *kultúrértékek megőrzésére* való fogékonyság, amelynek végeredményben gazdag városi és magángyűjteményeinket köszönhetjük, már megvolt. 1541-ben Wolfgangus Lazius, a híres bécsi humanista látogatja meg városunkat s az 1532-ben hadászati okokból lebontott várárokminti Boldogasszony-templom (a mai várkerületi Mária-oszlop helyén) romjai között három római feliratos követ talált. A feliratokat Lazius jegyezte le először,²⁵⁽²⁵⁾ a köveket pedig a városi tanács őrizte meg.²⁶⁽²⁶⁾

A részletkutatások bővülésével a helyi szellem középkori előzményeinek formáit bizonyára mind jobban ki lehet majd hámozni. A középkorra nézve ez annyival könnyebben megy, mert a forrásanyag jórésze a városi okmánytárban kutatásra kész állapotban előttünk van. Sokkal nehezebb lesz ez az újkorban. Szaporodnak a források, megnövekednek a szempontok. A városi élet minden megnyilvánulása számbajöhet s az értékelésnél könnyen abba a hibába eshetünk, hogy teljesen egyéni esetet kortörténeti szempontból tipikusnak veszünk. Nagy segítségünkre vannak itt azonban az egyesületi élet és az újságanyag adatai. Az egyesületek társadalomlélektani jelentőségét éppen abban kell látnunk, hogy kultúrárt fenntartó és kultúrárt termő működésükben jutott kifejléshez a polgárság fölös alkotó energiája. Sopron több mint 200 egyesülete virágzásának és tengődésének vizsgálata ilyen szempontból nagyon tanulságos lehet. Az egyesületek virágzása és tengődése mutatja, milyen eszmények hevítik a sokakból alakuló kispolgárságot, a kevesekből álló vezető réteget. Nem véletlen, hogy egyesületeink általános tengődése az elmúlt húsz esztendőre esik, amikor az a kispolgár, aki egykor altruisztikus egyesületek, dalárdák stb. keretében élte ki alkotó kedvét, igen sokszor kocsmák hivatlan pártpolitikai szónoka lett. Tagadhatatlan, hogy az elmúlt ¹⁶⁸évek viszonyai sok kisembert vontak el erről az egykor sajátosan kispolgári területről.

Az újságok elvi állásfoglalások mellett nagyon sok gyakorlati esetet nyújtanak, amelyek összességükben bizonyos szempontból tipológiai jelentőségre tehetnek szert. Újságjaink belső és külső történetének feldolgozása az elmúlt száz év szellemének megismerése szempontjából ezért döntő jelentőséggel bír.

A különféle szempontok közül itt csak azt szeretnők kiemelni, hogyan gondolkodott városunk többségben levő német polgársága a magyarsághoz való viszonyáról az újkorban.

A kérdést országos szempontból nemrég két munka is megvizsgálta. *Szabó István*: „A magyarság életrajza”-ban (Budapest, é. n.) 16. századi eseteket sorol fel, amelyek szerinte arra mutatnak, hogy német

városi polgárságunk ekkor tudatosan kizárta soraiból a magyarokat. Sopronra vonatkozólag egy 1543. évi szabályrendeletre hivatkozik,²⁷⁽²⁷⁾ amely valóban megtiltja, „dass den hieherkommenden *fremden* Hungarn, Papaern und andern in der stadt herberge gegeben werde”. A helyi viszonyok ismeretében azonban másképp áll a helyzet. Mint erre már az 1890-ben kiadott „Sopron sz. kir. város monographiája” (Sopron, 1890, I, 26. l.) rámutatott, erre az óvintézkedésre a tanács a török veszedelem elől menekülő magyarországi lakosok miatt kényszerült, akik bizony nem a legszebben viselkedtek az őket befogadó város területén. A szabályrendelet panaszkodik arról, hogy a *menekült* magyarok a város terheinek viselésében sem akarnak résztvenni. A szabályrendelet szövegében a magyarokra vonatkozó „idegen” (*fremden*) jelzőt is sokan félreértették. Tekintettel arra, hogy ebben az időben sem volt jelentéktelen a város magyar lakossága, ez a jelző s így az egész szabályrendelet csak a *nem* polgárjogot nyert, a városban való végleges letelepedésre *nem* hajlamos magyarságra vonatkozott. Hasonló intézkedést hoztak mindennemű nem kívánatos bevándorlás ellen, „dass niemand, so kein bürger, noch gemeiner stadt unterthan, ohne vorwissen der obrigkeit und ohne sonderlicher ursach beherbergt werde...” Ez az eset is mutatja, hogy a polgárság lelki magatartásának kutatása csak a helyi viszonyok tüzetes ismeretében történhet meg.²⁸⁽²⁸⁾

Pukánszky Béla²⁹⁽²⁹⁾ az irodalmi megnyilvánásokon keresztül vizsgálja a hazai németiség öntudatra ébredését és ez öntudat különböző megjelenési formáit. Pukánszky úgy találja, hogy ennek az öneszmélésnek kezdete nagyjából 1760-ra esik, bár tudja, hogy helyenkint már korábbi adatokkal is rendelkezünk. Pukánszky művének ismertetésével kapcsolatban egyszer már rámutattunk arra,³⁰⁽³⁰⁾ hogy éppen e korai adatoknak kellene nagyobb figyelmet szentelni. További ¹⁶⁹kutatások ezeket az adatokat szaporíthatják s a helyi viszonyok ismeretében az öneszmélés elindulását és elterjedését is nyomon követhetnénk. Példaképpen rögtön *Barth János Konrád* soproni evangélikus lelkészt hoztam elő, akinek „Oedenburgisches Rath-Haus” (Preßburg, 1670) c. prédikációja a Pukánszky által megadott időpontot 90 esztendővel előzi meg s a kérdés eddigi irodalmában ismeretlen. Barth elzászi születésű volt, Bécsből került Sopronba, ahol Prisomann Egyed Lajos városi tanácsos leányát vette el feleségül. Fenti prédikációját 1670. április 24-én, a polgármester és a tanács választása előtt megtartott istentiszteleten mondta el. A beszéd tehát mintegy a választás hangulatának előkészítésére készült s ezért a mi szempontunkból különös jelentősége van, annál is inkább, mert Barth a régi városháza belsejét díszítő s Lackner Kristóf polgármester idejéből származó feliratokból állította össze: *Seyd doch auch so gesinnet, alle Ihr, denen Gott zeitliche Mittel an die Hand gegeben, unsern Schulen insonderheit damit behülflich zu seyn; Nicht der Deutsch- und Lateinischen allein, sondern fürnemlich der Ungarischen... Sind nicht auch wir meistentheils Ausländer in dieser Stadt, dahin wir aber nicht wieder Willen mit Gewalt geführt, sondern von Bequemlichkeit des Ortes gelocket sind: Wir wohnen am besten Ort, und essen recht das Marck im Lande, Undanckbare, wann wir es nicht erkennen!... Thäten da nicht wir Fremdlinge ein grosses Unrecht an den Kindern des Landes, wann wir, die wir hier geniessen der Fettigkeit der Erden, und haben Korn und Weins die Fülle (Gen. 27/28), nicht auch ihnen behülflich wären mit eben den zeitlichen Gütern, die wir in ihrem Lande empfangen.* Ezek lényegében már ugyanazok a gondolatok, amelyek száz évvel később az állampatriotizmus híveit lelkesíteni fogják. Jellemző még a beszéd befejezése, amely hivatkozik egy Lackner által tervezett szimbólikus képre. Barth szerint Lackner ezzel találóan jellemezte Sopron, egyúttal az egész magyar haza helyzetét, *indem Er gleich unter das Wappen deß Königreichs Ungarn ein Sinn-Bild setzen lassen, darinn Er das Creutz, wie es Ungerland im Wappen führet, mitten auff dem ungestümen Meere daher getrieben zeigt, darwieder allerseits die Sturmwinde zusammen blasen, die Wellen bereits darüber gehen, und noch dazu die ungeheuresten Thiere des Meers, Leviathan und all sein Heer dagegen wüten. Doch noch trösten wir uns der Überschrift: MERGITUR, NON SUBMERGITUR.* Az ú. n. *hungarus*-szemléletnek ez a korai feltűnése arra ösztökél, hogy a helyi körülményeket szélesebbkörű kutatással tisztázni kellene. A helyi szellem ismertetőjegyei közül a

lokálpátriotizmus mellett az állampátriotizmus is nagy szerepet játszott Sopronban. Pukánszky hazai németiségünkben három típust emel ki: az asszimilálódó, a hagyományörző és a népi öntudat harcosának típusait. E típusok a mai napig megvannak s mindenkor szerepük határozza meg városunkban is a németiség viszonyát a magyarsághoz. Mind a három típus szülőanyja az állampátriotizmusnak az a tanítása, hogy az állam jelenti egyúttal a hazát is s az állam megszemélyesítője, az uralkodó iránti hűség a tulajdonképpeni hazafiság. Ezzel az elmélettel nem is volt baj addig, míg a 19. század elejével a magyar szabadságmozgalom a 170. „magyar hazát” az uralkodóval szembe nem állította. Az egész monarchiát átfogó állampátriotizmusból így a magyar hazára vonatkoztatott részleges pátriotizmus lett. A magyar szabadság ügyének akkori európai népszerűsége, végeredményben tehát a magyarságon kívül álló okok állították nemzetiségünket, így a németeket is, a magyarság mellé. Ami kezdetben csak irodalmi élmény volt, abból lassankint politikai állásfoglalás lett, amint ezt éppen az abszolutizmus évei mutatják. Az első típus ezt azzal fejezte ki, hogy nyelvében is szakított multjával s minden igyekezetével a magyarsághoz asszimilálódott. A második csak nyelvében őrizte a multat és a biedermeier életformájának igazi hordozója lett. Az az érzésünk, hogy városunk polgárságában ez a típus volt uralkodó hosszú időn keresztül, ezért érdemes lenne a soproni biedermeier kultúrát minden előzményével együtt egyszer feldolgozni. Ez a típus volt „a soproni polgár”, aki féltő gonddal őrködött városa hírnevén, jóléti, közhasznú intézményeket teremtett; nevét sohasem magyarosította meg, de tetteiben, munkájában használt magyar *hazájának* s halála után vagyonának egy része városi alapítványokra szállt. A harmadik típus a szabadságmozgalmak alatt és után közvetítő kapocs maradt a külföldi németiség és a magyarság között. Pukánszky könyvéből derül ki, hogy ennek a típusnak vezetése mindjobban kiszorult a tulajdonképpeni városi polgárság kezéből. Bleyer Jakabbal a hazai németiség irányítása végkép a parasztság kezébe, az elsősorban erre támaszkodó német népi mozgalom kezébe került. Ez városunk németiségének történetében is új fejezetet nyitott meg, amelyet az asszimiláció korával szemben a disszimiláció korának nevezett el Szekfü Gyula. Pukánszky természetesen ezt a kort már nem írta meg, helytörténetírásunk számára azonban egyszer tanulságos lesz, ennek a disszimilációs folyamatnak felderítése.

A helyi szellem kutatása természetesen nem azt jelenti, hogy csak olyan ismertető jegyeket kell megállapítanunk, amelyek *egy-egyedül* a soproni polgárságban található meg. Ez lehetetlen feladat is lenne. A helyi szellem hagyományt, nemzedékről-nemzedékre átszarmaztatott tevékenységet képvisel s a helytörténetírás éppen e hagyomány életének kiderítésével teheti öntudatosabbá, érzékelhetőbbé. Egyelőre a munkának még a legelején tartunk.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Rajczy Mária Mechtilda nővér. I. M. L.: Csepreg irodalmi multja és népköltészeti hagyományai. (Folytatás.)

171 Rajczy Mária Mechtilda nővér. I. M. L.: Csepreg irodalmi multja és népköltészeti hagyományai. (Folytatás.)

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Rajczy Mária Mechtilda nővér. I. M. L.: Csepreg irodalmi multja és népköltészeti hagyományai. (Folytatás.) / II. Csepreg népköltészeti hagyományai.

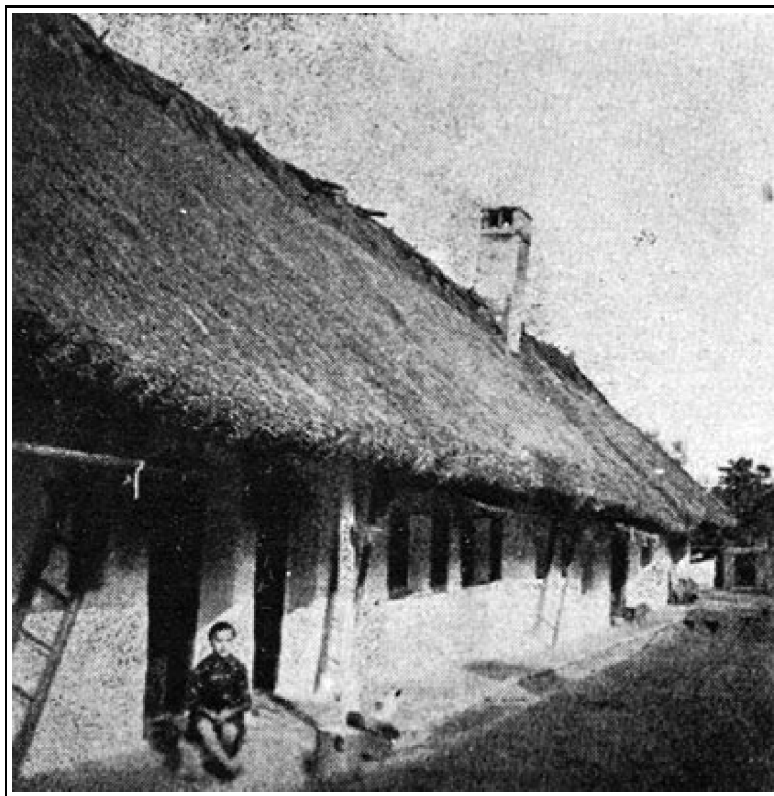
II. Csepreg népköltészeti hagyományai.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Rajczy Mária Mechtilda nővér. I. M. L.: Csepreg irodalmi multja és népköltészeti hagyományai. (Folytatás.) / II. Csepreg népköltészeti hagyományai. / 1. Népviselet, népszokások.

1. Népviselet, népszokások.

Csepreg népköltészeti hagyományait nehéz volt összegyűjteni, hiszen ma már nagyon kevesen emlékeznek a régi szép szokásokra. Érdekes, hogy akárkit kérdeztem ilyesmiről, mindegyik így kezdte: „Ma má nincsen ilesmi, pedig aszongyák, hogy nagyon szip vót, én is csak az öregámtu hallottam rula...”

A hatvanévesek még sok mindenre emlékeznek, hiszen valami kis maradványa akkor még volt a régi népköltészetnek, szokásnak. Még élnek olyanok is, akiknek kis korukban zsinóros nadrágjuk vagy bő fehér gatyájuk volt. Úgy láttam, hogy mindenki, bárkivel beszélgettem is a régi viseletről, sajnálja, hogy ma már nem járhat olyanban, de azért megnézik azt az embert, aki gatyában megy végig az utcán.

Régi ház tornáca.

A népviselet legelső nyomait a csepregi oklevelekben 1788. április 13-án találjuk. A molnárcéh jegyzőkönyve a 32. lapon az „Űst-Sinornak és a nagy pupu kalapnak” viseletét, „mint amelly egyátallyában az Molnári Renden kívül való viseletnek találtatik” elhagyni parancsolja.

1791. július 5-én a városi tanács közgyűlést tartott a piaci tó kitisztításáról, és ugyanebben a gyűlésben szigorúan kimondja „a betsületes Városi Tanács”, hogy igen cifra és drága ruhákat viselni nem szabad, mind a szűkös időkre való tekintettel, mind pedig, mert az ilyen cifra öltözet a lányoknak romlott erkölcsre, a legényeknek pedig tolvajlásra adna ösztönzést. Keményen megparancsolja a tanács a hajduknak, hogy ha a határozat kelte után két hét múlva valakit [172](#)cifrább ruhában látnak, a sorsához nem illendő cifraságtól fosszák meg, ha ez nem használ, akkor a ruhát vegyék el tőle.

1815. augusztus 4-én megtiltják a város bírái a nagykarimájú kalap viselését, mert ilyet a gonosztevő zsványok és más gyanús személyek hordanak, hogy azok fedezete alatt bátran követhessék el gonoszságaikat. Ugyanekkor megtiltják a veressel kivarrott betyáros cifra szűrök viselését is. A mesterembereknek szigorú büntetés mellett nem szabad ilyesmit készíteniük[165\(31\)](#).

A nagykarimájú és nagypúpú kalapnak hamar nyoma veszett, de sem az üst-zsinórt, sem a cifra, drága ruha viselését nem lehetett rendelettel megtiltani. Az a népviselet, amelyre még egyesek emlékeznek, a következő volt:

A férfiak, öregek, fiatalok egyaránt, fekete posztó- vagy bársonynadrágban jártak, amely feszesen és nagyon gazdag zsinórozással díszítve simul a lábszárhoz. Ingük bő- vagy feszes ujjú, vakítóan fehér, gombokkal vagy összehúzható nyakkivágással. Mellényük rendszerint búzakék, fekete, vagy a tanács szigorú végzései ellenére örös zsinórozással, nagy pitykés gombokkal volt díszítve. Hideg időben és vasárnaponként síma, zsinórozás nélküli fekete kabátot, csizmát és kicsi karimájú pörge kalapot viseltek. Nyáron hófehér, hosszú szárú, bő gatyában, bő ujjú fehér ingben és kék vászonkötényben mezítláb dolgoztak. A vászonköténykét vasárnaponként is felvették az öregebbek.

Régi népviselet (rajz).

A leányok szebbnél-szebb színes selyemszoknyákban jártak hétköznaponként is, csupán a házimunkához használtak „festőből” készült ruhát. A szoknya alján fodrok, a pruszlik fölött, amely rendszerint egyszínű volt a szoknyával, tarka gyöngyfüzérék, a kézen szép gyűrűk voltak. Szép selyemkötényt viseltek a bő szoknya felett, ez alatt sok tarka alsószoknyát, a legfelső selyemből volt. Hajukat középen választották el, nagyon szerették a sok apró „caknit”. Fehér keményfodros fejkötőt viseltek, néha gyönggyel díszítették. A legegyszerűbb leányoknak is volt selyem ünneplőjük. – Az asszonyok viselete hasonló volt, de sötétebb selyem, fejükön selyem „keszkenő”.

Amint a népviselet kihalt, úgy pusztultak el a régi szokások, úgy felejtődtek el a népdalok, balladák, versikék, hogy helyet adjanak a 173városi divatnak, a „slágeroknak”... Még itt-ott nagy munkával sikerült

valamit felderíteni, megmenteni a teljes enyészettől..., de úgymint hiába! ...Csepreg egészen más, mint amilyenek a régi „fő-fő könyvek” leírják... A rossz értelemben vett városiasodás, az „úrhatnámság” megkezdődött..., ebben pedig megállás nincsen. Olyan jó egy kicsit elmerülni a múltba, figyelni a régi, egyszerű embereket, akik becsületesek voltak, szeretni-segíteni tudták egymást, és akik nagyon szerették a szépet a viselkedésben, a ruházatban, a különféle ünnepeken egyaránt.

Az országszerte szokásos alkalmoszerű versikék éltek Csepregben is, több-kevesebb változással. Nagyon vigyáztak régebben arra, hogy ezek a vallásos hangulatot meg ne zavarják.

Csepregi viselet 1800 táján.

1829. november 29-én a városi tanács a következő ítéletet hozta: „Minekutánna az Adventi Sz. Napok bekövetkeztek volna, melly az Anya-Szentegyház által Krisztus Urunk eljövételének, Sz. Születésének, és annak illendő elfogadásának készületére rendeltetett, ugyan azért szentgyakorlásoknak, Penitentia-tselekedeteknek Napjai, annyival is inkább, mivel az újonnan választott 8-ik Pius Szentséges Római Pápa, az Hivőknek lelki hasznokra Jubileumi Sz. Butsut hirdetvén, a Megyebéli Fő-Pásztor, annak

az Hívek által való elnyerésére Sz. ájatatosságot és gyakorlásokat ezen Adventi Sz. Napokra határozta. A végre tehát keményen tilalmaztatik: I. Az Városnak Utszáin az estvéli és éjtszakai fel-alá való kóborlás. II. Az Városban lévő tsendességet felzavaró hujjongatás, rikkogatás, annálkább valamely motskos verseknek és mondásoknak kurjongatása. III. A fonyóházoknál a Férfiui személyeknek, Legényeknek öszvemenetele, tsoportozása, mulatozása és dombérozása. IV. A T. N. Vgye tilalma ellenére az kortsmákon az estvéli 9 óra után való kimaradás, egy szóval mind azon tselekedetek, mellyek az tsendességnek felzavarására, és ezen Adventi Sz. Napoknak disztelenítésére volnának. Melly Rendszabásnak és Tilalomnak általhágói... minden személy választás nélkül az Város Biróhoz bé hajtván az Kalodába verettetnek, azután 12 páltza-ütéssel megfenyítettnek, és 24 kr. Nyargalónak lefizetésére szorittatnak”[166\(32\)](#).

[174](#)De mindez hiába tilalmaztatott keményen!... nagyon sok kihágásról tudnak a jegyzőkönyvek. Az adventi napok csendességét különösen Miklós napján zavarták meg „hujjongatással”. Hogy ilyenkor mi volt a szokás, nem tudjuk, de a még 1785. dec. 3-án kiadott rendeletből következtethetünk rá.

Mivel nyilvánágostan tapasztaltatik, hogy December holnapnak elején esni Szokott Sz: Miklós Püspök Napja előtt való estvéli Vagy éjczakai üdöben Némellyek külömb féle öltözetekben állorczáokban magokat el reitvén házru házra járnak, és az gyenge gyermekeket, ép, és jeles elmével ellenkező iészto Czufos figurákkal szokták ijészteni az közönséges nyugodalomnak, és éjczakai Csendesssegnek nem kevés sérelmével az uccákon tétová(n) botorkálnak, mivel pedig az illetin helytelen Cselekedetek eö Fölségének Kemes rendelései által nagyon tilalmaztatnak, s azonkivül is meg érett Okos elmével, és az gyenge gyermekeknek jelyes Nevelésével nagyon ellenkezik sött az gyenge gyermekek az illetin iésztese már sok szomoru eseteket (szültek); annak okáért minden helységek lakossainak bizonyosan veendő kemén büntetés alatt tilalmaztatik az illetin Cselekedet, egyszersmind Keményen parancholtatik, hogy senki sem Sz: Miklós nap előtt való estve Sem Üdvoztönknek Születése napján éjczakán akár alatta valói: akár gyermekei, vagy Leányai által az illetin Szines öltözetek, avagy házrul-házra való énekliseket Mellyek által az éjczakai Csendesség sértődik, meg engedni ne merészellyen, hogy pedig ezen Sz: rendelés annyival inkább meg tartassék, minden helységh Biráinak parancsoltatik, hogy házrul házra járjanak, és eö Fölségének ezen Kemes rendelését a Gazdák Fejekbe erőssen belé Verjék, Keményen nékiek meg parancsolván, hogy se ijészto öltözetben lévök által gyermekeiket ijészteni meg ne engedjék, hanem más illendő móddal az jóra ösztönözzék. Ha pedig mégis találtatnának utóbb akik ezen kegyes rendelést meg Szegvén ez előbbenyi mód Szerént, házrul házra járanak azok az éjczaki Eörzők által meg fogattattván arestomban vetetődjenek, a gazdák pedih kik eztet meg Szenvednék érdemekhez képest büntetődjenek, egy Szóval minden efféle, és ez hasonló békességet meg Sértő Szokások leghottan meg Szünnyenek, ez kellemetes rendelés peniglen minden esztendőben, s részeiben megújéttassanak és a parancsolatnak meg tartására nagy vigyázás légyen”[167\(33\)](#).

Még az idősebbek is jártak fiatakorukban házról-házra Miklós-napkor ijeszteni. Hosszú láncikat csörgették, de nem egyszer meg is verték vele az utcán menőket, amelynek következménye sokszor szomorú volt. Ilyenkor senki sem mert egyedül még a szomszédba sem elmenni. Ma már ennek semmi nyoma sincs. Versikét nem mondtak.

Több nyoma maradt meg a pásztorosdinak (függ. II. 1.). A karácsonyi misztériumból, amelyet még ma is több helyen teljes egészében játszanak, mint Sátoraljaujhelyen, Debrecenben[168\(34\)](#), csak töredék maradt meg. A sok szereplő közül csupán három pásztor játszik, ha többen gyűlnék össze, akkor is csak ennek a háromnak van szerepe. Öltözetük kifordított rongyos kabát, kifordított sapka, vagy hegyes süveg, saját készítésű álarc, egy nagy furkósbot lánccal. A beköszöntés csak egy mondat: „Adjon Isten jó estét gazda!” Máshol, pl. Udvarhely megyében, hosszú verssel köszöntik a gazdát. Úgy látszik, hogy Csepregben is

különálló vers lehetett a beköszöntő, mert miután a pásztor felszólítja a házigazdát az asztal megterítésére, újra 175-jó estét kíván és elmondja, hogy a küszöbön megbotolva, a hétmázsás lelke majd kiszakadt. Igaz, hogy ezt a keveredést mutatja a csikmegyei változat is, amely pedig majdnem teljes. Mihelyt belép az angyal, már pálinkát kér:

*Mennyből jöttem tihozzátok,
Tudom, vagyon pálinkátok!*

A beköszöntő után a két másik pásztor mondja el az álmát, olyan túlzásokkal, amelyek a környékbeli változatokban is előfordulnak: teknősbéka nagyságú szunyog, egy hadsereget elfedő gomba. Itt aztán minden pásztor képzelete szárnyra kel és nagy boldogan mondják el a kitalált nagyításokat, ezeket meg is dicsérik a házigazdák. A végén pénzt vagy hurkát, kolbászt, szalonnát kér. Egyik helyen ezt, a másik helyen azt kap az öreg pásztor, jóllehet a második pásztor kéri. Igen vigyáznak az öreg kornak kijáró tiszteletre még a játékban is. Mindig megkérdezi a háziasszony, hogy: „Mellitek az öregebbik pásztor?”

Cigányputri.

Míg a pásztorosdi a szent este előtti napokban játszódik le, addig a Betlehem-járás mindig szent este (függ II. 2.). Több pásztor, ma már rendesebb ruhában, álarc nélkül, összeáll. Az öreg pásztor viszi a fából faragott, színes papírral feldíszített „betlehemet”. Ma már szentképekkel rakják tele, de régen faragott alakok voltak benne, de a piros papírral beragasztott ablak és a belül égő mécses vagy gyertya ma is megvan még. Az öreg pásztor kivételével mindegyik úgy esik be a küszöbön. Egy pár pillanatig csendben fekszenek, aztán elkezdik énekelni a Pásztorok, keljünk fel... kezdetű ismert karácsonyi éneket. Azután a háziak megnézhetik a „betlehemet”, amelyet illik megdicsérni: „Illen gyönyörűt még soha nem láttom,

mellitek csinyáto?” A feleletet egyszerre kiáltják: „Az öregebb pásztor.” Csak az lehet vezető ugyanis, akié a „betlehem”. Még dícsérés közben nyomják a pásztorok kezébe a „divót”, cukrot, süteményt. Ha pénzt kapnak, azt az öreg pásztor kapja meg. A begyűlt pénzen megosztóznak. Az a kisfiú, aki elmondta ezt nekem, az utolsó évben három társával együtt külön-külön 19 pengőt gyűjtött össze; igaz, hogy négy szomszédközségben is betlehemeztek.

Háromkirályok napján Gáspár, Menyhért, Boldizsár minden különösebb öltözet nélkül a püspöksüveg helyett ma már csak közönséges sapkában, aprófából készült, ide-oda nyujtogatható csillaggal, a csengővel, színes papírral feldíszített „háromkirályokkal” jár házról-házra (függ. II. 3.). Dícsértessékkal köszönnek, felállnak egymás mellé, középiütt Gáspár a csillaggal. Miközben ezt az öregebbik király [176](#)ide-oda nyujtogatja, éneklük az ismeretes Háromkirályok napján... kezdetű éneket. A végén a karácsonyfáról kapnak valamit. Ezen az estén, a háromkirályjárás után szedik le ünnepélyesen a különféle alakú, színes cukorral bevont süteményeket a karácsonyfáról, de előbb még az utoljára meggyújtott gyertyák mellett imádkoznak és énekelnek. Az ének paródiáját is ismerik, de nem teljesen. A magyarázó két sort a vasmegeyi Vép községben éneklük:

*Mer' a mácsik zsiros vót,
A cigány meg torkos volt.* [169\(35\)](#)

Más változatokban az egész háromkirályjárás színesebb. Szerepel Heródes, egy sereg katona, természetesen egy hős magyar is, aztán angyal és a szitykes-szutykos szolgáló, akiről a csepregiek a pásztorosdi alkalmával szólnak [170\(36\)](#).

A környéken van Gergely-járás is. Megvolt ez Csepregben is, de a verset senki sem tudta elmondani.

Ritka a Balázs-járás is, de azért egy-kettő még tudja. Érdekes, hogy az 1930-as években csak a legöregebb cigány járt házról-házra a feleségével. A cigány meghalt, nekem a felesége énekelte el (függ. II. 4.). Hamarosan ki fog pusztulni ez is. Az éneklő a dícsértesség után kezdi:

*„Hogy megemlékezhessünk Szent Balázs napjára,
Együgyü énekünket elmondjuk nótánkra.”*

Ennyi az egész, ami Szent Balázsról szól. Szilban (Sopron megye) így énekelük:

*„Emlékezzünk Szent Balázsról,
Itt vagy az napja,
Hogy mi erre várakozunk
Már kilenced napja.*

*Kérjük ajándékát,
Nyujtsa szent áldását,
Távoztassa mindnyájunktól
Torkunknak fájását.* [171\(37\)](#)

Valami ilyesmi kíváncznék a mi szövegünkbe is. A vers többi része a környéken nem ismeretes, de

majdnem szóról-szóra megtalálható az utolsó négy sor:

*„A hasunk is üres,
Tarisznyánk is üres,
Hozd be gazda szalonnádat,
Csak hamar siess!*

Püspöksüveg nélkül járnak már. Valószínűleg innét került a püspöksüveg a háromkirályjárásba is. Nagyon tetszetett a színes papírból készített süveg, amely ma már nem használatos.

A másik vers már megemlíti Szent Balázs hathatós segítségét a torokfájás ellen. Ebből sem maradt el a tarisznya emlegetése.

Aprószentek napján kívánnak boldog újévet különféle jótanácsokkal, amelyek természetesen nem az engedelmisséget hangoztatják (függ. II. 5.). Hogy keléses ne legyen senki az újesztendőben, fűzfából font korbáccsal verik meg a ház népét. A legtöbb helyen fűzfakorbáccsal [177](#)virgácsolnak, de Szántón (Tolna m.) csak egy fűzfaággal, Bátaszéken (Tolna m.) pedig „kicsi” fenyőággal. A korbácsolásért rendszerint pénzt kapnak, Fényőn (Győr m.) csakis karácsonyi kalácsot [172\(38\)](#).

Luca napján egy köteg szalmát visznek be a házba. Letérdelnek elibe és szalmát szórva elmondják a jókívánatokat, nem egyszer ízléstelen mondásokkal tarkítva (függ. II. 6.). Olyan hosszú kolbászt kívánnak többek között a gazdának, amelynek egyik végét Cvitkovics, a másik végét Póczik fogja, a közepét meg a mester harapja ketté, tudniillik Cvitkovics a község egyik végén „főnek”, Póczik a másik végén „lenek”, a mester meg középtől lakott. – A lucázás többé-kevésbé mindenütt ilyen jókívánatokkal teljes, de nem mindenütt szalmát szórnak szét. Nemesdömölkön (Vas m.) szalmát szórnak ugyan, de előbb leseprik az ajtó küszöbét, Surányban (Vas m.) csakis Luca napján reggel lopott szalmával mennek házról-házra; Csepregben mindenki hazulról hozza a szalmát és a lucázás végén kezével összesöpörve viszi tovább. Söjtörön a küszöbön kívül ülnek rá a szalmára, itt nem szórják a szalmát. Páka, Szilvagy, Bak községben (Zala m.) hasábfára, forgácsra ülnek; Polán (Zala m.) boton guggolva, ide-oda ugrálva mondják el versikéjüket. Fahasábon „kótyunak” Zala, Somogy, Tolna megye több községében; nem egy helyen kukoricát szór rájuk a gazdasszony, amelyet aztán a tyúkoknak ad, hogy megvédje őket a szemveréstől. Minden nélkül az ajtó mögé guggolva mondja el jókívánatait a baranyamegyei Kaposszekcső község lucázója [173\(39\)](#).

Szent György napján az a „tsunya szokás” uralkodott Csepregben, hogy pásztorfogadás volt, amint ezt a IV. számú jegyzőkönyv (32. l.) megbotránkozva említi. A pásztoroknak ugyanis minden évben jelentkezniök kellett a „betses Tanács” előtt, hogy meg akarnak-e maradni az előre megmondott feltételek mellett, ha igen, akkor nagy áldomás volt. Úgy látszik az áldomás ellen lázadt fel a „betsületes” jegyzőkönyvvezető. Ma már ez sincs szokásban.

Pünkösdi napján tíz-tizenkét fehérruhás leányka közrefog egy kicsi leánykát, a királykisasszonykát. Feje felett keszkenőt, jobban mondva nyakravalót tartanak négyen és így éneklük el az ismeretes pünkösdi éneket, megtoldva még egy népdallal, az Ángyom süített rétest... kezdetével (függ. II. 7.). Ennek végén leengedik a kendőt, egyet-kettőt fordulnak a kendőbe takart királykisasszonykával, miközben éneklük: „Két cigány hegedül, magam járom egyedül...” Az után felemelik a kis királykisasszonykát, most már kendő nélkül és így kiáltanak: „Ekkora legyen a királykisasszonyka!” Ha a kicsi nem nevet, sok ajándékot kap, ha nevet, akkor is kap ugyan ajándékot kosarába, de gúnyolódva kiabálják: „Kukacos a királyné!” – Nagy

szégyen az, ha a „püncözsdőlők” királykisasszonykája nevet. – Körmend vidékén mikor felemelik a királykisasszonykát, így kiáltanak: „Ekkora legyen a ketek kendere!” Kecskemét környékén hosszú versikét mondanak tele jókívánatokkal¹⁷⁴⁽⁴⁰⁾.

A húsvéti öntözést (függ. II. 8.) semmi versike sem szépíti, egy vödör vízzel leöntik a sivító leányt. De a gyerekek minden húsvét ¹⁷⁸napján még ma is kimennek a rétre a pirostojásba kétkrajcárost dobálni; akinek krajcárja belefűrődik a tojásba, elnyeri a többiek tojását. Ha valamelyikük pirostojást eszik, a többi elkezd ütni a hátát, kiáltozva: „Árulkodó Júdás, nem kapsz pirostojást!” Vagy: „Szikít eszi, hátát veri!” Addig-addig verik, míg megeszi a tojást, vagy erős „legény” lévén, szétüt a többi között.

Ma már semmiféle lakodalmi szokás nincsen, sőt még a lakodalom is ritkaság; az örömszülőket meghívja az új pár vacsorára és kész. Régente és még ma is rendszerint délután volt az esketés, de már az előtt volt egy-két érdekes szokás.

A kézfogó után, egyesek szerint a leánykérés előtt, a leendő vőfély hosszú botra kötötte a menyasszony valamennyi selyem „keszkenyőjét”, és az utcán végihordozva, elvitte a vőlegényhez. Láthatta mindenki, milyen módos a menyasszony, mennyi selyemkendője van. Amíg a kihirdetés tartott, tehát három hétig, tiszta feketében gyászolta a menyasszony leányságát. Természetesen a fekete kendő is csak selyemből lehetett, hiszen minden valamirevaló leánynak volt 5–6 selyemkendője. A kihirdetés után a vőfély bokkrétát kötött botjára és úgy járt vendéget hívni valamilyen versikével, amelyet sajnos, már senki sem tudott elmondani, de amely bizonytalán hasonlít a többi községekben ismeretes vendég-hívogatóhoz, hiszen a lakodalmi szokások alig különböznek egymástól, csak egy-egy szó, kifejezés más. Az utolsó vasárnap nemcsak a vőfélyek, hanem a menyasszony és vőlegény is mentek vendéget hívni. A község előljáróihoz csakis ők mehettek el.

Mikor fehér ruhájában esküdni ment a menyasszony, hosszú sorban kísérte a koszorúslányok, vőfélyek után a meghívott vendégség, majd hozzájuk csatlakozott a község apraja-nagyja. Templomba menet különféle versikéket kurjongattak (l. függ. II. 9.). Az esketés alatt az örömannyaknak hangosan zokogniuk illett, de könnyeznie kellett a menyasszonynak is, különben megszólták. Hazafelé kalinkót, fonott lakodalmi kalácsot dobáltak a báméskodó gyerekek közé, különféle rövid versikékkal. Azután a menyasszony és a vőlegény elment a főbb vendégek házába, újra meghívni őket, a többit a vőfélyek és koszorúslányok szedték össze; addig nem volt szabad belépni a lakodalmas házba. Az esketést végignézőket verssel hívták beljebb, de erre sem emlékszik senki. Olyanforma lehetett, mint a Benke István gyűjtésében található kúnszentmiklósi behívó versike. A házban még jókívánatokat sorol fel a vőfély és csak azután telepedtek le a virágdíszes asztalhoz. A vőfélyek nem ültek le, hanem fehér kötényt kötve libasorban állva hozták be az ételeket, egymásnak adva a tálát, míg végül az első vőfély elmondta a versikét, hogy annál nagyobb étvággal fogyasszák el. Ezeket a versikéket a függelékben közlöm. Akármelyik változattal hasonlítanak össze a csepregi változatot, nagyobb eltérést nem találunk. A különbségek csakis a különféle szokások közt találhatók; például egyik helyen kúnkapitány is van¹⁷⁵⁽⁴¹⁾, a másik helyen nincs.

A „lakzi” közben igyekeztek a menyasszony és vőlegény evőeszközét ellopní, hogy zavarba jöjjön az új pár. Az ügyes vőlegény azonban ¹⁷⁹előre készít evőeszközt mellénye zsebébe a maga és menyasszonya számára, de nemcsak egyet, hanem mindenből többet, mert hiszen egy vacsora alatt hatszor is ellopták előlük az evőeszközt, ha nem „ügyetek oda”. Vacsora után két üres tál között egy élő állatot, rendszerint nyulat, tettek a menyasszony elé, és jót mulattak, ha a menyasszony az egyik tálát felemelve a nyúltól megijedt. A vacsora vége felé „mosóronggyá” bekötött kézzel jön be a szakácsné. A vőfély elmondja

versikéjét, és a szakácsné merítőkanállal járja végig a vendégeket; mindenkinek fizetnie kell.

Éjfélkor van a menyasszonytánc. A vőlegény csak legutoljára táncolhat menyasszonyával, de addig mindenkinek kell vele táncolnia, miután a tánc váltságdíját bedobta egy tálba. A menyasszony már ekkor más ruhában van, még éjfél előtt öltöztette fel a nyoszolyóasszony, ekkor tette fel fejére az ő ajándékát, régente díszes fejkötőt, majd bidres-bodros „neccet”, azután csak a priospettyes kendőt. Mikor így az első vőfély bekísérte, akkor is mondtak verset, amelyet ma már senki sem tud elmondani. A menyasszonytánc pénze előbb a menyasszonyé, később a cigányé lett.

A lakodalom után reggel a násznép énekszóval, muzsikával kísérte haza az új párt a vőlegény házába. Ott megvendégelték őket, csak azután széledtek el. Ha valaki nem bírta „szusszal” a sok fogást, az örökre megbélyegzett ember volt.

A lakodalom közben énekelt „Kánaán mennyekző” (függ. II. 9.) több helyütt külön népszokás volt, a karácsony nyolcadában¹⁷⁶⁽⁴²⁾.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Rajczy Mária Mechtilda nővér. I. M. L.: Csepreg irodalmi multja és népköltészeti hagyományai. (Folytatás.) / II. Csepreg népköltészeti hagyományai. / 2. Népdalok, népballadák.

2. Népdalok, népballadák.

A kettő között a nép nem tesz különbséget, neki mindkettő ének. Gyűjteményemben én sem választom külön a kettőt, annál is inkább, mert hisz néhány Csepregben énekelt népdal másutt teljes ballada alakjában található, pl. Patkó Pista éneke.

A halálra táncoltatott leány balladájának két változatát is ismerik Csepregben (függ. II. 10. 1.). Sági bíróné leányának ebben az első változatban nincs neve. A legény jó estét köszön a bírónénak és hívja kedvesét a bálba. Piros bársonycipő, három aranygyűrű van a leányon. A hangászokat arra kéri a legény, hogy ne hagyják pihenni a Sági bíróné leányát, mert ő reggelig akar itt mulatni. Majd a leánytól kérdezi, hogy nem vette-e észre, hogy Baranyai Jóska hűtlensége késszúrás volt számára? A leány válasz helyett kéri, hadd pihenhessen, hadd öntse ki cipőjéből a vért. A legény nem engedi meg. A leány kéri, hogy hívják el az édesanyját. Hat órát harangoznak, Sági bíróné leánya már halott, de még sincs elfeledve.

A halálra táncoltatott leány balladája az egész országban elterjedt. Újtípusú ballada, de elképzelésében régebbre mehet vissza. Külföldi párhuzamai mutatják, hogy meséje nem történt meg, mégis Csepregben is úgy tartják, hogy ott történt. Német és más nyugati mesékben és mondákban büntető motívumként szerepel a halálra táncoltatás. ¹⁸⁰A leány nevei: Sági bíróné leánya, Tollasi Erzsébet, Sallári Kis Kata, Tallos Erzsébet, Kuris Pista, Szalai Kata stb.

Változatait 30 helyről közölték, dallamát négyszer, fordításait ötször, külföldi párhuzamait egyszer¹⁷⁷⁽⁴³⁾.

A csepregi változat rövidebb Dános Erzsébet közlésénél, de sem ebben, sem más változatban nem találtam meg azt a szakaszt, amelyben a leány anyját hivatja:

*Hagyjátok cigányok,
Nem bírom már a táncot,
Hívjátok csak hamar*

Az édesanyámat!

Több változatban nem hal meg azonnal a leány. Másnap még a legény érdeklődik hogyléte felől, csak azután tudja meg, hogy meghalt. A betegen hazavitt leány még kéri anyját, hogy bontsa le az ágyát, meg akar pihenni. Mikor a leány meghalt, a legénytől megkérdezi az anya, hogy csináltat-e neki diófakoporsót, a legény márványkőkoporsót ígér neki. A vers legvégén megátkozta a versmondó azt az apát, anyát, aki nem igyáz leányára, elengedi egyedül a bálba.

Néhány változatban megtudjuk a gyilkosság okát is:

*Ha enyém nem lettél,
Másé se lehessél!*

A mi változatunkban ez nincs benne, így az esemény oka nem világos. Rendszerint a változatok megemlítik azt, hogy a gyilkos a börtönbe került. Ez sincs meg a csepregiben.

Az itt említett változatokban a legény táncoltatja halálra kedvesét, más változatokban pedig az ördög ölti magára a legény alakját és öli meg a leányt. Ennek a változatnak nincs nyoma Csepregiben.

A Sági bíróné lányából vesz át motívumokat Szalai Veronka balladája (függ. II. 10. o.). A leány elmondja, hogy borért küldte anyja, és ekkor találkozott Barna Józival, aki őt megölte. És már halljuk is a legény szavát, aki kocsmába hívja a leányt. Szívesen megy Veronka, de előbb felveszi még selyem réklíjét. Azután muzsikáltat Józsi. A következő szakaszban már pihenőt kér a leány, hiszen véres lett fehér kapcája. Itt már megtaláljuk a halálrátáncoltatás okát:

*Nem eresztelek, ha kezem között meghalsz is,
Ha enyém nem lettél, másé se lehessél!*

A leány már kéri az anyját, hogy nyissa ki kapuját, hadd vigyék be rajta beteg leányát. Majd megkérdezi, hogy elhívja-e az öreg papot, meghúzatja-e a nagyharangot, behúzatja-e fekete bársonnyal, csináltat-e neki diófakoporsót, diófakeresztet, elkíséri-e a temető sarkáig. Az anya ugyanúgy felel, mint a Sági bíróné lányának kedvese a halott leány anyjának kérdéseire: mindig többet, mindig jobbat ígér. Ezzel a fokozással, ezzel a sorismétléssel valóban szép, gördülékeny lesz a vers; elsősorban most Szalai Vera balladájára gondolok.

181 Ez a ballada is az előbbihez tartozik, meséje az első szakasz kivételével ugyanaz, csupán csak itt a leány kérdezi az anyját, nem pedig az anya a legényt. Az első szakasz egy változatban sem ilyen és valószínűleg más balladából került át, hiszen ez nem ritkaság.

Ennek a balladának is közlöm dallamát, annál is inkább, mert érdemes lesz a két egyfajta ballada dallamát összehasonlítani.

Az újfajta balladákhöz tartozik Horváth Julcsa balladája is (függ. II. 10., 3.). A régi balladák belső tragédiáról szólnak, az újak mellékes okból eredő szerencsétlenségről. A régebbi ballada tragikumát előtt megrendülve áll az ember, az új hősét csak sajnálja¹⁷⁸⁽⁴⁴⁾.

Horváth Julcsa beleesett a cséplőgépbe. Öccse észrevette, kiált a gépésznek, hogy állítsa meg a gépet, de az rosszul érti és még jobban megindítja. A gép szegény Julcsát darabokra szaggatja, a gépészlegény búsul,

Horváth Julcsát a temetőbe kísérik, a gépészlegényt az ilovai börtönbe.

A ballada változatait ötször közölték, dallamát eddig még senki. Kálmány szerint¹⁷⁹⁽⁴⁵⁾ az eset Zentán történt, de többé-kevésbé másutt is a faluban történt eseménynek fogják fel. Majdnem mindegyik változatában benne van a következő szakasz:

*(Nemes István) nyisd a kapudat,
Halva hozzák a lányodat.*

A csepregi változatban ez nincs meg.

Szerencsétlenségen alapul a Májer József balladája is (függ. II. 10., 4.), tágabb értelemben véve. Kezdeté: „Horpács község határában mi történt?” – szokásos balladakezdés. Májer Józsefet megölték az erdőn. „Lakatos Feri, mit gondoltál magadban?” – kérdi az éneklő. Azután már látjuk is a gyilkosságot. Balkézzel a majorra mutat, a jobbal rásujt áldozatára. Rögtön megnézi a pénztárcáját, hogy vajjon érdemes volt-e ölni annyi pénzért. Kevés volt benne. Most magába tér a gyilkos... Itt egy kis hiány van. Hasonló tartalmú balladákban a tett után a törvény előtt látjuk a gyilkost, aki csak itt sóhajt fel az Istenhez. Valószínűleg innét hiányzik egy strofa, ami annál is könnyebben lehetséges, hiszen csak töredékben tudtam összegyűjteni ezt a balladát.

Ugyancsak töredék a gyermekgyilkos Szabó Vilma balladája (függ. II., 10., 6.). Vilma rosszízű almát szakított magának. Kiment a kiskertbe, a diófa tövében megszülte gyermekét. Egy arramenő rákiáltott, mire berugtatott a kocsmába és száz liter bort rendelt. Itt fogják el a csendőrök. A vallatáskor megtudjuk, hogy gyermekeit megölte, egyiket a diófa tövében ásta el, a másik kettőt a Tiszába dobta. Szabó Vilma pántlikája nem illik a hajába, jó lesz majd a leányának. Piros szórszoknyája megakadt a börtönajtó sarkában, kéri a zsandárt, hogy akassza ki. – Itt megszakad a vers. Más változatban, a Bereg Náni balladájában, a zsandár, a börtönőr meg akarja ölelni, de Náni nem engedi.

A csepregi ballada érdekes keveréke Bereg Náni és Szabó Vilma balladájának. A csepregi Szabó Vilma is mulat a gyilkosság után, ¹⁸²neki is megakad a börtön ajtajában a szoknyája, neki sem illik a piros pántlika, mint Bereg Náninak, de ő is három gyermeket ölt meg, ugyanoda rejtette el őket, neki is fáj a gyilkosság, mint a másik Szabó Vilmának.

Bereg Náni balladáját 11 helyen közölték, dallamát három helyen. Szabó Vilma balladáját hét helyen közölték, dallamát még nem jegyezték fel.

Szabó Vilma balladája különben német hatást mutat, de ott az anya első gyermekét vízbe dobja, második gyermekét fába szorítja, a harmadikat a szemétdombra dobja¹⁸⁰⁽⁴⁶⁾.

Az alma a szerelem szimbóluma nemcsak itt, hanem régen is, lásd például az Énekek Énekét, vagy Persephone elrablását.

Az „Erre alá a faluban, nem is olyan régen...” kezdetű ballada a következő képekből áll:

1. Halva találtak egy legényt. Csendes most az egész falu, csak a hűtlen kislány van vígan, ma tartja esküvőjét.
2. Elmúlt a lakodalom. Fekete ruhában kimegy a menyasszony, hogy menyasszonyi koszorúját tegye a

sírkőre.

Két kis kép, és mégis annyi minden beleszorítva. A hűséges legény halálától a hűtlen leány bűnbánatáig minden szó nélkül megérezzük a leány lelkében végbemenő változást. A befejezés több balladában visszatér, de azok mind hosszabbak.

A báró lánya (függ. II., 10., 7.) a Kisasszony és gulyáslegény elnevezésű balladának egyik változata. Endrő báró magas nyárfája alá búcsúzni jön a juhászegény. A furulyaszóra kinéz a kökényszemű barna kisasszony, bújában felsóhajt: „Miért is lettem Endrő báró leánya?!” Harmadnap szomorúan keresi a báró leányát, de sem leányát, sem a bojtárlegényt nem találja. A leány nem hajlandó lemondani a juhászegényről, de hiába, – kivágták a magas nyárfát, felakasztják rá e legényt, aki még utolszor is megöleli kedvesét. Az utolsó szakaszban a leány mondja el, hogy azt mondják róla, gyászt visel.

*Gyász a ruhám, de fehér a zsebkendőm,
Juhászegény volt az első szeretőm.*

A Kisasszony és a juhászegény balladájában nem az apával, hanem a kőszívű anyával kerül szembe a leány. Az anya kitagadja és megátkozta leányát. Sokat merített ebből a csepregi változat is, bár a befejezés más. A Kisasszony és a juhászegény balladáját nyolcszor közölték, dallamát kétszer, fordításai Néthynél találhatóak.

Sok hasonlatosságot találhatunk az Elégett egy cserény (függ. II., 10., 8.) és az előbbi ballada között, bár a két eredetinek látszó változat között ez nem olyan éles.

Elégett egy cserény, benne égett a juhászegény és minden ruhája. Egy barna kislány keresi zokogva, de még a csontja is összeégett. Az édesanyja megkérdezi tőle, miért búslakodik. A leány arra kéri, hogy a cserény helyébe temessék el, mert bánatában úgyszólván megped a szíve.

Ez a ballada a szegedi cserény egyik változata, de az utolsó [183](#)szakasz ott nincs meg. Kilenczer közölték, dallamát egyszer. Jakabszálláson a Juhászegény, szegény juhászegény dallamára énekelik. Dura Máté változata szerint Szabó Pál írta a balladát [181\(47\)](#).

Horváth Anna balladája a két hűséges szerelmes történetét mondja el (függ. II., 10., 9.). Az anya nem adja Szabó Ferencnek leányát, inkább halva látja őt. A leány pedig inkább meghal, mintsem külföldre menjen. A két szerelmes kimegy a temetőbe. A leány kéri kedvesét, ölje meg. A fiú holt kedvesére borulva magát is agyonlövi. Horváth János feleségét okolja, majd elmegy, hogy meghúzássa a harangokat.

Az eladott leány balladájából került bele az ismert és elterjedt balladába ez az egy mondat:

„De külföldre, el, mégsem indulok.”

A csaplárosné balladájának (függ. II., 10., 10.) elején megtudjuk, hogy kilenc zsendár útnak indult, kedvesen köszöntik, ő is kedvesen fogadja, de csakhamar megtudja, hogy meg kell halnia. Ekkor kifut a kiskertbe és kéri Istent, hogy vegye magához a lelkét.

A legtöbb változatban betyár ugrat be a kocsmárosnéhoz, de e közben elindul kilenc zsendár. Mikor meg akarja ölni pénzéért a kocsmárosnét, akkor érkeznek meg a zsendárok.

Sehol sem találtam meg a Gróf szerelmese balladájának változatát (függ. II., 10–11.). Fordítottja ez a

Kisasszony és a juhászlegény balladájának. Egy gróf szeret egy szegény leányt, aki nem viszonzza érzelmét, hanem lemond a világról és apáca lesz. A gróf elkíséri a zárda kapujáig, búcsúzásul ad neki egy karikagyűrűt, de a lány csak nehezen fogadja el. A gróf másnap erőszakkal, fenyegetéssel követeli vissza a leányt, akit, hogy a gróf a zárdát fel ne gyújtassa, ki is adnak neki. – Természetesen a ballada dallama sem volt közölve még sehol.

Két ballada keveréke a Bogár Imre balladája (függ. II., 10–12.). A híres Bogár Imre át akar menni a hídon, hogy lovat lopjon. Meg is öl egy zsidót kétszáz forintjáért, két szürke lováért. Felpattan a paripa hátára, hogy odaérjen Sugár Peti leányának esküvőjére. Magával viszi furkósbotját is, hogy megölje vele a gaz csábítót.

A ballada első része a hasonló című ballada részéhez hasonlít. Át akar menni a hídon, hogy lovat lopjon és elvegye Duli Marcsát. A kocsmában megtámadják a csendőrök, hiába védi magát, elviszik, Marcsa nézi, hogyan kísérik. – Amint láttuk, ebből csak az első gondolatot vette át, a többit a Bogár Miska vagy Imre leánya balladájából. Bogár a leánya lakodalmára megy, magával viszi a furkósbotját is, mert agyon akarja ütni a vőlegényt. – Mindkettőnek közölte Limbay a dallamát.

A betyárnoták közül a Fördik a holdvilág kezdetűben látjuk a haramiát, aki botjára támaszkodva búslakodik azon, hogy betyár lett (függ. II., 10–13.). Elmulatta a pénzét, szegény gyászbaborult édesanyját is szegényházból temették el. Már anyija sincs, hogy fejfát csináltasson magának. – Ezt a nótát az országban mindenhol ismerik.

184Balladának a töredéke a Patkó Pista és a Savanyú Jóska éneke. Patkó Pista balladájának csak az eleje ismeretes (függ. II., 10–14.), a végére, amikor elfogják és lelövik, nem emlékezett senki, bár tudták, hogy még tovább is van. Dallamát Limbay közölte, a szöveget többen.

A Savanyó balladájának két szakasza az értelem szerint felcserélendő (függ. II., 10–15.). Savanyó három zsandárt agyonlőtt. A zsandárokat temetőbe viszik, a betyár az erdőszélről nézi, de gatyája beleakad a csitkebokor ágába. Az ágat levágja, elfogni most sem tudják a teljes ballada szerint, holott 1000 forint van kifizetve fejére. Szövegét egyszer, dallamát egyszer sem közölték.

A környéken született az egyszakaszos Zablánci molnárné (függ. II., 10–16.). Jóságú volt a molnárné, nem adta fel a betyárokat, de a ládonyi molnárné elárulta őket, a ládonyi gyepen kell meghalniok.

A függelékben közölt többi énekről és gyermekversikékről nincs semmi megjegyezni valóm, hiszen mindenütt ismeretesek. A gyűjtemény természetesen nem teljes, csupán szemelvényeket akar adni. – A találós kérdések között eredetinek látszik az a hosszú mesés megfejtéssel együtt leírt kérdés, amelyet Horváth János közölt, de amelyet erős kifejezései miatt nem közzölhetek. Ezt már nekem senki sem tudta elmondani.

A mesék közül hármat közöltem, Bora néni megjavulásáról szólót azért, mert a halált a híres professzor, Hatvani is így csapta be, és mert a toll és a méz ijesztésre szolgáló szerepe a német mesékben is előfordul (függ. II., 11. a.). A jó és rossz leányzó meséje (függ. II., 11. b.) és a Székelyföldön ismeretes mese, A zarándok és az Isten anygala egyforma ügyességgel mutatja be az isteni gondviselés bölcsességét, igazságosságát¹⁸²⁽⁴⁸⁾. A „teknyősbéka legendája” (függ. II., 11. c.) ismeretes a Székelyföldön¹⁸³⁽⁴⁹⁾, másutt Szent Ferencről mesélik ugyanezt. A Krisztus és a krumpli meséje (függ. II., 11. d.) ügyesen ismerteti a szántóvető ember lelkületét, amely soha sincs megelégedve a termeléssel.

A játékok közül itt említek meg néhányat. A Magyar Nyelvőr sok helyről közli a hidas játékot, de a csepregit nem. Ma már nem játsszák, régen azonban nagyon szerették.

A gyermekek egymással két csoportban állanak fel.

*1. Engeggyeték, engeggyeték,
Gyordán vizin átô!*

*2. Nëmengedünk, nëmengedünk,
Mer nëm tuggyuk, ki nípei vattok!*

1. Lengyelászluo juo királé.

2. Nekünkis nagyellensigünk.

1. Micsoda nagyellensigték?

*2. Tënnapelött erê gyütteték,
Hidunk lábát étörtiték,
Mëg së csinyátátok.*

*1. Ácsok vuotunk, ácsok lëszünk,
Honapdibe visszagyüvünk,
A hidlábát megcsinálluk.
Aranszëggê mëgszögezzük,
Mëgis kocogattyuk.*

2. Mit kívánc?

*1. Kiét kemënce kalácsot,
Eppint bort,
Esszip lánt,
Kinek nevë Julcsa.*

¹⁸⁵Ezt a játékot Szigligeti Ede Csikós c. színjátékában is megtaláljuk¹⁸⁴⁽⁵⁰⁾ két karddallal kibővítve. A csepregi változathoz azonban jobban hasonlít a Jókai Mór Minden poklokon keresztül c. regényében közölt játék¹⁸⁵⁽⁵¹⁾.

A kis kacsa fürdik fekete tóban... dallamára körben állva, járva, mozdulatokat végezve játszottak.

Veszélyes volt a tejesfazék játék, amelyet nagyobb leányok játszottak. Körbe dobáltak nagy óvatosan egy tejesköcsögöt, aki ügyetlenül eldobta és eltörte, azt a többiek üldözőbe vették és jól elpáholták.

Hogy a csepregi nép lelkületét még jobban megismerjük, nézzünk még néhány babonát is.

1. *Mëghóttak naptyán në tígy ê káosztát, mer mëgpuhul.*
2. *Márton hetibe në moss, mer büir szárod a palláson.*
3. *Hódujján¹⁸⁶⁽⁵²⁾ në takariccs, mer szërencsitlensig îri a házot.*
4. *Ha karácson ijjê mise előtt egyöl fát visz be a lán, osztánék, ha páros vuot, akko firhë mëgy az ujévbe.*
5. *Karácsonnaptyán në lóggyon ruha a palláson, mer mekhol valaki.*
6. *Lucanaptyán êsónek firfi mënnyën be a házbo, mer az asszon szërencsitlensigët hoz.*
7. *Hushagyuo napokba nëm szabad varrnyi, mer nëm tójnak a tikok.*
8. *Viszke az orrom, bosszuság ír.*
9. *Viszke a balmarkom, pinszt kapok.*
10. *Viszke a balszëmëm, örömöm lész.*
11. *Viszke a tó pam, táncot éréz.*
12. *Csuklom, emlégetnek valahun.*
14. *Êsó hóba mosakoggy, szip lész.*
15. *A föcske szërencsét jelënt. Ha föcskét lácc, kácsd:*

*Föcskét látok,
Szeplőt hányok.*
16. *Akinek ëppárszáll őszhaja van, szërencsés lész.*
17. *Mikor az asszon vajlán fütyül, Szüz Mária akkor ri.*
18. *A tüzbe në pökty, mer kisebësül a szád szilë.*

19. *Ha navvihar van, valaki akkor föakasztotta magát.*

20. *Kisgyerékét në lipd át, mert osztánék nëm nyő mēg.*

21. *Ha a cica mozsdik, vagy az olluo a hēgyivel áll a földbe, akkor váratlan vendig gyün.*

22. *Ha a kisgyerék foga kiesött, akkor nëm szabad nekijē hátroniznyi, hanem ukkő ēdobnyi, osztánék ezt mondanyi:*

*Egér, egér, adok nekēd csonfogat,
Aggyá tē mēg vasfogat!*

23. *A sütnyivaluobú nem szabad köccsönanyi, mer rossz lēs a kenyér.*

24. *Ha valakinek kifícamodott a kezē, ezt kő mondanyi:*

*Izom forgyon izomho,
Hus forgyon husho,
Kíéz forgyon kiezhē,
Bôdogasszon nevibe.*

18625. *A vizbü, borbu, mindig a földre kő loccsantanyi ēkkevesset, mielőtt kiinná az embēr, mer különbe nëm lēs gyövőre sēmmi termis.*

A babonának a jegyzőkönyvekben csak kevés nyomát találjuk. Említettük már az 1653. évi boszorkánypert. A bevádolt asszony bizonyos szert, „tsinálmányt” tett az oltárra, hogy gyereke ne legyen „rivó”. A másik gyomorfájás ellen hordott magánál csinálmányt.

A IV. számú jegyzőkönyv megbotráncozva jegyzi meg, hogy mikor 1808. június 20-án villám sujtott Tóth György pajtájába, hiába öntöztek rá minden édestejet, mégis elégett.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Rajczy Mária Mechtilda nővér. I. M. L.: Csepreg irodalmi multja és népköltészeti hagyományai. (Folytatás.) / III. Függelék.

III. Függelék.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Rajczy Mária Mechtilda nővér. I. M. L.: Csepreg irodalmi multja és népköltészeti hagyományai. (Folytatás.) / III. Függelék. / a) Régi emlékek.

a) Régi emlékek.

1.

1585. A csepregi iskolamester jövedelme.
A községházán őrzött Polgármesteri protocollum.

„Az Czepreghy Schola mesternek ieüedelmé ez, hōgi az feölseō praedjkator az ki leszen az zent Miklós egyházához valo Plaebanajaban, az asztalt keōl tartany az Schola mesternek. Ebedet es Vachorat keōl nekj feōzettny, es minden Ebeden es Vachoran három tál etkett keōl nekj feōzettny, az edjik tal etek borsos keōl lenny, es minden Ebedere es Vachorajara egy egy fel mesel Bort keōl adny az Schola mesternek. Ha penighlen az praedjkator nem akar aztalt tartany az Schola mesternek, tehat az eō ieüedelemébül az malom beōczübül negiuen keōbeōl buzatt keōl adny az Schola mesternek az eō asztal tartasaert, az *mint az eleōtt ualo eztendeōkben el uolt rendelue es uegezue.*

Ismegh 3-dik ieüedelmé az Schola mesternek ez, hōgi minden Czepreghy Giermek, az kj Scholaban iar, az kj Gramatjcat tud oluasni, auagy ha szinten leczkett tud halgatny, egy-egy forental tartozik az Schola mesternek az eō tanettasatul, de teōbre nem ereōltethety, mert az Scholat az Varas epettety es czinaltattja, -es keōrül ualo keretesy t is az kertynek, de az kik Abecedariusok auagy Syllabalny tudnak, azok negiuen penzt auagy penigh d. 10 adnak. Ismegh az Schola mesternek iar az Varastul aztal bora, vgmintt az kett Templomoknak Szeōlejek borabol eōtt ako bor Szwretben. Ismegh mikor az Vrnak eō Naganak be szedik az Varas Szeōleō hegynek hegyuamjatt, akkor tartozik az Czepreghy Schola mester Regisztromott chynalny, es mikor az Vr eō Naga embere vgymint Vduarbiraira auagy Ispania feōl akaria az Varas hegin ualō Szeōleōkett szamlaltattny, akkor tartozik az Schola mester az eō Regisztramaual el menny az Vr embereiuel, es minden hegien ualo szeōleōketh feōl laistoralnj, az mint az Varas huteōsi es hegimesterj mondgiak, az mellik Fertal, auagi Octal, auagi Círa, es mikoron az utan az megh irott szeōleōkreōl az hegiuamatt be szedik, mind az Uaroson s mind az falukon, az Schola mester mindeneōtt ott keōl lenny az eō Laistromauual az Vr embereiuel, es az kj megh adia az hegiuamatt, azt igazan kj keōl iegiezny es irnja, hōgi az 187utan kart ne ualljon az szegenj ember mjatta: Es az szegenj emberek tartoznak az Schola mesternek szolgaltiaert Penna bort adnj, az eō io akarattiok szerent, ky teōbbet, kj keuesebbet, de nem ereōltetesbeōl, sem szabas szerent.

Hanem az Vr eō Naga tartozik az Schola mesternek szabas szerent az eō rendtartaert es szolgaltiaert huzoneōtt ueōdeōr musott adny, az melliel az hegiuamatt szedy.

Ismegh negiszer esik Orszagh Sokadalma az Varason, akkor mjnden giermek, az kj fizetesen uagion, azok tartoznak az Scholamesternek kett kett penzt adny polgar renden ualok, az nemessek 4 penzel, az Nemetek is egi egi garassal auagi egi Patzonnal.

Az melj Chepreghy giermekett penigh ha nemett giermeken el ualtjak, auagi Vyhelbe, auagi Sopronba, auagi Beczbe adgiak, auagi valahoua nemett országbn, es onnand mast adnak erette, tehatt attul az Chepreghy ember czak anny t fizessen mint az eōneōn fiatul, flo. I.

Ismegh minden giermek az melj fizett zegeōtsegh szerent azok uagi Polgár fia, uagi Nemes fia, de nem az Nemetek, azok zent Gal napian egi egi kakassal tartoznak, melliet zent Gal kakassanak hinak, nem kapannal, arra nem ereōltethety eō kegme, hanem az kj io akarattiabul olljant akar adny, szabad uele.

Ismegh ha valakj megh hall es attjafiay kiuanyak, hōgi mind az három harangal harangozanak nekj, tehatt attul tartoznak nekj harangozo penzel d. 10. Ha penighen czak kett harangall harangoznak nekj, tehatt attul tartoznak harangozo penzel d. 7. Es az Schola mesternek iar az harangozo penz, de az processio az praedikatornak iar.

Ismegh niaron, mikor az Schola mester kj akar menny az szeöleö hegire mulatnj, Cheresnie ereskor ki mehett harmad magaua es ehelik az Cheresnieben alol az feöldreöl, de feöl nem hághatt az faira, es haza hozhat kezkenóczkejében tiztességh szerent, de ne szatiorban, auagi tarizniaban. Azonkeppen mikor az Boroczok erik is, auagy mas fele giumeólcz, kj mehett eczer s ketszer, de nem mjndenkor auagi sziontelen ehelik benne, es haza is hozhatt kezkenioeben benne, tiztesseghesen.

Mikor olj feö, ember halna megh, offeralnanak giertiaual auagi penzel az oltaro, tehat annak az Comparatjonak, fele az Schola mesternek iar, mjnd penznek, mjnd giertjanak, fele az praedikatornak iar.

Ismegh telen, mikor az kemenczett feötteni keöll, mjnden giermek az kik fizetnek, mjnd kj feöldiek, nemessek, es polgar renden ualok, es it ualok, tartoznak egi egi szeker fáth uitettnj az Scholaban, az szobanak meleggettesere. Ha telre giertiatt uezen az Schola mester, mjndem fizetesen ualo giermek negi negi penzt keöl adnj giertia penzt.

Az Schola mesternek tizti az, hoga az Scholaban valo deakokat zep zertartasban tarcza, mint fizetesen ualokat, mjnd az eöregökett, s mind az kisdedekett az kik fizetnek is, es az eöregök keözül az kisdedeknek informatorokatt ualozon, kik az kisdedekett taneczak, es az Scholamester, hire nekeull senkj keözuleök Scholan kiueöl ne iarianak, senkjnek kart ne tegienek.

A Scholamesternek Collaboratora legien, ki az Chorusnak gongiat uisselje, es mjnden nap primatth enekellienek: Beóitiben mjndennap Latanjatt enekellienek, es eztendeö altall mjnden innepek estin es szombat doliest, uecherniett enekelljenek. Mikor rutt, undok feölheök uadnak menjdeörgessel es uillamlással, migh az hataron kiueöl uadnak, akkor az eöregök deakokkal harangoztasson az Scholamester, [188](#)hoga az kereztien emberek feöl emeliek az eö szüeökett, es az menjbelj Vr Istennek ighen keónieöreögienek, hoga eö Zent Feölseghe megh oltalmazza, mjnd morhainkatt, es, meszeón ualo eletünket, hegien es ueölgion ualo szeöleóinkett es minden marhainkatt.

Az külseö monakbul ualo ieóuedelem, buzatt es rosott, mely az eöregök Deakoknak iar, azt az Schola mester el oztogassa keözéotok, mert eö kegme tudgia melljknék mjt keöll adnj benne, azaz mellik mjt erdemell. Finis. [187\(53\)](#)

Polgármesteri prot. 35–90. 1.

2.

Egy névtelen deák verse 1621-ből [188\(54\)](#).

Chepreg Városának Lengyelek és Horvátok, s' több kegyetlen Nemzetek által lett keserves romlásával való historiai versek, mellyeket ugyan azon veszedelemtől megmenekedett szegény Deák, könyvező szemmel s' szívvel összö rakott minnyárást akkor, mikoron a' romlásnak vége lett, Anno 1621.

*1. A sok tsudák között halljatok egy tsudát,
Jó kereszténységnek iszonyu romlását
Élő s' igaz hitért vére kiontását,
Isten szent népének levágattatását.*

*2. Egész kereszténység ezen tsudálkozhatsz,
Menny, föld s' széles tenger nyilván álmélkodhatsz,*

*Valaki ezt hallod, bizony szomorkodhatsz,
E' szörnyű romlásom, s' könnyeket hullajthatsz.*

*3. Hajdan is eleink illy dolgokat nem láttak,
Historiákban is soha nem olvastak,
A' kik Chronikákat valaha forgattak,
Illy szörnyű dologra, tudom, nem akadtak.*

*4. A' Manasses vala kegyetlen vér-ontó,
Isten népe között ész-vesztő és bontó,
Isten tiszteletét kegyetlenül rontó,
Fertelmes és gonosz, rut bálvány-imádó.*

*5. Amaz gonosz Hámán régi Zidók ellen,
Tudod, jó olvasó, hogy vala kegyetlen,
Mert akará őtet elveszteni éppen,
Isten szent igéjét elnyomni mindenben.*

*6. Melly rettenetesek dolgai Nérónak,
Ki ellensége vala a Felséges Urnak,
Kinzója s' rontója Isten polgárinak,
Mint farkas, gyilkosa gyenge bárányoknak.*

*7. De talán nem szükség több kegyetlenekről
Mostannék szóllanom s' fertelmességekről,
Avagy elmélkednem gonosz Herodesről
Mert szörnyebbet irok, s' nem szolok többekről.*

*8. Az Ezer és Hatszáz Huszonegy esztendő,
Mikoron lett volna csak akkoron kezdendő,
Boldog Asszony hava már következendő
Lett e' szörnyű dolog, oh siralmas idő.*

*9. Vagyon egy jó város Soprony vármegyében,
Csepreg az ő neve Réptze viz mentében.
Sok száz számú szép nép vala e' helységben,
Vidéki s' valo, mint Jerusalemben.*

*10. Ferdinándnak hada Némettel, Kozákkal,
Magyarral és Tóttal, nagy számu Horváttal,
Lánséri uraknak tanátsadásával,
Készüle s' indula nagy hadi pompával.*

11. A'vegre, hogy ő majd másfelé zászlóját
Viszi, s' ott kiadja végezett tanácsát,
Alattomban pedig jó Csepreg Városát
Megszáلتá s' elrablá, feldulá jószágát.

12. Noha ő nagy sokszor ajánlotta magát,
És temérdekképpen ajánlá jó-voltát,
Nagy esküvésekkel is offerálva szavát,
Hogy e jó Városnak nem kívánja kárát.

13. De ezek voltak tsak sophia beszédek,
Nem Urhoz illendő hamis végezések,
Mert ám titkon vala elrejtve fegyverek,
Mellyel ki ontaték sok szenteknek vérek.

14. Eljöve im aként Ferdinandnak hada,
Mely had között lobog Eszterház Zászlója,
És itt jelen vala az ő fő Hadnagya,
S' tőle függő Lovas serege S' Hajduja.

18915. Megvirradván reggel Csepreget megüté,
És nagy rikoltással sereg rárohanék,
Sok szörnyű lövéstül népség megrettenék,
Dob, trombita szóval a' pihartz bételék.

16. Megesmerő tsimer vala mindeniken,
Sövegeken avagy más öltözeteken,
Hogy egyik a' mástul harczon el ne vesszen,
Hanem kiki onnan megmaradjon éppen.

17. Itt legelsőben is e' kegyetlen nemzet,
El-kezdé levágni városi fő-népet,
Azután ifjakat, szüzeket, véneket,
Sok szép asszonyokat, gyenge gyermekeket.

18. Nem vala ő nálok személyválogatás,
Mégfagyott ő bennök minden szánakodás,
Nem egyes szám leve általok vagdalás,
Isten népe között ölés és meg-nyuzás.

19. Isten népe közül a' kik holtra-váltak,
Háznál avagy utcán, kertben megkaphattak,

*Azontul mindgyárást reája todultak,
Levágák, de előbb sokat megkinoztak.*

*20. Legelőször is lenn az alsó templomot
Ostromolá, feldulá, miként egy barlangot
Meggyújtá, azután sok drága jószágot
Elvéve belőle szép chleonidákat.*

*21. De kegyes Olvasó, hallj itt szörnyü dolgot,
Minémüt te szemed soha nem is látott:
Mint a' kereszténység, ittenék megromlott,
Mikor az ellenség a' templomban ben volt.*

*22. A' több megrémiült nép fel s' alá szalada,
Mint ölyv előtt galamb, hogy megmaradhatna,
De gonosz ellenség utána fordula,
Elérvén, oh jaj volt, ennek is ő sorsa.*

*23. Fejszékkal a megholt testek felvágattak,
S' az emberi tagok feldaraboltattak,
Majd térdig sokaknak száraik nyuzattak,
Olly iszonyatképpen felmészároltattak.*

*24. A' kik a Toronyba féltekbe mentenek,
Némelyek közülük hitre lejötteknek,
De veszedelmekre: nem ellenségnek,
Itt fen vala hiti, mint török ebeknek.*

*25. Mert kik lejövének ellenség ezeket,
Egy házba rekeszté ideig; de egyet
Azután közülük nem hagyva, mert mindet
Levágá, s' nem félé a' Felséges Istent.*

*26. Ugyan ezen házban vala árja vérnek,
Melly testekből folya megöletteknek,
Oly melly szörnyü sorsa az Isten népének,
Vala ez időben szép gyenge szüzeknek.*

*27. Megholt emberekből még ők tüzet raknak,
Tüz-fej aljának helyében vonattak
Embereknek teste s' sokakat megnyuztak,
Férjfi s' Asszony népet sokat megmocsokoltak.*

28. *Oh ily szörnyü dolgon valljon ki ne sirna,
Valljon kitsoda az ki meg ne indulna
Szívében, ha midőn aki megvizsgálndja
Hogy Isten népének illy rosszul van dolga.*

29. *De a Ferdinándnak kegyetlen szablyája,
Nem száná ezeket kegyetlen kozákja,
És a' gonoszságban szolgáló Horvátja,
Vagy Eszterházinak Magyarai, s' Dandárja.*

30. *Also Templomnál e' szörnyü dolgok lettek,
A' Fölső Templomhoz mind azután mentek,
Ennek feldulása felől gyűlést vettek,
Azután tsak hamar reája ütöttek,*

31. *A' megdühödött méreg mikoron felgerjed,
Ott a' természet is nagyobbra kiterjed,
Itt az ellenség is eképpen elszéled,
Az egész Városon nincs hová hajtsd fejed.*

32. *Azután Piarczy Templom keretését
Ostromlák, és törék benne Isten népét.
Répcze folyo viznek ellepék mellékét,
És itt mutatá meg kiki vitézségét.*

33. *Szegény község belül nagyon megrémüile,
Mert nagy veszedelem fejére repüile,
Sőt hogyha kegyelem nékiek mast lenne,
Meggzűnnék a lövés s' belül csendesedne.*

34. *De jaj az ellenség álnok ravaszságát,
Itt is kimutatá képmutatósságát,
Mivel meg nem száná község nyavalását,
És szüntelen valo nagy kiáltását.*

35. *Ök egy akarattal azért ezt végezték,
Hogy a' keretését Templomnak megvegyék,
És a' benne valo népet mind megöllyék.
Senkinek ittennék személyét ne nézzék,*

36. *Erős keretésre azért rohanának,
Némelyek lajtorján oda béhágának,*

*Némelyek pedig rést rajta tsinálának,
És így mind fejenként népre tudulának.*

19037. *Ottben a' nép között lett szörnyü jajgatás,
Férfi s' Asszony közt iszonyu kiáltás,
A' szép gyerekektől hallatik zokogás,
A' megrémült néptől nagy sirás és rivás.*

38. *Itt így mutaták ki jó vitézségeket,
És ártatlan vérrel festék fegyvereket,
Mivel mind megölték a' szegény népeket,
Jaj meztelenné tettek sok testeket.*

39. *Itt a' szent Templom is rakva vala néppel,
Az éneklő chorus Ifjakkal Szüzekkel,
A' Templom pallása megőszült vénekkel,
Hogy ők megmaradnak már ott tsendességgel.*

40. *Biráknak serege itt mind térdre álla,
És az ellenségnek sirván supplicála,
Hogy szegény fejeknek lenne grátiája,
De oh a' reménység nekik nem szolgálá.*

41. *Mert az tsak köztetek vala elvégezve.
Hogy ottan kegyelem senkinek nem lenne,
Hanem minden mindjárt egyaránt szenvedne,
Hirek s' nevek nekik hogy földről elmenne.*

42. *Erővel azután a' Templomot megvevék,
Benne lévő népet, oh jaj, mind megölek,
Öreget, férjfiat, s' asszonyt itt nem nézék,
Gyenge gyermetskéket s' szüzeket spēkelék.*

43. *Hires Iskoláját ezen jó Városnak,
A'mellyben háromszáz és több szép Ifjfunak,
Szép száma meg vala s' Isten fiainak,
Feldulá s' elrontá, jaj volt ott sokaknak.*

44. *Mert a' kozák, Lengyel az ajtót el-állá,
Ékes énekeket vélek elmondatá,
Először; s' azután őket mind le-vágá,
Ártatlan véreket gonoszul kiontá.*

45. Ezen jó Városnak hiv Pásztora,
A Felső Templomnak ki vala angyala,
Szent tudományival igen híres vala,
Kit igen szerete jó Chepregh Városa.
46. Hüséggel ő szegény tisztében eljárni,
Szerelmes nyájával Templomban maradni,
És Mátyromságot éppen megkostolni,
Kész lőn, hogy sem kedves juhait elhagyni.
47. Szegény a' Chorusban felviteté magát,
És ott imádkozék, s' bátoritá nyáját,
A' szent Bibliából erősíté szavát,
Hogy hitben nyájának ne látná botlását.
48. A' fene ellenség ezen hű Prófétát,
Megnézi, mindgyárt rá fordétá hadgyát,
Nem száná s' megölé Istennek szolgáját,
Szép nyájával együtt végzé el futását.
49. Igy e' Prófétának lett Mátyromsága,
Jó juhait mellett élete fogyása,
Kinek a Mennyekben vagyon boldogsága,
Isten színe előtt igaz számadása.
50. A' Templom padlásán valakik valának,
Itt nagy szörnyüképpen levágattatának,
Ártatlan sok vérek falon lefolyának,
Testeik a földre lehányattatának.
51. A' kik a Toronyban féltekben menének,
Ezek mind rutabbul ottan elveszének,
Mert tűz lángja miatt megpersöltetének,
Harangok Toronyban semmivé levének.
52. Oh kegyes Olvaso, hallj itt tsuda dolgot,
A' magas Toronyban egy jó Aszszonyság volt,
Kinek fiatskája ölében tartatott,
Véle együtt földre Toronyból leugrott.
53. Az Aszszonyság mindjárast a' földön meghala,
A' kis fiatskája éppen megmarada,

*Kire Ur Istennek valo kegyelmes gondja,
És emlékezetekre többet is megtarta.*

*54. Egy szóval ittenék az Isten népének,
Oly nagy romlása volt jó kereszténységnek,
Hogy írásban tenni én lehetetlennek
Itélem mivoltát e' szörnyü veszélynek.*

*55. Az kiknek testeik eltemettetének,
Tizenkétszáz s' huszonhárman ök levének,
De hol vannak azok, kik tüzzel veszének,
S keserves fogságra elvitetének.*

*56. Sokan e' Városban megsebesedének,
Nagy pénzbeli summán kimenekedének,
Némelyek peniglen megölettetének,
Noha ök nagy summákat előbb füzetének.*

*57. Alsó Templomnak is hiv Prédikátora,
A mennyei jónak ékes orátora,
A többivel együtt e' veszélyben forga,
Sok sebet ellenség kargya hagyta rajta.*

*58. Ugyanezekkel tudos Rector romla,
Ö maga személye Lengyel kézre juta,
Feje váltsága lón nekije nagy somma,
Sok érdemes könyvét ellenség elhordta.*

191*59. Még ezeken kívül hallhatsz más dolgokat,
Fertelmes és undok paráznságokat,
Szép szüz Leányoknak megrontatásokat,
A' Lengyelek által tett gonoszságokat.*

*60. Jó Chepregh Városát lakták szép személyek,
Szemérmes Asszonyok s' jó erkölcsü menyek,
Kegyes szüz Leányok, szép Iffju Legények,
Minden Mesterséget tudó jó emberek.*

*61. Az asszonyi rendek hol találtatának,
S' buja Lengyeleknek kezekben jutának,
Ök tisztességeikben jaj megrontatának,
Éjjeli s' nappali szeplőket vallának.*

62. *Oh iszonyu dolog ezt még hallani is,
Sőt Szemérem dolog tsak kimondani is,
Mert ettől irtózik még a' természet is,
A'kinn a Menny és föld almétkodhatik is.*

63. *(Nem közölhető.)*

64. *Harmad egész napig ez undokság tartta,
Miattuk szüzen majd egy sem maradhata,
Nappal és mind éjjel egyaránt folytatja,
Ez éktelenséget s' bűnnek sem tartotta.*

65. *Hogy annál is inkább rut dühösségeket,
Itten kionthattak szivekből mérgeket,
Melly által kinzának asszony embereket,
Gondolának ismét más mesterségeket.*

66. *Sok öregidejü Asszonyok és párák,
Ez Városban laktak Özvegyek és Annák,
Kik megmaradának békével, gondolták,
De jaj, ezeket is rutul korbátsolják.*

67. *Fegyverrel azokat ugyan meg nem ölték,
De pénzért keményen őket megbüntették,
Fejeket kötéssel szoretották s' égették
A tűznek lángjával testeket s' pörselték.*

68. *Sokakat közülök kerékre kötözték,
Lábaiknál fogva jaj felfüggesztettek,
Mindent házaikból egy szóval elvittek,
Szörnyű ócsmányságot azután ott tettek,*

69. *Mikoron e szörnyű dolgok mind meglettek,
Azoknak utána többet tselekedtek,
Azért a' sz. Templomban haragval bémentek,
Szent Oltárt elronták, mert pénzt ott kerestek.*

70. *Egy Uri embernek az holt testétt fölásták,
Nyugodni s' fekiüdni békével nem hagyták,
Szép bársony Zászlóját a' falrul levonták,
Ők a' Templomot ekképen gyalázták.*

71. E' helységben való Egyházi emberek,
Sok s' szép könyveikben nagy kárt szenvedtek,
Sokat elragadtak, némelyet ők elvittek,
De többire, láttam, tüzzel megigettek.

72. Mátyás a' magyarok régi királának
A könyvei Budán épen maradának,
Kiket betsületben törökök tartának,
Noha ők azokhoz, semmit sem tudának.

73. De e' gyülevész nép ezeket nem tekinté,
Mert keresztény virrel könyveket megfeste,
Istennek igéjét semmire betsülte,
S' annak hirdetőjét ime meghölte.

74. Mikoron mindezek immár meglektenek,
És negyedik napra ők következének,
Bor, buza és barom prédára kelének,
Sok özvegyet és árvát s' koldust is tevének.

75. Utnak indulnak, a' Várost meggyujták,
És vitézségeket eképen mutatták,
Magok nyert prédával meggazdagították,
Jó Csepregh Városát aztán gyászban hagyák.

76. A' Rejtek helyekből előjött özvegyek
A' megholt testekre borulnak szegények,
Sűrű könyecseppekkel nedves vala szemek,
Nagy keserüséggel rakva vala szívek.

77. Ki atyját, ki anyját, urát és leányát,
Szörnyü jajgatással siratja megzatját,
Ki pedig siratá jó kedves szomszédát,
Némelly házastársát s' némelly jó barátját.

78. Még a' gonoszsággal meg nem elégettek,
Sok szüzeket magokkal de ők elvivének,
Rut paráznaságra kiket rendelének,
A' természet ellen fertelmeskedének.

79. Illy nagy gonoszságot próbála e' nemzet,
Mellyel gonoszságban tudom még kérkedett,

*De e' gonoszságok ugyis elterjedett,
Széles e' világon el-ki hiresedett.*

19280. *Itt a' nagy Papoknak és a' Barátoknak,
Kik ártatlan vérrel – értsd – megáldoztanak,
Csepregi szép jókkal s' oztán gajdulának,
Fő prédájuk juta, de meg is hizának.*

*81. Volt itt olly Barát is, ki azzal kérkedett,
Hogy ő itt Csepregben igen vitézkedett,
Mert tizen öt embert megölt s' igyekezett,
Többet is megölni, ő úgy felgerjedett.*

*82. Ezek Pápaságnak bizonyos jelei,
Vak buzgóságok férges gyümölcsei,
Mert ő tudományát fegyverrel terjeszti,
És kegyetlenségét felyül vérrel festi.*

*83. E szörnyü romlásnak ha kérded ki oka,
Eszterházi Miklos ennek indítója,
Ez idegen népnek ki volt Comendoja,
Jo Magyar Országnek Számkivetett tagja.*

*84. Megnémulsz te már, magad nem mentheted,
Mert im elkárhoztat lelkiesméreted.
Vádol is tégedet udvari sereged,
De legkiváltképpen haragos Istened.*

*85. Te exceptioid nem használnak itten,
Mert álnok szivedet jól látja sz. Isten.
A' szomszéd urakat megbántván keményen,
S feldulatád Isten népét, tudja minden.*

*86. Boszut áll az Isten rajtad mindezekért,
Megbüntet keményen tégedet özvegyért, s' árváért,
De kiváltképpen szép gyenge szüzekért,
S' Szüzességeiknek szeplősítésikért.*

*87. E szörnyü gonosznak segítő okai,
Voltanak Ferdinánd Németi, Totjai,
Gonosz Horvátjai, kevély Magyarai,
Lengyelek is vélek voltak s' több szolgái.*

88. *Akik mind Istennek kemény itéletit,
El nem kerülhetik haragos ostorit,
Mert meghallgatja az árváknak panasztit,
Egekbe haló buzgó könyörgésit.*

89. *Akkor nagy Ur Isten elő szolit téged,
Gonosz büneidet kiterjeszti s' vétkeid,
Sok ártatlan vére szollnak te ellened,
Hidgyed bizonynal te el nem kerülheted.*

90. *Az haragos Isten ezt mondja tinéktek,
Kik ez szörnyüséget itt tselekedtétek,
Fajtalan és gyilkos parázna nemzetek,
Az én népemet el mért vesztettétek.*

91. *Ezek és Fiamnak ártatlan vérével,
Lettek én híveim kinszenvedésével,
Engemet bántátok gonosz fegyverekkel,
S nagyon megsértétek szemem fényét ezzel.*

92. *Távozzatok tőlem, nyilván gonoszságtok,
Vagyon én előttem minden undokságtok,
Mert szent Templomimat ti megmotskoltátok,
Én jó Városomat elpusztítottátok.*

93. *Az örök Pokolban ti mind kinlodjatok,
Végtelenképpen ott lakoztassatok,
Akik én népemhez, gonoszok voltatok,
Mert nem lehet egyéb a ti jutalmatok.*

94. *Akkor az Istennek megszentelt hívei,
Kik örök életnek lesznek tsak lakoi,
Örömmel s' végnélkül ezt fogják mondani,
Igaz az Ur Isten s' igazak mondási.*

95. *Oh Felséges Isten Seregeknek Ura,
Megromlott hazánknak légy erős Oszlopa,
Szegény juhaidnak vigyázó Pásztora,
Szent Eklésiádnak vigyázó Tutora.*

96. *Mi ellenségeinket ronts meg haragodban
Szégyenítsd meg őket rossz gondolatjokban,*

*Fizess nékiek nagy busulásodban,
Oh ne hagyj kárt tenni a te juhaidban.*

*97. Minket oh Ur Isten tarts meg békeességben,
Hogy megmaradhassunk szent ismeretedben,
Te szent igéd köztünk légyen tsendességben,
Áldj meg oh Isten, tarts meg mi hitünkben.*

*98. E' rövid formában akará kiadni,
Csepregh Városának romlását leírni,
Hogy a' ki olvassa tudja megítélni,
Minémü legyen a Pápistáknak hiti.*

*99. Egy szegény Deák, ki testi szemeivel,
E romlást jól látá, De csak nem fegyverrel,
Ő is megromla ott kegyetlen sereggel,
Mégis az Ur Isten megtartá békével.*

*100. Immárom nyavalyás mostanék bujdosék,
Jó Csepregh romlásán nagyon siránkozék,
S hogy tanulás nélkül ideje elmulik,
Magyarországon is ő szegény nagyon szomorkodék.*

193*101. Tudom, hogy irásom nem kedves mindennek,
A' Római hiten s' Papuktul függőknek,
Mert ők igazmondást tudom nem szeretnek,
Hanem olyanokat ők igen gyűlölnék.*

*102. De te a' Krisztustól függő kereszténység,
Féljed a' nagy Istent, ki mennyei Felség,
Tanulj a' más kárán, mert e' nagy eszeség,
A' kiért áldassék mennyben Istenség, Amen.*

*103. Mind azok, amellyek eddig megmondattak,
A' megölettekről részben csak voltak,
Jó Keresztényeknek például adattak,
És emlékezetre mindezek irattak.*

Historia Evangelica etc.

Muzeum 2077. Fol. Lat. 225–235. l.

3.
Magyar-Kozma István plébános verse.

Fusim fatalis incendi Descriptio:

*1. Csekély eredetből nagy dolgok történnek,
egy kis Szikra által Városok elégnak,
Csepreget vettem fel tárgyul e beszédnek,
mellynek romlásáru verseim beszélnek.*

*2. Érkezhén a Jeles Husvéti Innepek,
bévett Szokás szerént voltak készületek,
munkában valának sok uji öltözetek,
Szapuban tisztótdak bémocskolt szennyesek.*

*3. A' poros szobákat kifehérítették,
Házaknak eleit kékessen füstötték,
Szentelendő Zsódért immár készítették,
de bezzeg nehezen és keserün ették.*

*4. Mert mikor azután abbul falatoztak,
Zöpögő szemeik könybe lábbadoztak,
étel s ital közben süriin siránkoztak,
a' melly bánatokat a' tüzek okoztak.*

*5. Nagy Hétfőre kelvén egy bizonyos háznál
Nemes és Nemzetes Vitéztlő Gazdánál,
Vajat olvasztottak kemencze szájánál,
hevesen izzadó eleven szikránál.*

*6. Véndelybe akarták hihető önteni,
más jövő Bőjtökre véle megtölteni.
Sárgás irójában szánták elkölteni,
noha jobb lett volna ezt ki nem főzetni.*

*7. Csakhogy nem láthatunk által mindeneket,
Kezdet dolgainknak kimeneteleket,
mivel a' szerentse hordozza ezeket,
ő teszi felőlek a' rendeléseket.*

*8. Sok a' gondolattya emberi elmének,
Szorgalmatossága mint a' gondos méhnek,*

*mégis semmi hasznát sem láttya végének,
ha kedve nem tartja a' vak szerentsének.*

*9. Azonban, mikor már a' vaj jól olvadna,
friss források gyanánt fel buzogva, forna,
történt, hogy mellőle mind el mentek volna,
ugy, hogy a' konyhában egy Lélek sem volna.*

*10. A szerencsétlenség egyedül ezt várta,
konyhának szegletit körös körül járta,
és hogy vigyázó nincs, mikor nyilván látta,
dolgát végbevinni azontul próbálta.*

*11. Tehát vagy a' szikrát pattantá a' vajba,
vagy pedig a' vajat döntötte amabba,
vagy a' lángot tsapta a' fel menő habba,
vagy a' habot fujta talán inkább abba.*

*12. Minthogy a' Zsir és Vaj tűznek leghjobb fája,
fellobbant lángjátul a' fazéknak szája,
ezért mind tűzbe lett Gazdának konyhája,
mind első, mind pedig hátulsó szobája.*

*13. Nem szükség, hogy nevét itt elő mozdítsam,
ujj keserüséggel megínt szomorítsam,
nem akarván azt is, hogy felharagítsam,
megszólló nyelveket ellen noszítsam.*

194*14. Mivel nem csak azok, akik kárt vallanak,
Hanem olyanok is kik menten maradnak,
kinél a tűz eredt, arra mindent szólnak,
vallott nagy káránál nagyobb átkot szórnak.*

*15. Nem gondolván azt meg, ember bár vigyázzon,
mégis megeshetik, hogy néha hibázzon,
elkezdett dolgához ámbátor jól lásson,
egy félre tekintés ugy lehet, hogy ártson.*

*16. Már tehát a lángok a házot elfogták,
tetejétől fogva talpig borították,
kin levő emberek e dolgot meglátták,
Jaj! tűz van, Jaj! tűz van, lármázva kiáltják.*

17. Félre verik mingyárt az öreg harangot,
a' melly elszéleszti a szomoru hangot,
ujj hirrel busittya pusztát és barlangot,
mindenek rémülnek, mikor hallák aztot.

18. Mellyik uczczán vagyon? még alig kérdezik,
már a magokét is a nagy lángok eszik,
égő földél fáit rólok lefödözik,
minden fáradsággal hiába öntözik.

19. Kocsikat készítnék nyargaló lovakkal,
sűrűn jönnek s mennek sok vizes lajtokkal,
gyalogok forgódnak nagy száju korsókkal,
Kutakból meritett széles sajtárokkal.

20. Tüzesültt falakat eleget locsolták,
mig a melegséget jobban elálhották;
de mind ezek között nem csak nem oltották,
sőt haragossabban inkább gyulasztották.

21. Mert el nem szenvedvén, hogy ellent állani
szembe merészeltek ő véle szállani,
minden erejével kezdett iparkodni,
hogy ne kellen néki szégyenben maradni.

22. A fő földi szelek megszerentséltették,
ki terjedtt szárnyakon sebesen röptették,
rövid idő alatt meszire készítették,
kivánt kénye szerint elő segítették.

23. Tudni való dolog, melly igen csatáznak,
ha a tűz a szelet fel veheti társnak;
jaj lesz bizonyára az ollyatén háznak,
mellynek földelére ők ketten felmásznak.

24. Mert mikor egy helyen forgódik mindenik,
és a mivel talán nem birhatna egyik,
el kell mindeneknek veszni egytül egyig;
két közös erővel taszittyák a földig.

25. Reggel midőn látnák a zugó szeleket,
miképpen szagatnak erős födeleket,

*mondák: ments meg Uram! ma tüztől bennünket,
mert semmivé tenné egész helységünket.*

*26. Alig mondották ki ezen buzgó szókat,
ime tűzben láttják azonnal házokat;
mikor kérték volna Teremtő Urokat,
akkor veszik észre ki lobbant lángokat.*

*27. Nem vizsgálom itten Isten ítéletit,
mért nem hallgatta meg könyörgő népeit,
oly sulyos ostorral mért tsapta hiveit,
mért nem segítette maga szegényeit?*

*28. Ki tengereken a szelet megállítja,
hajót ne sülleszsen erőssen megtiltja,
aki a tüzet is egy szóval szólítja,
eltágult lángait keskenyre szorítja.*

*29. Ki tudgya, nem volt-e valami nagy vétek,
a melly miatt készült e savanyu étek?
sok kárvallásoknak jelenvaló létek
a büntől származik: Bűnben hát mért éltek?*

*30. Ha nem bűn az oka, azért esik akkor,
mert Isten az embert próbálja olyankor,
ha álhatatos-e' a' szíve mindenkor,
nem tsak szerentsének jó kedvezésekor.*

*31. E mellett hatalma tellyes vagyon rajtunk,
reánk botsáthottya ő mit nem akartunk;
De szóllunk azokrul, a' mellyekbe kaptunk;
mivel még sokakat elő nem hozhattunk.*

*32. Fejszét, vas-villákat Legények forgattak,
égő földél-fákba kampókat aggattak;
hogy földre rándítsák, nagyon rajta voltak,
de a tűz és a szél jobban forgolódtak.*

*33. A miknek szükség volt, hogy le szakadgyanak,
a' kampók nélkül is mind le szakadtanak,
miket taszítani földre akartanak,
vas-villa nélkül is földig omlottanak.*

34. A fejsze sem kellett szaru-fákat vágni,
Szintén úgy el tudta a tűz maga rágni,
nem vala szükséges házakra felhágni,
szaporábban tudta a láng mind elhányni.

19535. Gondos mesterséggel semmit sem tehettek,
mert hogy tehetnének, közel sem mehettek,
nagy hévségek miatt hozzá nem férhettek,
azért hát kételen a tűznek engedtek.

36. Csak távulról nézték szobáknak romlását,
mester-gerendáknak ketté szakadását;
Öveg ablakoknak őszve pattogását,
Konyhák s Komoráknak lángos lobogását.

37. Mennyi díszes házok belől csillámlottak,
fénylő eszközöktül azelőtt villogtak:
kiket a gőz, és füst végre el pocskoltak,
a szél pedig és tűz csunyábbul mocskoltak.

38. Nem nézték embernek munkás fáradságát,
a mellyel kereste kevés gazdaságát;
semmibe hajtották kölcséges munkáját,
melly által szerzette ő csekély jószágát.

39. Lehetett szemlélni födeles ágyokat,
kikre teritettek selyem paplanyokat,
hogya emliteni akarnám azokat,
a nagyobb értékkel biró Asszonyokat.

40. Rendel helyeztették a teli ládákat,
hová rakták a czifra ruhákat;
üst-prémmel kerített sujtásos szoknyákat,
szép pamukkal kötött dupla harisnyákat.

41. Nem öltözhettek fel sokan ilyenekben,
az Allelujázó vidám Innepekben;
többen maradtanak közölök egy ingben,
mint kik megtartották a nagy lángos füstben.

42. A Méltóságos Gróff Jankovits Antalnál,
ugy mint a Csepregnek főföldes Uránál,

*kisebb ötvenezer tapasztalt káránál,
töbre lehet vetni ennél a summánál.*

*43. Bédőltek falai gabonás házának,
hol elesége volt népes udvarának,
majd alig volt száma a tiszta buzának,
rosnak, kétszeresnek, zabnak és árpának.*

*44. Más is ami szükség egy Gróffi konyhára,
pompássan ebédlő uri asztalára,
egy Mágnást illető szokott mulatságra,
nem vala szám szerént fel metzve rovásra.*

*45. Még sem volt igen sok, mikor a tűz mérte,
mivel mindazoknak hamar végét érte;
üstit, és aranyát tőle nem is kérte,
hogyan is az övé, magában azt vélte.*

*46. Nem telt a dologban, azt tartom, fél óra,
Summás pénzen szerzett czimeres kastéllya,
minden szobáival azontul leomla,
benn levő drágaság többnyire elromla.*

*47. Nagyságos párjának drága igaz gyöngyi,
gyémánt-kövel rakott ragyogó gyűrűi,
Csillaggal küszködő arany fülfüggői,
egyébb partékáknak lettek követői.*

*48. Ami több, maga is majd csak nem követte,
nem azért hogy őket szívéből szerette;
hanem a félelem lábárul leverte,
alig, hogy a tűzbe őtet nem keverte.*

*49. Két hiv tiszt szolgája bátor szívet kapott,
aki is mindenik hozzája szaladott,
lejtős grádicsokon le utat mutatott,
az a szerentséje, hogy szabadulhatott.*

*50. Nem akarta Isten az ő nemes Véréit,
gyászba öltöztetni Méltóságos Férfjét;
akinek el vevén sok üst s arany pénzét,
meg akarta hagyni legkedvesebb kincsét.*

51. *Nem mult el esztendő, miglen itt lakoztak,
sereges kocsikon ide vonyakodtak;
ismét házaikból ki hordozóskodtak,
mert azokba tüzes katonák szállottak.*

52. *Tudni illik nincsen nyugvása embernek,
mint a tengereken mindig fújó szélnek;
maradandó Várasok földön nem épülnek,
a mint az Irásnak szavai beszélnek.*

53. *Mulandó javai ennek a Világnak
nyomdokát követik ingadozó nádnek,
bizonyosság a háza ezen Méltóságnak,
házánál elveszett sokféle jóságának.*

54. *Egyebek is, a' kik ebbe keveredtek,
Státusokhoz képest sokat elvesztettek,
vagyonos sorsukkal, kik megelégedtek,
utolsó szegényes és koldusok lettek.*

55. *Borral megtelt pincék, az élet-kamarák,
téres fontt kasokban öntött rosok, s buzák,
jövő aratásra készítettett pajták
nincsenek fontt, szelek mert a tűzbe fujták.*

56. *Terhek alá csinált vasas szekereknek,
erössen szegekkel kötött kerekének,
jól öszve szoritott vastag tengőlkének,
mind oda lett fája más ily eszközöknek.*

57. *Minthogy már szekerek és kocsik nem voltak,
kiken ide s tova azelőtt fóroztak,
a tüzek magokban ekép gondolkoztak,
minek a Marhák is, kik szekeret vontak.*

58. *Hogy hiába tehát szénát ne ennének,
vonyó igán kívül ingyen heverének,
tüstént ezeken is csak rajtok ütének,
kikből mészárszékre sokat elvivének.*

19659. *Nem bőgött réz ökre annyit Fálárisnek,
mint a mellyek itten hevülni kezdének,*

*szagát megérezvén istállók tüzének,
nagyját nem türhetvén a füstök büzének.*

*60. Kiknek köteleit hamar nem oldották,
azokat járomba azután nem fogták,
borjuk az Annyokat keservessen riták,
Annyok is magokat sokszor el ordíták.*

*61. Mindenik csordából számosan megsültek,
mellyeket a Gazdák elébb fen becsültek,
Hegedüs Ferencnél ketten kik elégtek,
száz Rhenes forintnál még többet megértek.*

*62. Reménység táplálván megkövéritették,
jó áron eladgyák magukban feltették,
de elébb mint a pénzt a kezekbe vették,
betsülettel szólván a kutyák megették.*

*63. Nem hozom itt elő a baromfiakat,
ki tudná fel vetni azoknak számokat?
tyukokat, récéket, polkákat, ludakat,
ez utolsók rosszul viselték magukat.*

*64. Éjjel, midőn Róma ágyában nyugodott,
az ellenség felől ingyen sem álmodott,
lud tartotta meg a capitoliumot,
Saturnusnak hegyén épült szép templomot.*

*65. Nagy kiáltására kiki felébredett,
mellyre az ellenség sok felé széledett,
innét nagy dicsősség a Ludnak eredett,
Isten-Asszony gyanánt tölők tiszteltetett.*

*66. Itt ugyan nem kellett álomból felverni,
regvel tíz órakor nem szoktak heverni,
ezen okból néki meg lehet engedni,
más az: tüzet kellett szegénynek szenvedni.*

*67. Sőtt valamennyire száján ki térhetett,
annyira kiáltott, bánván a meleget,
mindenféle állatt sivoltott s rettegett,
várván a félelmes végső ítéletet.*

68. Egyházi felszentelt négy érdemes Papot,
ez a veszedelem többivel ott kapott,
most is emlegetik azt a szeles napot,
és a tüzet, a melly házakba harapott.

69. Csak taval instállált város pebánussát,
nagyon Tisztelendő Magyar Kozma Istvánt,
Merő pusztán hadta, vele oly rosszul bánt,
és hamut égetni jószágából kívánt.

70. Papi ruháinak ráncát ki bolházta,
hogy drágáért varták aztot nem vigyázta,
Olmáriumibul a földre ki rázta,
és azokkal együtt egészben elrágta.

71. Zöld matériával borított székei,
vékony len-vászonbul varratott Ingei,
derekát kerítő Creditor övei,
tűzbe keveredtek nem kevés könyvei.

72. Nem különben azok, kikben feljegyződtek,
a kik már végutra megkeresztelődtek,
és a házasságra kik öszve-esküdtek,
magoknak lettenek gyász-halottas könyvek.

73. Magát is a lángok körös körül fogták,
az utzára nyiló ajtót elállották,
minthogy mindazáltal meg nem ragadhatták,
a sövényen által a sárba ugratták.

74. Siralmas játékok ezek bizonynyára,
keserves kit hinak illy komédiára,
hátha még azoknak tekintünk sorsára,
kiknek élettyek is vettetett kockára.

75. Olly kockára pedig melly nem nyertes hatra,
hanem inkább fordult szerentsétlen vakra,
véletlen történet szállott az ablakra,
mérgező tüzet lehelt bé azokra.

76. Alig mondhatom meg el állott szavammal,
avagy le rajzolni remegő tollammal,

*ami s amint esett a Tisztartónéval,
derék, deli, testes és jámbor Asszonnyal.*

*77. Mikor megmenthetné életét magának,
elveszté kedvéért három leányának,
a kik a szobában belől szorulának,
édes Annyok után sirva kiáltának.*

*78. Anyai szívébe öntött szeretete,
félelmet és halált véle megvettete,
szives bátorságra jókat reményltete,
de bátorságának reménység csalt vete.*

*79. Sietséggel nyitva bé gyulladt szobáit,
karjaira venni akarván Leányit,
kiknek immár égni képzelte szoknyáit,
testeket diszesen földöző ruháit.*

*80. Láttva, hogy a pad alá eldugják magokat,
hol bővebb ágyoknak keresik aljokat,
hogy ne látná a tűz boldogtalanokat,
noha jól meg tudta szagolni nyomokat.*

*81. Innét hol futottak más más szegletekbe,
hol pedig annyoknak borultak ölébe,
reménkedve kérvén vegye fel kezébe,
segéllyen, ha lehet, utolsó szükségbe.*

197*82. Szerelmes gyermekim dehogy segíthetek,
pártfogó ölembe immár nem vehetlek,
csak a szerentsének egyediül engedlek,
majd magammal együtt tűzben eltemetlek.*

*83. Nékem is gyulladnak ruháim láttjátok,
magán sem segíthet nyomorult anyátok,
itthon pedig nincsen szerelmes atyátok,
kinek magatokat kezére biznátok.*

*84. Mások sem jöhetnek ti segítségtekre,
mert vigyázniok kell magok élettyekre,
hanem tekincsetek a kegyes egekre,
hogy öntsenek vizet égető tüzekre.*

85. *Ha mind onnan sem jó segítség ti néktek,
panaszkodás nélkül csendesen türiétek,
annál nagyobb léssen Mennyben dicsőségtek,
mennél siralmasabb szerencsétlenségtek.*

86. *Ekép bátoritá őket tanácsával,
a szent békességre indító szavával,
de maga panasza így szólt Rebekával,
nehezen született Benjámín Annyával.*

87. *Mi szükség volt tehát méhembem fogadnom,
ha így kellett lenni, hogy történjék dolgom,
nem volna keserű magamnak meghalnom,
csak gyermekeimet meg lehetne hagynom.*

88. *Leghalább lennének akik esetemről
megemlékeznének véletlenségemről,
tüztől ázott sirban temetett testemről,
Lángok által esett nagy történetemről.*

89. *Istennek ajánlak kedves gyermekeim,
kik miatt csurdulnak szememből könyveim,
vajha oltalmazni tudnának kezeim,
tüzoltó könyveket önteni szemeim!*

90. *Oh magas egeknek csurgó csatornáit,
miért nem akartok bennünket megszánni,
ne késsetek velünk mennél elébb banni,
mert a véletlenség tűzbe akar hánni.*

91. *Bővséges esővel, kérlek tikkaszátok,
haragos lángait jaj! hamar oltsátok,
elhagyott sorsunkban pártunkat fogjátok,
a mint is magunkat bizzuk ti reátok.*

92. *Nem használtak semmi valamiket beszélt,
nem kerülhette el a' meglevő veszélt,
sem eső, sem ember nem segíté szegényt,
ámbar reménkedett másodszer is megint.*

93. *Jobban jobban gyulladt rajta öltözete,
melyet semmi vízzel el nem öntözhető,*

*ináruul leesett kövér husos teste,
csontyaival együtt tűz öszveégette.*

*94. A mi kis darabok osztán előjöttek,
a' midőn mindenek már elvégeződtek,
özvegy férje által földbe tétetődtek,
sok siralma között ott eltemetődtek.*

*95. Oh be nagy bánatok fogták el bus szívét,
szerelmes Társának látván ilyen ügyét,
s gyermekeire is mikor vetvén szemét,
zokogó sirással hullogatta könyvét.*

*96. Kedves feleségét s fiait jajgatni,
elegendőképpen nem győzte siratni,
Rákellet nem akar meg vigasztaltatni,
mert nincsenek, akik tudnák vigasztalni.*

*97. Három szépen nevelt Leány-Asszonykái,
kiktől lettek volna néki unokái,
Iffiaknak s szüzeknek lettenek példái,
hogy ők is lehetnek a tűznek prédái.*

*98. Egyik Rosália, kinek mint Annyának,
a szent keresztségben oly nevet adának,
egy keresztnév alatt egy sorsra jutának,
egy veszedelemben egykép ki mulának.*

*99. Hasonló nagy veszély érte a másikat,
Lángok között szorult nyomorult Bariskát,
ugy bekerítette velek harmadikát,
nem hadta életben szegény kis Franciskát.*

*100. Ez három csemeték kik nem régen nyiltak,
de erkölcsre nézve már magasak voltak,
éltek zsengejében mikor virágoztak,
porrá és hamuvá a tűzben változtak.*

*101. Melly tüzes hamvakból nem vált Fenix madár,
aki ha öszve ég, nem esik neki kár,
mivel a tűz által születést ujjat vár,
Ujj tollas szárnyakon sebessen eljár.*

102. *Megégett embernek nem így vagyon dolga,
kit harapó tűznek megemésztett foga,
hamvaiból addig fel nem kelhet soha,
mig az utolsó nap el nem jön valaha.*

103. *Nyugodgyatok tehát boldogtalan szüzek,
kiket por, s hamuban temettek a tüzek:
eloltyák ezeket a Mennyei vizek,
ahol meg enylődnek megmelegült izek.*

104. *Ámbár alig vannak testetek hamvai,
széltül ide s tova fujtatott porai,
világnak érkezvén utolsó napjai,
mind a hármatoknak meg lesznek tagjai.*

198 105. *Össze állnak akkor, amik most elhullnak,
Kórommá váltt testek szépen megújulnak,
égő szobájokban akik bent szorulnak,
azok is sirjokból el s ki szabadulnak.*

106. *Fehérrel füstődnek elsültt orczáitok,
pirossan nyilnak fel kormos ajakitok,
nap nyugotti szellővé válnak lángitok,
békével szenvedett heves szikráitok.*

107. *Hadgyán, ha lángokban meg nem maradtatok,
mint a három Iffiak, kiket kallottatok,
az egekbe annál hamarább juthattok,
mennél a Világból elébb kifuthattok.*

108. *Nem Molok bálványnak karjain égtetek,
kedves áldozatot nem annak tettetek,
hanem ki semmibül alkotott bennetek,
az engedte lenni, s történni veletek.*

109. *Mintha meg volnátok tovább is életben,
ugy lesztek mindenkor friss emlékezetben,
gyakorta forgódtok példa beszédekben,
neveteket sokan foglalyák versekben.*

110. *Kinek akarattyán, hogy megállottatok,
helyre hozza a kárt, mellyet vallottatok,*

*sem füst, sem a korom nem marad rajtatok,
mindenféle mocsok le mégyen rólatok.*

*111. Leányoknak lesztek tanító leczkéjek,
hogy elébb el hervad virágos mezzőjek,
mintsem el érkezék vidám menyekzőjek,
és fejekre szállyon kívánt fejkendőjek.*

*112. Mások is tőletek sokat tanulhatnak,
hogy veszedelemben véletlen juthatnak,
üdőnek jártával illy nagy kárt valhatnak,
tüzzel egyesített füstben fulladhatnak.*

*113. De nem tartozkodom már ezen szüzeknél,
vagyon mit szóllanom sok más egyebeknél,
Férfi és Asszonyi jámbor személynél,
kik szintén így jártak ezen rossz tüzeknél.*

*114. Többit is itt kezdem a Tisztartó háznál,
Szegény öszveégett szolgáló Leánynál,
ki hanyat elesett az égő konyhánál,
mikor erőtlenebb lett immár a' lángnál.*

*115. Praeceptor oda fut nagy lélek szakadva,
az félelem miatt haja felborzadva,
füstben és lángokban marad megfulladva,
a Háznak teteje fejére szakadva.*

*116. Oltalmát akarván szegény Leánykáknak,
más egyéb bent lévő holmi partékáknak,
Ládák, Olmárium, s az ágyi ruháknak
ő maga lett ágya a haragos lángnak.*

*117. Bölcsebben taníthat történt halálával,
mintsem életében eleven szavával,
hogy a balszerentse jádzik olly módgyával,
valamint fel s alá üttetett lapdával.*

*118. Mert mikor az ember néki bátorodik,
káros erejére bátran támaszkodik,
veszedelme felől csöppöt sem álmodik,
halálos esettel akkor tántorodik.*

119. Mikor békességet ígérne magának,
akkor vetnek tüzet meggyújtott házának,
mikor hosszabb célta tesz pállafutásának,
akkor rekesztik el menetit uttyának.

120. Nézd mennyi a példa ebben az egy házban,
három, de egy vérből származott leányban,
Leányival együtt porrá lett Anyában,
ennek szolgálója, s praeceptor hamvában.

121. Kik azért kerültek szerencsétlenségbe,
siralomra méltó nagy véletlenségbe,
hogy kiki mikor van legjobb egészségbe,
Gondolja magában, hogy juthat inségbe.

122. Nem volt pedig elég szája mérges tűznek,
testét felkonczolni ennek a négy szűznek,
ezen Asszonyságnak és ezen Legénynek
elpörsölte éltét még más öt személynek.

123. Farkas Éva Asszony Éva Leányával,
a' Leány viszontag dajkáló Annyánál,
tűzben megmutaták világos példával,
Mit tett első Anyánk a' tiltott almával.

124. A savanyu szőlőt az Atyák ették meg,
és abban a fiak fogai vástak meg,
ezt Jeremiásnak könyvében láthat meg,
tapasztalásból is sokszor érezzük meg.

125. Mert tetézve vagyon minden nyomoruság,
ostromol benniünket éhség és szomjuság,
bádgyatt unalommal ellankadt fáradság,
melleknek mind oka az első torkosság.

126. Farkas Évának is tüzet ez okozta,
noha kétség kívül megboldogította,
mert az nap büneit Papnak megvallotta,
ki a sz. Gyónásban őtet feloldozta.

127. Leánya is ott volt husvéti gyónáson,
letörölni róla ami volt rováson,

*jelen volt Anyjával a sz. áldozáson,
mind a' következett iszonyu romlásan.*

*128. Bőv uti költséggel az utra készültek,
mellyet a nagy héten talán nem reméltek,
de mivel sok példát hallottak s szemlélték,
ő magok felől is hasonlót ítéltek.*

199*129. Bizony boldog lelkek kiknek nem sérelem,
Hanem gyógyulás lett ez a' veszedelem,
még szivekben vala buzgó töredelem,
és a Gyónásban nyert szentelő kegyelem.*

*130. Tanuságot hagytak mi nekünk utánnok,
hogy a történetek emberrel így bánnak,
kikben mindazáltal szerentsésen járnak,
akik gyakorlását szeretik gyónásnak.*

*131. Itt sem volt még elég a' rabló lángoknak,
mert jó ízün esett mardosó szájuknak,
magsütötték husát tovább még háromnak,
két férfival együtt némely leányzónak.*

*132. Példa beszidiben Salamon jól írja:
a' tűz, neki elég, soha azt nem mondja,
akár mire talál, nem vigyáz éhomra,
bé vesz és megemésztt mindent az ő gyomra.*

*133. Ahol ezeket itt öszve emésztette,
kegyetlen haraggal éltöket vesztette,
midőn az ajtókon belül rekesztette,
ledülő falakat rájok eresztette.*

*134. A nagy szél a parázst neki izzasztotta,
mellybe szegényeket egészen lenyomta,
egyik oldalokról másra fordította,
mint mikor Lőrinczet rostél puhította.*

*135. Sötét vastag füstben nem arányozhatták,
mendék helyeket semmit sem láthatták,
hol valamiképpen megoltalmazhatnák,
ropogó tüzeztül magukat óhatnák.*

136. Egyik ezek közül Kondits Ferencz vala,
Ki ugyan elébb is félig meg volt halva,
guta-ütés miatt el volt nyomorodva,
az holt-elvenek közé számláltatva.

137. Hamar utol érte a szerentsétlenség,
mert elbágyasztotta az erőtelenség,
romlott tagjaiban nem volt érzékenység,
másokban sem vala neki hív reménység.

138. A tűz vállalta fel kinos betegségét,
hogy meg orvosolja nyavalás inségét,
helyesen is üzte tudós mesterségét,
mindjárt szakasztotta fájdalomnak végét.

139. Valahány tagjait a szél megütötte,
langyhás vizek helyett lángba fűröszötte,
fű, és gyökér gyanánt szikrával kötötte,
egész a csontokig ki magát bé ette.

140. Elszenvedhetetlen hét Martyromságon,
Kellett által menni néki e világon,
szél ütött nyavalyán és lobogó lángon,
melly meg is fojtotta füstből font istrágon.

141. Tudom, nyögött volna inkább szobájában,
fájdalmakkal vettett beteges ágyában,
csak ne kellett volna kerülni markába,
szerentsétlén tűznek lángoló torkába.

142. Talán szél ütése arra szándékoza,
mikor nyomorultra reá bocsáthozza,
hogy a szobájából ki ne bontakozna,
ha üdővel tüzet valami okozna.

143. Eltalálta tárgyát fel tett szándékának,
egyenes lövéssel intézett céljának,
mert tüze is esett ezen beteg háznak,
el is égett teste nyavalyás gazdának.

144. Egyik veszedelem a másikat éri,
a' mikor valaki azt ingyen sem véli,

*és ez az igazság bizonyos és régi,
hogy senki sem tudja, mint történik végi:*

*145. Sőt mikor valaki erőssen gondolja,
hogy a nyavaláját bizton meglábolja,
más boldogtalanság eztet megmásollya,
reménységén kivől halálnak áldozza.*

*146. Kisded Pintér Miska noha ártatlan volt,
kit véteknék szenye soha bé nem motskolt,
az ő ruhája is kapott a lángban molt,
mikor esztendeje mintegy negyedik folyt.*

*147. Meg próbálta a tűz ez tiszta aranyat,
eleven szikrába lefektette hanyatt,
Gyergye Erzsével is ily rosz kendert fonyat,
kit rokkástul együtt eléget, elfogyat.*

*148. No már enyhítsed meg heves szomjuságod,
bé tölthetted immár mérges boszszuságod,
ne öljön többeket gonosz gyilkosságod,
Szünnyél lobogtatni gyujtogató lángod.*

*149. Nem emberhust rendelt számodra természet,
Szolmában és fában vagy a te részed,
legyen haragodban már egyszer enyészet,
ne rakj a méregnek olyan tágos fészket.*

*150. Elég módod léssen majd akkor égetni,
mikor a világnak tőstül ki kell veszni,
minden állatoknak te kardodra esni,
ne iparkodj tehát most többet keresni.*

*151. Bé érheted véle, a mennyit prédáltál,
drága jószágokbul annyit elpazaltál,
hogy árnyéka sintsen, a' mi kitsint hadtál,
azoknak, a' miket elvettél s ragadtál.*

200*152. Tizenegy személynek életét elvetted,
elevenek közül őket ki törölted,
kiknek nemzetsigit megkeserítetted,
szomoru sziveket buval epesztetted.*

153. Hová igyekezel menni még messzebbre,
miért tátod szádat mérget fujni többre?
Ugyan csak megcsökkent alább hagyott végre,
annyibul, hogy nem járt többeknek fejére,

154. Vagy mit mondok: nem járt? többek is megégtek,
noha egy kevésbé még azután éltek,
ha mondom lehet, hogy valóban éltek,
kik halálnál nagyobb fájdalmat érzettek.

155. Igy járt a Mészáros a' Kóbor Évával,
ki még nem régulta lakik az Urával,
Igy bánt a szerentse a Pékné Annyával,
égésektől esett sebeknek sulyával.

156. Olyanok is voltak, kik sebet nem kaptak,
de a' félelemnek miatta meghaltak,
a' vagy a bánatba oly alá szállottak,
hogy mély tengeréből ki nem gázolódtak.

157. Nem birta az Ispán magát nagy bujában,
szívét megepesztő szomoruságában,
ugy elbusult Társa s Lányi halálában,
hogy ő is leszállott azoknak sirjában.

158. Hallják a siralmat másutt a népségek,
a közellyebb fekvő vidéki helységek,
futnak Csepreg felé nem csak a legények,
sőt együtt igetnek fulladozó vének.

159. Fehér nép is szalad igen seregessen,
elfogja az utat hosszan és szélessen,
mennek a sziporkák szemekbe mérgessen,
deszkák darabjai röpiülnek tüzessen.

160. Szakonyi szomszédok mindgyárt ott teremnek,
Büki ismerősök hamar megjelennek,
Vissről és Tömördrül szaporán érkeznek,
de a rabló tüzre csak megállva néznek.

161. Nem hogy nem akartak rajtok segíteni,
hanem mert nem vala mód modgyát ejteni,

*vizben mártott ponyvát házra teríteni,
nem volt aki magát reá merte vetni.*

*162. Ha ki mit hirtelen dobott udvarára,
ott is a tűz hágott mindgyárt a nyakára,
nem engedte többször állani lábára,
vesztére mint ottben, úgy oda ki jára.*

*163. Szinte úgy látszott a por gyulladozni,
köveket s téglákat láttak lángadozni,
kihez képest mikép lehetne dolgozni?
mikor tüzes porban kellett futkozni.*

*164. És nem tudta ember előbb hová menjen,
mert a gyulladások nem menének renden,
ha itt az égetést elkezdették egyen,
által lövöldöztek tizen tizenegyen.*

*165. Mindazonáltal közben akiket elhadtak,
szabados-levelet azoknak nem adtak,
mert azontul vissza reájok nyargaltak,
dühös fogaikkal mindent agyon martak.*

*166. Egy szeg sem maradott előbbi épségben,
a pénz össze futott hólyagos erszényben,
főzelékre valók nem egyéb edényben,
hanem csak ott föltek reteszes szekrényben.*

*167. Gondolj ki akármit, valamit egy háznál
szükséges tartani, cselédes gazdánál,
minden efféléből, több kárvallottaknál
kevesebb maradt fön egy parányi máknál.*

*168. Meglátogattattak háboru veszéllel,
és megverettettek amaz süítő széllel,
kit Ámos próféta emleget könyvével
negyedik részének kilenczed versével.*

*169. Gazdagok jutottak szükült szegénységre,
a szegények pedig még nagyobb szükségre,
sirva tekintettek az irgalmas égre,
hogyan nézzen le Isten arra a veszélre.*

170. Ne engedgye tovább a tüzet csatázni,
méltóztassék őtet jól megzabolázni,
lám a tengereknek partot akart ásni,
a mellyeknél killébb nem mernek csapázni.

171. Ez midőn így volna Templom meggyulladott,
magas szál tornyában a tűz megakadott,
erős derekába úgy bele harapott,
hogy a körmeinek helye rajt maradtott.

172. Azok a harangok, mellyel sz. Misére,
jelt adtak a népnek Isten igéjére,
az öregebbik ugyan tovább mint felére,
másik pedig lefolyt utolsó csöpjére.

173. Nagy Csötörtök napig nem várakozhattak,
bé vett szokás szerént elébb megnémultak,
201és soha azután meg nem szólamlottak,
mellyeknek szavai azelőtt hangzottak.

174. Mellyek elkergettek sok fürgetegeket,
jégesővel terhellt ártalmas felhőket,
tüzessen csattogó nagy mennydörgéseket,
nem tudták elverni magok égéseket.

175. Nagyobbik 20 mázsát vagy többet is nyomott,
kivel kisebbik is helyén együtt fogott,
tartalék ágossok eldült és lerogyott,
s úgy amint már mondám mindenik elfogyott.

176. Órának is eljött utolsó órája,
megszünt a járástól minden karikája,
elhadta ütését verő kalapácsca,
fatámosztékinak tűz lett az ő Ácscsa.

177. Minekutánna itt győzedelmeskedett,
innéd a kar felé lejobb ereszkedett,
az Orgona körül nagyon mesterkedett,
de Székely György véle jól megvetekedett.

178. Kinek dicséretét hogy gyarapithatná,
és hogy egyház Attya nyilván megmutatná,

*addig iparkodott míg el nem olthatná,
szilaj indulatit megzabolázhatná.*

*179. Megmondotta Isten Dávid profétával,
a száz ötvenedik énekes zsoltárral,
hogy dicsérjük őtet pengő czitorával,
más musikák mellett sipos orgonával.*

*180. Még is meg nem csökkent annyira ereje,
hogy többre ne merné magát vetni feje,
a derék templomnak hátulja s eleje,
egész hoszatt égett séndelezett födele.*

*181. A' mit kívül prédált kevésnek tartotta,
hogy belől is rontson hamar kigondolta,
várakozás nélkül a szarufát fogta,
és nagy robogással alá taszította.*

*182. Öreg oltár felett való boltozatot,
avval bé szakasztván, furt egy nagy hézagot,
nem tömjémből tsinált kellemetes szagot,
hanem az Oltárrul amit le faragott.*

*183. Fel volt szenteltetve emlékezetére,
Szent Miklós püspöknek ő tiszteletére,
semmit sem hajt vala betsös érdemére,
Isten előtt lévő nagy dicsőségére.*

*184. Kihez a buzgó nép szivből folyamodott,
ő annak képére lángokat tsapkodott,
kikkel az oltáron mindaddig futkozott,
míglén mindeneknek romlást nem okozott.*

*185. Itt már elájulok tsudálkozásomban,
elmém rettegtető álmélkodásomban,
mikor meggondolom mi történt azonban,
Lelki-ételt tartó Tabernáculumban!*

*186. A Titokkal teljes Oltári szentséget,
élni s halni látom az elevenséget,
Krisztusnak Szent Teste ugyan el nem égett,
hanem a' kenyérnek színe elenyészett.*

187. Kit, nem szentelt kéznek nem szabad illetni,
a' történet merete azt a tűzbe vetni,
s a tűz igyekezett hamuvá égetni,
a' mennyire tőle lehetett telni.

188. Óza, frigy-szekrényre kezét ki nyújtotta,
mert a' két vad ökör azt félre hajtotta,
hogy földre ne düljön majd kéntelen fogta,
mégis a Nagy Urat megharagitotta.

189. El nem szenvedhette szenteletlen kezét,
halállal büntette ő vakmerőségét,
mellyből észre venni rettenetességét,
a' Csepregi tűznek szencségtelenségét.

190. Az csak árnyéka volt az uji szent szekrénnek,
Evangeliumi mostani Törvénynek,
Isten, s ember között való szövetségnek,
és Im! mint lett dolga a drága szentségnek.

191. Ki előtt rettegve állanak angyalok,
Nevére térdet hajt Meny, Föld és a poklok,
nem félik hatalmát a szemtelen lángok,
a Sacramentummal méltatlanul bánnak.

192. Ez teszi Csepregnek híressé romlását,
Százhatvanhat háznak az ő pusztulását,
mellynek csak azért is nem halhatni mását,
hogy meg nem tisztelte az Istennek házát.

193. Mintha szebb lett volna mikor Luther birta,
az igaz Bibliát hamis tollal írta,
és annak értelmét másra fordította,
tudatlan, együgyü népet ámitotta.

202194. A hiv Pápistaság üdővel elvette,
áldassék az Urnak szent Neve érette,
de a tűz a tornyát elpusztulttá tette,
harangit, oltárát, s óráját megette.

195. Hordták a nagy szelek égő séndeleit,
mint fákról lehullott szároz leveleit,

*gyujtogatták velök házok födeleit,
tépték és szaggatták kertek sövényeit.*

*196. Leomlott falakat földre teritettek,
kiket nagy munkával s bajjal építettek,
kályhákat kivévén, mások oda lettek,
azok is többnyire öszvedüledeztek.*

*197. Országos vásár lett osztán Csütörtökön,
hová vidékiek gyalog és ökrökön
tologva siettek, megszállván a gyöpön
nem tudván hol vannak és micsoda földön.*

*198. Mint mikor a pusztán kő rakást találunk,
ilyen gondolt van a szivünkben nálunk,
itt régi időben ahol mostan járunk,
Város, vagy falu volt, mivel falat látunk.*

*199. Vásáros népek is a romladékokbul,
imott amott látszott szenyas ágosokbul,
mint anyi jelekbül és bizonyságokbul,
látták, hogy ott állott Csepregh sok házakbul.*

*200. El el nézegették s fejeket csóválták,
nagy változásait felettébb csudálták,
romlott állapotját bánkódva sajnálták,
szegényé lett sorsát sopánkodva bánták.*

*201. Amiket árulni szekereken hoztak,
alamizsna gyanánt ingyen elosztottak,
mert az éhség miatt nagyon fohászkoztak,
egy falat kenyeriük nincsen, panaszkodtak.*

*202. Árnyék helyünk nintsen a' hová bujhassunk,
egy folt ruhánk, mellyel bé takarózhassunk,
semmi segedelmünk a mellyben bizhassunk,
semmi reménységünk kivel tápláltassunk.*

*203. Sok esztendők alatt amit szeregettünk,
éhezve, és szomjan fáradva kerestünk,
két fertály óráig mind abbul kiestünk,
alig hogy magunk is a tűzben nem veszünk.*

204. Vidékiek előtt így panaszkodtak,
azalatt a könyvek orczáikon folytak,
egy álló helyekben sokszor fohászkodtak,
hol léssen lakásuk arról gondolkodtak.

205. Ahol némellyeknek szobáik állottak,
szűk, s alatszon gunyhót oda állítottak,
holott is mindaddig kénytelenül laknak,
míglén alkalmassabb szobákat nem raknak.

206. Mások szállást kértek az olyan házaknál,
akik megmaradtak a tüzes lángoknál,
mások a vidéki, vagy jó akaróknál,
vagy Atyafiságban lévő szomszédoknál.

207. Béfejezem immár amikről szóllottam,
mellyekből ha egyet-mást elő nem hoztam,
Könnyen megeshetett, mert bánatban voltam,
mikor e' romlásrul Verseim tsináltam.

A csepregi plébánosok protocollumából. 125–167. l.

4.

Bognár János csepregi nótárius verse Szüics Ferkó „fejevételére”.

Pro Nota.

Csepregi Szüics József Jobbágy Fiának,
Szüics Ferkó 22. Esztendő's Iffjunak, két rend-
béli gyilkosságért az 1834-iki Julius 26-ikán reg-
geli 9. Óraker, a Kurutz Dombon való Fejevéte-
lére készítettett Versek.

1. Sirom előtt állok, melyet készítettem
Ön Magam Magamnak, mikor gyilkos lettem,
De méltán szenvedem, mert meg érdemlettem,
Mivel ez életből kettőt ki végeztem.

2032. Siglósi Birónét Vasárnapi Napon
Még Mások valának, Isten' Szolgálaton
Az Öreg Sz. Misén, és Prédikátzion

Megölém, s' nem féltem, e' nagy gonoszságon.

*3. Az után fejszével felvágtam asztalát,
Mellyen akkor nyujtá ebédre téstáját;
Ki huzám onnan több pénzzel tölt zatskóját,
Elrabolám mintegy hatezer forintját.*

*4. E dupla vétkemet, hogy elpallástollyam,
Legkisebb gyanut is rólam elhárítsam,
Tettem végeztével Templomba lódultam,
A Misének végét, mint többi, megvártam.*

*5. Onnan haza menvén, Nagy lárma hallatott,
s Hangzott, a Biróné, hogy meggyilkoltatott,
A Bezárt asztala, hogy felvagdaltatott,
Aban lévő pénze el is raboltatott.*

*6. Osztán, hogy a gyilkost, és rablót keresték,
Az egész Helységet midőn kifürkészték,
Én is Vas-villával a Strázsára állék,
Pedig mind gyilkos, mind rabló magam valék.*

*7. De semmi gonoszság büntetlen nem marad,
Ámbár titka miatt az továbbra hallad,
Valamint a' korsó egyszer kutba szakad:
A' gonosztevő is egyszer tsak megakad.*

*8. Mert a' gyilkosnak az Isten eszét veszti,
Ugy intézi dolgát, s véle azt teteti:
Hogy az okos elme tettéből nézheti,
Gonoszsága vétkét könnyen ítélheti.*

*9. Így történt velem is, mert ugy tselekedtem,
Az okos Fejekbe, hogy szeget ütöttem;
Midőn a rablott pénzt gond nélkül költöttem,
Kortsmán Muzsikába, hogy hánytam s' vetettem.*

*10. Nem kéméltem, mivel azt nem én kerestem,
Mi szememnek számnak tetszett, azt megvettem;
Vendégfogadódba kényre ittam s ettem,
Ez által magamat gyanuba ejtettem.*

11. *Meg is fogattattam végre az tsapszékbe,
Ez Ezer Nyolcz Száz és harmintz kettődikbe;
Midőn valának a Sz. Adventi üdőbe, –
A Város Házához tettem rekeszbe.*

12. *Innen másnap regvel Sopronba hajtani
Akartak, de János Bátyám engem vinni
Kivánt a' Szekerén engem felállítani,
Jobb lett volna néki de itthon maradni!*

12. *Nem esett volna Ő velem a rablántzra,
Én sem léptem volna ujjabb gyilkosságra,
Nem jutottam volna mások példájára –
Hóhér pallos által a lenyakazásra.*

20414. *János bátyám tehát Fuvarosom lévén,
Midőn Füles felé a Harasztba menvén,
Vármegye Hajduját, ki mellettem ülven
Megtámadtam, s maga Kardjával megölém.*

15. *Az uton történt ez, de én a Tölgyesbe,
Innét bé huzkodtam Őtet a Sürübe;
Azután utamat a Ditski erdőbe
Vettem, Sziüts Jánosné Nénémhez Csepregbe.*

16. *Másnap regvel a Hir mindenütt Szárnyallott,
Vármegye Hajduja, hogy meggyilkoltatott,
Mellyre János Bátyám meg is fogattatott,
Nagy Pál Tábla Biró Urtól vallattatott.*

17. *Hallottam azt is, hogy Bátyámat megsapták,
A Nagy Ferentz Eskiütt Urnál, hogy vallatták,
De Egek Szememet ugy megvakították,
Hogy Lábaím Utat Csepregből nem tudták.*

18. *Itt bujkáltam tehát én a Szőlő Hegybe,
A Hegy megett lévő Hangai Töllgyesbe;
Innen mentem én a Városba Csepregbe,
Krukits Sándornénál fogtak meg a Színbe.*

19. *Engem is vallattak minden tett dolgomról,
Kiss koromtól fogva eltávozásomtól,*

*Hol, s mitsoda Helyben volt Szolgálatomról,
És mind a' két izben tett gyilkosságomról.*

*20. Ezután Bátyámmal Sopronba felvittek,
De reánk jobb gondot, mint előbb viseltek;
Ott pedig Nagy Vasat lábunkra verettek,
És kemény Tömlőtze bennünk rekesztettek.*

*21. Itt törvényes Birák által kérdeztettem,
E gyilkosságokat én-e? s miért tettem,
És az elrablott pénzt, hogy mire költöttem:
A mellyre igazán eképpen feleltem.*

*22. Megvallom: hogy én még gyermek sem voltam jó,
Atyámnak nem voltam soha Szófogadó;
Oskolából szökő, szanaszét kóborló,
Voltam a pajtáknak s kertekben bujkáló.*

*23. Hol mit Szemem látott, kezem ott nem hagyta,
Melynek Atyám sokszor Szégyenét vallotta,
Mellyért Fajult Fiát gyakran sujtogatta,
De azzal Ő engem meg nem jobbithata.*

*24. Megvallottam végre gyilkos tetteimet,
Mellyek szerint nyertem ítéltetésemet,
Hogy először Hóhér mind a két kezemet,
Vágja el, s utóllján vegye el Fejemet.*

*25. Ezen Sententziám megkönnyebbítették;
Kezem elvágása mert elengedteték;
De Fejem vétele megerősítették,
Sok ezer Iffjaknak hogy példja lennék!*

*20526. Tanulljatok rajtam hát ti oh gyerekek,
Ti szófogadatlan ifjak s nevendékek;
Legkisebb intését ti meg ne vessétek
Atyátoknak, hogy ne legyen rossz végetek!*

*27. Édes Atyám téged legjobban sajnálok,
Hogy reád illy Szégyent és nagy but halmozok,
Tudom, hogy néked is én mostan Sirt ások,
De Istentől s' tőled botsánatot várok!*

28. Botsássanak meg már mind azon Személyek,
Gyilkosságom által, kik megkeseredtek;
Ime mostan én is életemmel fizetek,
Nagyobb elégtételt ennél nem tehetek.

29. Végtére valakik itt öszve jöttetek,
Rettentő Sorsomat hogy Szemmel nézzétek,
Magatoknak példát én rólam vegyetek,
Lelkemért pediglen az Istent kérjétek.

30. Oh irgalmas Isten, botsásd meg bűnömet,
Melyért most leteszem Világi életemet;
Fogadd hozzád kérlek én bűnös Lelkemet,
Hogy Mennyben láthassam végnélkül Szinedet.

31. Már most Hóhér végezd kötelességedet,
Itt van a keszkenő kösd bé Szemeimet,
Szolgáld ki a rám mért büntetésemet,
Éles pallosoddal üsd el a Fejemet.

VI. sz. jegyzőkönyv. 459. l.

5.
Lévy Pál német fordítása és levele Farkas Sándorhoz.

Édes Sándor Barátom!

Becsés munkádért fogadd egyelőre forró köszönetemet. A pénzt majd elküldöm. A munkát minden másfélretéve azonnal el kezdtem olvasni, és tegnap este végeztem is vele. A recenziót még ma megírom és holnap elküldöm az általad megjelölt lapnak. Én ugyan jelenleg nem olvasom a nevezett lapot, de azért hiszem, hogy Lonkay közölni fogja a recenziót. Te meg aztán, ha a recenziót elolvastad, ird meg nekem akár helyesléseidet, akár pedig nehezteléseidet.

Szücs Ferenc halálára készített verseket, mint a melyek a meggyilkolt itt levő s élő unokáit s rokonait felette érdeklik, németre fordítottam ezek számára. Én és vers, tűz és víz! Alább bemutatom azokat neked, ámbár félek, hogy költőlétedre olvasván azokat, súlyosbul betegséged! De tudod, hogy én verseléssel soha nem foglalkoztam.

A fordított versek így szólnak:

*I. Vor dem Grab' stehe ich, das ich verdient habe,
Da ich als Bösewicht mörderisch handelte;
Ganz gerecht leide ich, gemäss dem Gesetze;*

Weil ich zwei Personen das Leben beraubte.

2062. *Als die guten Christen der Messe beiwohnten,
Und das Wort vom Munde des Priesters anhörten;
Nahm ich der Richterin von Siglós das Leben
Ohne im Gewissen erschüttert zu werden.*

3. *Mit Hieb einer Hacke öffnete ich den Tisch,
Auf welchem das Opfer gerade Teil austrieb;
Mehrere Geldbeutel nahm ich aus demselben
Gefüllt mit sechs Tausend schönen echten Gulden.*

4. *Um zu verheimlichen dies doppelt' Verbrechen,
Ging ich dann in Kirche gleich mit schnellen Schritten,
Und blieb in der Kirche gleich den andern Christen
Bis der Priester zum Schluss gab allen den Segen.*

5. *Aus der Kirche gehend, wurde Larm erschlagen:
Die Richterin liegt todt am Boden erschlagen;
Der Tisch in dem Zimmer steht offen ohne Geld,
Und wurde Konstatirt davon sehr viel fehlt.*

6. *Als man dann den Rauber und Mörder gleich suchte,
Scheinbar bot auch ich an denen meine Dienste;
Mit eiserner Gabel lief ich dem Thäter nach
Trotzdem, dass ich Mörder und Rauber war zugleich.*

7. *Aber kein Verbrechen wird unbestraft bleiben,
Durch Zeit und Umstände wird es endeckt werden,
Der Krug geht zum Brunnen bis er doch endlich bricht,
So wird zum Schluss erwischt ein jedes Bösewicht.*

8. *Gott selbst wird dem Bösen seinen Verstand nehmen,
Und er wird dann mit Zeit Manches unternehmen,
Aus dem der weise Mann mit Sicherheit urtheilt,
Dass er ein Verbrechen gethan zu haben scheint.*

9. *So geschah ach mit mir, so handelte auch ich,
Dass mein Thun und Lassen war Jedem bedenklich;
Verschwenderisch warf ich mit dem Geld herum,
So dass den Denkenden war dies endlich zu dumm.*

10. Schank keinen Gulden, schonte keinen Zehner,
In jedem Wirthshause war ich grosser Zehrer,
Alles, was mir schmeckte, das musste ich haben,
Und so bin ich langsem in Verdacht gerathen.

11. Achtzehnhundert dreissig in dem zweiten Jahre,
Als ich war in einem hiesigen Lokale:
Gerade in Advent wurde ich aretirt,
Und ins Gemeinde-haus hinübertransferirt.

12. Am anderen Tage nach der Aretirung
Wollte man mich treiben zu Fuss nach Oedenburg;
Auf das hin gab Johann mein Bruder den Wagen,
Und führte mich und den Comitats-Husaren.

13. Grosses Unglück war dies für ihn und auch für mich,
Denn dies zog den zweiten furchtbaren Mord nach sich,
Sonst hätte ich nicht den zweiten Mord begangen,
Und auch er wäre nicht in Ketten geschlagen.

20714. Als wir aber in den Vikitscher Wald kamen,
Und ich glaubte, dass uns wird Niemand wahrnehmen;
Rollte ich auf, nahm dem Husaren den Säbel,
Und zerspaltete mit selben den Schedel.

16. Auf der Strasse geschah dies furchtbar Verbrechen,
Und da wir die Leiche in Wald hinein sleppten,
Auf das nahm ich die Flucht nach Chapring in den Wald,
Meinte sicher zu sein vor des Gesetzes-macht.

17. Er wurde verurtheilt zu mehreren Streichen,
Nur die reine Wahrheit keine Lüge sagen,
Mich schlug aber Himmel mit solch einer Blindheit,
Dass ich aus dem Chapring mehr gar keinen Weg fand.

18. Im Weinberge ging ich ohne Ziehl hin und her.
Ohne, dass ich wuste, was zu anfangen mehr.
Hunger trieb mich endlich, ganz hinein nach Chapring,
Hier ward ich verhaftet bei der Fra von Krukits.

19. Über alle Thaten hat man mich ausgefragt,
Die ich seit der Kindheit nur je ausgeübt hab'.

*Wann und wo überall stand ich in dem Dienste,
Auf Welch' Art und Weise ich den Mord durchsetzte.*

*20. Auf darhin trieb man uns beide nach Oedenburg,
Mehr als das erstemal man auf uns Sorge trug;
Da wurden wir beide in's Eisen geschlagen,
Und in die Finsterniss, in Kerker geworfen.*

*21. Über alles wurde ich hier dann ausgefragt,
Ob' ich die Mordthaten und werwegen gethan hab'?
Auf alle die Fragen sagte ich die Wahrheit,
Und machte leicht den Richtern zu bringen ein' Entscheid.*

*22. Dass ich als Kind schlecht war, bekannte ich offen,
Meinen lieben Vater wollt' ich nie gehorchen;
Die Schule hasste ich, und flankirte herum,
Jedermann, der mich sah, hasste mich auch darum.*

*23. Was ich mit Augen sah, wollte haben die Hand,
Und so brachte ich oft meinem Vater nur Schand;
Weswegen wurde ich oft von ihm gezüchtigt,
Von Tag zu Tag schlimmer, besser wurde ich nicht.*

*24. Endlich bekannte ich auch die zwei Mordthaten,
Worauf dann die Richter gleich das Urtheil brachten:
Vor allen werden mir die Hände genommen,
Und dann erst werde ich auch enthauptet werden.*

*25. Die erste der Strafen ward mir nachgesehen,
Die zweite nun aber sollte gleich geschehen.
Der Kopf soll getrennt sein von dem bösen Leibe,
Vielen, ja recht vielen zu einem Beispiele!*

*26. Lernet daraus ach ihr! unartige Kinder!
Seid ihr euren Aeltern nicht ungehorsam mehr!
Die kleinste Ermahnung vernehmet mit Ehrfurcht,
Dann wird so das leben, wird auch das Ende gut!*

*208 27. Und dich lieber Vater; ist mir wirklich sehr leid!
Dass dir mein Betragen brachte solch' ein Schand;
Ich weiss es ganz genau, dass dies dein Tod wird sein,
Glücklich bin ich, wenn Gott und du dies mir verzeih'n.*

28. *Auch ihr verzeihet mir, die ich betrübt habe,
Durch meine Mordthaten auch das Glück beraubte;
Mit Leben bezahle ich alles dies zurück,
Grössere Genughung euch geben kann ich nicht.*

29. *Endlich bitte ich hier alle Versammelten,
Die da gekommen sind mein Schicksal betrachten;
Nehmet euch ein Beispiel an eueirem Schicksale,
Betet zum lieben Gott auch für meine Seele.*

30. *Oh Vater im Himmel! gib mir deine Gnade,
Da ich für meine That das Leben ablege;
Am Schluss! meines Leben zu dir rufe ich nun,
Möge meine Seele ewig im Himmel ruh'n!*

31. *Und nun du Scharfrichter! thue deine Arbeit,
Die dir zu Theil wurde durch des Richters-Bescheid;
Trenne mit dem Schwerte den Kopf von dem Leibe,
Wie dies geschrieben steht im Todes-Urtheile.*

Látod, édes Sanyim! nem is oly rossz!... Jelentsd, kérlek, forró s őszinte tiszteletemet a plébános urnak. Majd a husvéti ünnepek után, ha időm engedi, megirom az ígért értekezést a „tér és időről”, melyekről annak idején Csepregben oly kedves eszmecszerét tartottunk. –

Siglós, 1888. március hó 22.

Szeretettel őszinte barátod
Lévay s. k.

Az eredeti levélről. Megtaláltam a VI. sz. jegyzőkönyvben 1940.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Rajczy Mária Mechtilda nővér. I. M. L.: Csepreg irodalmi multja és népköltészeti hagyományai. (Folytatás.) / III. Függelék. / b) Csepreg népköltészeti hagyományai.

b) Csepreg népköltészeti hagyományai.

1. Pásztorosdi.

Az öreg pásztor furkósbottâ megüti az ajtuot, megzörgeti a bottyára csavart láncot, osztán aszonygya:

Aggyonisten, juoestit, gazda! Tericcse még asztalát, fehér abroszt rájo, mer nem tuggya, hommicsoda hős pásztorok lepik ê házát. Hun vanaza szittyeszutyos szuogáluo? Maj megtanitom böcsületre! Ha be nem gyüttem vuona, pemettye, koronggya összeigett vuona¹⁸⁹⁽⁵⁵⁾. Juoestiét gazda! a kenték ajtajábo akkorát zikkentem, zökkentem, hogyaza hiétmázsás lölköm majnem kiszakatt.

1. *Pásztor*: Mitámóttá pajtás?

Én aszt ámóttam, hogy akkora csepergét¹⁹⁰⁽⁵⁶⁾ láttom, hogy ezerhiéccáz katona is éfért vuona alatta.

Hättē pajtás, mitámottá?

2. *Pásztor.* Én aszt ámóttam, hogy akkora szunyogod foktam a szakállomba, mind etteknjósbéke. Láttom, láttom, hogy a gazdasszon forgattya a kincsésládó kucsát... talán hozzámvaggyo pengősit, huszassát? – Hurka, kalbász, szalonna, ha a gazda nyujtaná, a pásztornak juo vuona!

209Az öreg pásztor erre osztánék nyujtya annakarimájú kalaptyát a kalbászér, vaj valami másér. Osztánék inékszová Pásztorok, pásztorok kellünk fő... éménnek máshová. Miko begyünnek a szobábo, akkor is eszt inéklík.

2. *Betlehemjárás.*

Minden különösebb vers nélkül, énekkel („Mennyből az zangyal...”) kísérik karácsony szent este a fából készült, színes papírral feldíszített „Bétlehemet”, amelyben gyertya ég. Vagy pénzt, vagy cukrot kapnak a karácsonyfáról.

3. *Háromkirályjárás.*

Az aprófából készült nyujtogatható „csillaggá” járnak házról-házra a „háromkirálok”. Csillagjukon rendszerint csengő is van, és szebbnél-szebb papírok lógnak le róla. Boldizsár nyujtogatja a csillagot, miközben az ismeretes éneket éneklík:

*Háromkirálok naptyán,
Országunk egyistáptyán,
Dicsérünk inékké,
Vigadozó versékké,
Szípjelén, szípcsillag
Szípnapon támott,
Szípnapon támott.*

A pajkos fiúk elferdítve így éneklík:

Háromkirálok naptyán,

*Összöveszött kétcigán,
Egyik ténnap, másik ma
Megfullatt a mácsikba.*

4. Balázsjárás.

Püspökruha nélkül, de annál nagyobb kosárral járnak házról-házra a fiúk énekelni.

*Honmegemlékészhessünk szenbalázs naptýáro,
Együgyü inéküinket émongyuk nuotánkro.
Gyakran figyelmeztessük:
Tanuságot vëgyëték magatok gyavára!
Háziasszon először te táncul nuotánkro,
Van számodra ekkét vers, fujdê pikuládro.
Ha kedvedre nëmesik,
210Vannak mások, kiklesik,
Táncunak nuotánkro.
Êmullik a rövid farsong, busúnak a lányok,
Kinek nincsen szeretejék, ráncos az orcájok.
A hasunk is üres,
A tarisznyánk is üres,
Hozd be gazda szalonnádot,
Csak hama, séss!*

*Ha nem annak szalonnát,
Lëvágom a gërendát!*

Még mást is énekelnek:

*A, a, a, ma van szenbalázs naptya,
Akinek fáj a torka, follamoggyik csakoda!
A, a, a, ma van szenbalázs naptya.*

*Ó, ó, ó, gazdasszonkánk igen juo,
Megtótti kosarunkat, tarisznyánkot, nyársunkat,
Ó, ó, ó, gazdasszonkánk igen jó!*

5. Korbácsolás.

Aprószentek napján fűzfából font korbáccsal megverik a jóismerősöket és boldog újévet kívánnak a következő versikével a gyerekek, akik rendszerint kettesével járnak.

211 Egissigëdre, üdvössigëdre,
Kellisës në ligy azújesztendöre!
Ha vizér künnëk, borér mënny,
Ha borér künnëk, vizér mënny!
Ha keralu (kertalól) künnëk, uccára mënny,
Ha uccáru künnëk, keralu mënny!
Egissigëdre, üdvössigëdre,
Kellisës në ligy azújesztendöre!

6. Lucázás.

Négy-öt fiú egy csomó szalmát, „szómát” szór szét a földön térdelve, miközben ezt mondják:

Luca, Luca, kittkotty,
Tiknyok, luggyok, juo tójuok lëgyenek,
Annyi pinzëk lëgyën, minda pëlvakutyuoba a pëlva,

*Akkora disznót öllenek, minda városbikájo,
Akkora szallonájok légyen, minda mestërgërenda,
Ollan hosszi kalbászuk légyen, mida faluhossza,
Azegyik vigit a Cvitkovics foggya,
Ammásik végit a Pócik foggya,
A közepit a mestër kettëharaptya!
Luca, Luca kittykotty!¹⁹¹⁽⁵⁷⁾*

7. Pünközsüülés.

Fehér ruhába tíz-tizenkét lányka egy kicsi, menyasszonynak öltöztetett leányt középre fog és körül hordoz a községben. Négy leány kendőt tart a királyleány felett s így énekelnek:

*Êhozta azisten pirospünközsü naptyát,
Mink is meghordozzuk királkisasszonykát.
Ej, borsuo, borsuo, kovácsi linkuo, pecsenesütüö!*

*Ángyom süött ritest, nem adott belülö,
Êvitte a kerbe, elásto a földbe, ruozsafa tövibe,
Ej, borsuo, borsuo, kovácsi linkuo, pecsenesütüö!*

Ekkor leengedik a kendőt, egyet-kettőt fordulnak, „pördünek” a királykisasszonykával, miközben énekelik:

Két cigán hegedül, magam járom egyedül...

Majd felemelik, jókedvűen kiáltván: Ekkora legyen a királkisasszonka! Fontos, hogy a kislány ne nevéssen, mert akkor a háznépe így kiált: Kukacos a királkisasszonka! – Ha a kislány nem nevet, sok ajándékot kap.

8. Húsvéti locsolás.

Versikét nem mondanak, de jó hangosan kiáltják: Egissigedre! – miközben egy vödör vízzel „meglocsolják” a szép áldozatot.

A gyermekek a pirostojást úgy eszik, hogy a széke egészben utoljára maradjon és egymás hátát ütve kiáltják:

Árulkodó Júdás, nem kapsz pirostojást!

2129. Lakodalom.

Templomba menve kurjongatják:

*Vas a patkóm, réz a szögë,
Szeretömmnek szölke szemë,
Szölke szemit ha rám veti,
Minden buját éfelejtí.*

*Kerek az én kalapom,
Kerebbe szabatom,
Alacson a galambom,
Könnyen megcsókuhatom. Tyu haj!*

Miközben a lakodalmas nép a bámuló gyerekek közé kalinkót dobált, ezt kiabálták:

*Fejér galamb száll a házro,
Uj menyecske gyűtt a házbo, huj, huj, huj!*

*Sárkerék, rozmaring,
Férhémént a mi Katink!*

Az egybegyűlt vendégeket így köszönti az első vőfély:

*Hallunk szót uraim!
Ez egybegyűtt vendigék igazgatásáro,
Benyujtandó szómnak meghallgatásáro,
Kegyelmekhez vuona evvagy két szavam,
Ha beménetelémnek utat engenninek.*

*Először is: Dicsértessik a Jeezus szent nevé!
Vagyon-ë e háznak ura vannásznagya,
Násznagyanak vőleginyë,
Vőleginnek mënyasszonya,
Mënyasszonnak noszolóasszonya,
Noszolóasszonnak noszolóléányo
Benyujtandó szómnak meghógatásáro?*

*Áldom és dicsőítem azurnak szennevit,
Hommeghatta ini a mai szennapot,
Melnek jobb riszit má e is tüötöttük.
De kívánom, hogy a ránkövetkező iccakát is bikivê töccsük.*

*Ti minnyájan iftyak és nëmésék,
Szërencseváró szip szüzek ide hógassatok,
Ne szomorkoggyatok, mast pedig tülem tanullatok.
A vőlegin fősólitott ékkötelessigre
Vajis a vőféli tisztëssigre,
Tehát szógálok nekték tehetsigëm szërint.*

*Látom, këgyelmek házo fő van ikesítve,
Asztalokká és székekké,*

Abroszokká és késekké,
Vellákká és böcsületes vendigekké,
Székszüniü leánokká, violaszüniü leginëkké,
213Bársonszüniü öregëkké és mënyecskikké.
De mi több a mënyasszony mellett vőlegint is látok,
Kikre kívánnom, honnë szállon átok!
Mast tünik szemëmbë, ho mi akar itt lënnyi,
A lakodalomba akar kiki ënnyi,
Ha móggya fog lënnyi!
De a lakodalmas házná itel-ital is kívántatik,
De a këgyelmek házáná sëmmi së találatik.
Aki nekëm könyörögni fog, ëddarab hust kaphat,
Kalácsot és pecsenyét tányéráro rakhat.
Aki nekëm kedvemet keresi,
Eccsutora bort kabhat,
Meltü nekëm is kedvem irkëzik,
És így azën beszédëm beteljesedik.

A Répcének örvinyeit már mind meghalásztom,
A csepregi erdőt Tömördig vadásztom,
Acsádon keresztül sétátom,
S úgy értem Meszleny tájékáro,
Ott foktam ennagy vadat vendégim számáro,
Melnek hatlegint fogattam a hazaszállitásáro,
S így hatan vontuk be a konyháro...
Mel navvadnak cinëge a nevë,
Mártássá és vasborrá szárnyainak végë,
Aki megkuostulla, tuggya, mi lësz az izë.

Én gyüveviny vagyok, látom nem ismernek,
Szarándok ruhámtü në fillenek!
Látom szüizleánok nahhalnak ismernek,
Mer ehességükbe csak usszédëlëgnek.

Ezen szenszavakat vëttem szentirásbu,
Juonás pruoifétának rettegős szájábu,
Kancsal szemü asszon rongyos szoknyájábu,
Aki énrám ezen szókér harakszik,
Az ma éffalatot së ëszik.
Jaj de csöndessig van a szobábo,
Talán mákot vetnek juniüs havábo?
De gondulla kiki magábo,
Deaddig senki kalanyát a tálbo nemárccso,
Mig azurat fennszóva nem álggyo:

Dicsértessik a Jeezus nevét!¹⁹²⁽⁵⁸⁾

Második vőfély:

Összögyött vendigék rám is hógassatok,
Nëm beszillék tréfát, hanëm valuoságot.
Aggyatok hát nekëm ëkkis szabaccságot,
Mig ebeszillëm nektek a szenházasságot.

214Ádámot azisten miko terëmtëttë,
A szenházasságot még akkor szërëszttë,
Egyódala csontyát Ádámnok kivëttë,
Amelbü Éva asszont kiszitëttë.

Maga vót a vőfin az-egekkirálo,
Miként aszt Mójzesnek szenhistoriájo
Bőven előaggya, bárkiki vizsgállo,
Esz minden értelëm bámuva csodállo.

Eszent rëndëlissë az egek Uránok,
Teccett Ádám apánk sok maradikánok,
Mind pátriárkáknek és evangyelistáknek,
Párotlan illet kevesen tartánok.

Bizon boldognak is lehet aszt mondanyi,
Akit azur jótárso szeret mëgáldanyi,
Sok példát is lehet ëre előhoznyi,
Melet lehet írásombü bizonyítani.

Bôdog, kinek vagyon hivjó felesigë,
Mer a jó felesig a ház ikëssigë,
Bôdog, kit immëgáld istenüfölsigë,
Mindënki ëhiggye, itt van versëm vigë!

Vőfin (vagy vőfíny, vagy vőfil)-böstörgis.

1. vőfény.

Áll fëre barátom, én is ha beszillek,
Még illen legintü, mint të, én nëm filëk,
Magános illetë veled nëm cserélek,
Áll te csak párosú, én egyedü élek!

A házosság felü olan nagyot tartac,

*Pedig münket avvá ê nēm ámitac,
Hisz nem vûôt szenpálnok soha felesigë,
Csak Krisztus kërésztyë vûôt gyönyörüsigë,*

*Soknak a házosság vagyon nakkáraro,
Mer nēm mindenki akad a këgyes Sáraro,
Sem Szentörzsibëtre és Márija annyáro,
Sõt sok embër akad a hazud Deliáro.*

*Lám azerős Sámson, hottárso szavánok
Hitt mizesbeszidü, rossz Deliájánok,
Ezâtâ halálos sirelmet okozott magánok,
És vige lett illetë utolsó naptjánok.*

215*Azër jobb pajtás, ha mëgnëm házasodo,
Maja konyhárû nēm is gondoskodo,
Mer kő ám azasszonnak szita, rosta, kalán,
Mindig aszt akarná, hohhat ökröt hajtaná.
Majott is vakarod, ahun nem is viszked,
Mikor azasszon ill dűgokra kisztet.*

2. vőfény.

*Áll fére barátom ësszóra,
Nem hitalak ide së szóra, se savuora,
Hanëm hommëgfelellek a të szovaidra,
Mëgbomlott eszëdet ho fordiccsam juora.*

*Nëm vûôt szenpálnak, igaz, felesigë.
De nëm ezër adatott örök üdvössigë,
Hanëm mivë példás vala üszenccsëgë,
Azër adatott meg finyes dicsössëgë.*

*Rossz Deliája vûôt ugyan Sámsonnak,
De hogyebü járt maga vûôt azoka annak,
Nem kő mindent kibeszényi azasszonnak,
Mer azok bizon titkot tartanyi nem tudnak.*

*Igaz, sokszor azasszonyok olat is kívánnok,
Amit a férjfiak nekik nem adhatnak,
Mer nëm kő ám pajtás engennyi azoknak,
Akik azemër bordájábû vannak.*

*Osztán pár ember könnyen bôdoguhat,
Mive kétpár kéz csak többet duogozhat,
Lám egy embër nëmmeszi halladhat,
Sőt némelkor navveszélbe akadhat.*

*Nakkincs a juóasszon a háznâ,
Ha ôk nem vónának, hát itt të së vónâ,
Ki tuggya mel ország szílin kurutyunâ,
Azér jobb vuóna, ha égyet se szónâ.*

*Sok példát hozhatnék ki a históriábû,
Mind a mostani és rígi világbû,
De nëm az a célom, hogy hosszan perulállok,
Hosszas beszidemmel unalmat csinállok.*

*Célom, hotisztembe fölennyê járgyok,
Itelt-italt hozzak és innét tovább állok,
Nagy öröme vagyon a gazda szüvinek,
Hogy illen szip vendigék a házbo gyülenek.*

216 *Azér parancsola nekëm a vőfinnek,
Hogy itelt hozzak és vendégi ennének.
Bor, buza, békessig, kukoricakáso,
Boszorkán, kinek kërészte a lábo!*

Felel a másik:

*Látom pajtás, a garatra hoffelöntötté,
A hangai borbû juó fő hörpentetté,
A házasság ellen azér nëm bészigetté,
Velem arrû, tummög, mindënt éhitetté.*

*Mer juó gazdasszon firfi mënnyországo,
Mer attû elesik búja és aggságo,
Tutta aszt azisten, azér rendütö
A szenházosságot.*

*Szónék mast csakkettöt osztán ânék fêre,
Urajim és asszonyajim, kik idë rendütették,
Asztalajink köré lëtelepëttének,
Tuggyákë hát idë mér sereglëttének?*

*Nëm azér hogyitt vörsönt aluggyanak,
Vaja mënyasszonynak fejkötöt vargyanak,
Hanëm a hurkávô itt mëgbirkuozzanak,
Ës a szöröskulaccsâ vigadozzanak.*

*Mer gazdánk asztalát mâ mëgterítettëm,
Késit és velláját rája rëndézettem,
Hetvenöt kenyerit mâ föszeletütëm,
Száz akós hordaját husz csapra üttettem.*

*De ez még sëmmi, hátro az öregë,
A konyhábo vagyon kéccáz verébgëgë,
Mast pirul a nyárson hetvenöt cinëge,
Háta sok kicsinyátbecsinyát csemëge!*

*Szarkaláb, nyulfarko idëssen fundávo,
Csirkének nyévei savanyon forráva,
Kappan sarkantyuja mizesen csinyáva.
A süteminy s osztán következik káso.*

*Kukoricamálé levestü-bëlëstü,
Szalados vakarcs mindënestü,
Forgács és magyarófánk lizën seregëstü.*

*Csuszpájsz helëtt lëszën májbuborka,
Vaduómávô együtt citrony, lëvelunda.
Tök-dinnyévë együtt tele iskátola,
Valaki ebbü észik tudom, nëm lësz buja!*

*217 Mell helëtt lëszën pokla (pacal), szunyokfej,
Csigahajjá vegyitvë, juó lótt malacpecsenyévë,
Hossemmi hiba ne legyen konyhábo,
Friss postát küttëm füszerszámér Prágábo,*

*Hozzá mëgest nyers kasza pöngissë, süttbárán bögissë,
Kecske hurrantása és vadgalammbbugásso,
Csigavirt, hétfont szunyokhálót, hétfont kutykuruttyot,
Kilencicë fáin poka kittyetkottyot.*

*De nëm követelëm vigyázzon vófiny szováro,
Hanëm a sütt pecsenye në essik prédáro.
De sënki a száját addig në is táccsa,*

*Mig azurat fõnszõvâ nõ ágyyo. Aamën.
Dicsértessik a Jeezus Krisztus!
Aggyonisten borbuzát bikességét,
Lõlkünknek örök üdvössigét!*

2. võfély:

*Lakodalomba itel is kívántatik,
Ital is melléje böven adatik,
De kegyelmek elõtt sëmmi se láccatik,
Ihhát a sëmmitü sënki sê éhetik.*

*Azér hogyha nekém kõnyörögnek,
Éppár hurkát tülem is kabhatnak,
És pecsényét tányérra raghatnak,
Késsê és velávõ fõdarabuhatnak.*

*És ha majdkedvemet keresik,
Éppár pohár borrhâ torkukat megenyhithetik,
Amitü maj juókedvük kerekedik.*

*Azén kívánságom tiszteletreméltó nászuram,
Bemënetëre vuóna dugom, ha engetetnék utam!
Ha nõm engetetik utam, mindën itelëmet a szomszédba hordom,
Ott szüvessen fogaggyák juól tudom.*

*Émmár a Répcét Gyöngyõsig halásztom,
A csepregi erdõt keresztüvadásztom,
Osztán mëntem Meszleny tájékáro,
Ott lõttem evvadat vendégim számáro.*

*Hatõkör kellett a hazahozássáro,
Tizenkét mészáros a fõkoncolásáro.
Ennek a nagy állotnak cinege a nevê,
Jómegfűszerezvê izletes a levê.*

218*Nagyobb darabgyait nyársra huzattam,
Ottkinn a konyhábo jómegpirittattam,
Belüle jóitet főzettem a szakácsâ,
Tálakat is szövettem a lencsetakácsâ.*

Tessik hát urajim, azisten áadásávâ!

Akinek nem teccik, üssék ekkorbáccsá!

A leves előtt.

*Itt van urajim, az első tál behosztam,
Dehogy enéjcssem folton imádkosztam.
A szakácsasszonná összöbarátkosztam,
Borssáfránnýô jómegis suozattam.*

Más.

*Itt hozom a finom huslevest,
Vigyázzon mindenki magáro,
Hogya metit a szemit kinevággyo!*

Leves után.

*Örülök, hogya tálot kivehetem üressen,
Hogya vendig gyomra nëmmaratt üressen,
A hátommögött több legin vagyon,
Azoknak a kezit is melegiti a tál nagyon,
Ne tántoroggyon hát elöttem sënki,
Mer a nyakát leforrázom neki.*

Leveshús feladása előtt.

*Itt van a levesmelléje adott jóhus,
Azér hát sënki szüve në légyën bús,
Nosza muzsikusok, hasszóllon a vigadus,
Ezzê: Dicsértessik a Jeezus Krisztus!*

Káposztakínálás.

*Paradicsomkerbú ippeg most irkésztém,
Mel gyönyörü kernek gyümölcsibü ettem,
Mivelhossokáig ottan kertiszkéttem,
Szip fejes kábosztát bőven tenyisztéttem.
Magyarországnak jóriszit bejártom,
Illkábosztafélit sehun se talátom,
De merëm mondanyi, amerre csak jártom,
Mindenhun dicsirtik, fülemmê hallottam.
Ezámurajim az itkek vezirë,
Nëmes magyar hazánk s országunk cimere,
Áldott a föld, ahun terëm a gyökerë!
De mégis nem dicsérëm, dicsérgyë magát,*

*Mer beváktom effél öl szalonnát,
Tizenkét disznuónak elejit, hátullát,
Keresse még bennë bárki füle-farkát.*

219 Borjúhús.

*Tarkaborgyu husát hozom mast tormávô,
Harmincesztendejig járt ki a csordávô,
De a miszáros mast levákto párgyávô,
Tessik urajim, Isten áldásávô!*

A negyedik tál étel előtt, bármi legyen is az.

*Itt van násznagy uram a nëgyedik tál itel,
Még más is következik, illen egissiggê,
Szüiveness aggya eszt a háznok gazdájo,
Itelit, italát tólink nēm sajnállo.*

Marhahús.

*Itt van a téhénnek husa a mártássô,
Jobbeminda hering a vöröshajmávô,
Ábrahám is ilett evett Sárájávô,
Azérit olsoká ilete párgyávô.*

Kakas.

*Êhosztam a kakast egisz tarajávô,
Jópuhára főzött apró rizskásávô.
A szakácsné is esküszik erőssen,
Hommióta tissigit viseli szüiveness,
Ennê jobb itê még gégégén nēm uszott,
Noha száz esztendôn má keresztü csuszott.*

Pecsenye.

*Jó a süttpecsenye a vajaskásávô,
A sárgariépa a desznyuofarkávô,
Tessik urajim, azisten áldásávô!*

Lencse.

*Bécsi lencsét hoztam, juó megvan zsirozva,
És az aprószóllóvel ki van pallérozva.
Nem rígen beszitem ênnagy gavallérâ,*

Kinek a két zsebë teli vót talérrâ.

Másik fogás.

*Itt van a becsinyátt szégfüve és borsá,
Azér hát égyik még mindëнки juó kiét tányárrâ!*

A következõ étel elött.

*Noszoló (vagy noszoru) asszonyunk a vendíg számáro,
Ajándikot küdött üres asztaláro,
Azér hát égyik meg frissen, mer meghül sokáro,
Aki ebbü eszik, fordullon hasznáro!*

Rizs.

*Tessik itt van a rizskáso,
Csak vigyázzunk, hogyatót meg ne lásso,
Merha a tót meglássa,
Még a hasunkbú is kiássa.*

220 *Paprikás.*

*Ismét mégirkésztem urajim sokáro,
De merëm mondanyi nëm jártom hiábo,
Mer egyitket hoztam valójábo,
Mel esõ eminenc az itkék sorábo.
Ezën eledelért napprobát is töttem,
Szilaj bikávõ kétnap veréköttem,
Kicsibe mût fogam ott nëm felejtöttem,
De odasëneki! csak ho legyözhettem!
Mingyár hevenyibe a búrit lëvöttem,
A fejít nyakátu égyzërre lëszöttem,
Eszet a jó eledelt abbü készítöttem,
Megvallom urajim, eszet én is szeretëm.
És mivel honincs több ilen izes ítek,
Erre a magyarnak vizet inni vítek!
Itt a juó paprikás urajim, vegyíték,
Széles juó étvágyû, kívánom, egyíték!*

Borkinálás.

*Gazdánk a hordaját kifuratta,
Velem pedig kancsu borát főhozatta,
Azér ebbü a borbú igyanak,*

A lakodalomba pedig jót mulassanak!

Más.

*Áldottlegyen Nőé atyánk nevé,
Aki a szőlőt a bárkábo bevitté,
Száznapig könnyeivé öntöztö,
Hogy a vizözön után újra ütethesse.*

Borivás közben. Énekelte Horváth Antalné, 53 éves. (Feljegyeztem 1940.)

*Az igaz messiás má égyütt,
Sokféle csudákat kösztünk tött.
A vizet is borrá tetté,
A nászripet vendigüté,
Kánaján mēnnyekzöbe.*

*Nallakodalmat ük kezdinek,
Jeezust is éhivák vendignek,
Üt követik tanitványi,
Mind a tikot a fijai,
Kánaján mēnnyekzöbe.*

221 Péter vót a kúcsos, bort hozott,
Látta, hogy András szomorkodott,
A poharát megtötötté,
Bánattyát éfelejtetté,
Kánaján mēnnyekzöbe.

*Mátyás a poharát vigyázso,
S lesi, hosoká kerü rája.*

A poharát kiüríti,
Szomgyas torkát mēgenyhiti,
Kánaján mēnnyekzōbe.

Jeezus annya, hogy eszt mēglátto,
Fogyatkozásukat mēgszánto;
„Fijam, ummond, boruk nincsen,
Azér sēmmi kedvük sincsen,
Kánaján mēnnyekzōbe.”

Jeezus a szuógákot kihivta,
A bajt ünnekik is ēmotta,
Parancsolá, mericcsenek,
Kutbû hat vōdröt töccsenek,
Kánaján mēnnyekzōbe.

Jeezus az égre fōsōhajtott,
Attyátû hatalmat kapott,
A vizet borrá vâtoztatta,
Ēsō csudáját mutatta,
Kánaján mēnnyekzōbe.

A násznagy a bort megizleltē,
Meg is gyütt a kedve tülē,
Ummeghordosza Magdolnát,
Szijje rukta a patkóját,
Kánaján mēnnyekzōbe.

Más. Énekelte Horváth Antalné, 53 éves. (Feljegyeztem 1940.)

Ittunk, ittunk, mindig ittunk,

*Mégis szomgyuztunk.
Ácsi, bácsi, bibolácsi,*

*Most iszik a János bácsi.
Lë velë, lë velë, (ha felhajtotta)
Vállék egissigire!*

Sütemény kínálás.

*Itt van a fájin lisztbű többféle sütemin,
Nincs ebbe se ánizs, se mustár, se kömin.
Porhanyuó, jóizü, ippeg nëm is kemin,
Aki ilennë il, nem bántyo a köszvin.
Bátron lëhet ënnyi, a gyomornak nëm nehéz,
Foggyon mëg hát kiët darabot kilenckéz!*

Pénzt gyűjtenek a szakácsnőnek.

*Hallunk szót urajim!
Szomoru hir vagyon!
A szakácsnének keze eligëtt nagyon,
Azër erszint nyissanak,
[222](#)Hobbudárû miné előbb flastromot hozshassanak,
Hozszakácsnének kezejin a mirges sebëk
Miné előbb begyogyullanak!*

Másik változata[193\(59\)](#).

*Urajim! hallunk szót, szomoru hir vagyon,
A szakácsnének kezë sebes nagyon,
Szezin, hogy a kását a konyhán kevertü,
A tűz a jobb kezit nagyon megigettë.
Azër mast erszint óggyanak,
Garast és huszast számáro aggyanak,
A pinzen Budárû flastromot hozzanak,
Hogy mirges sebeji juó begyogyullanak.*

Az első vőfély búcsúzik a menyasszony nevében.

*Mast a hegedünek állon meg zengësse,
A cimbalomnak is szünnyön mëg pengissë,
Mer bucsuzásomnak mast lëszën kezdissë
Kedves idësapám most tehozzád tírek,
Akit szüntelen és folvást dicsirëk,
Kedves idësapám të engëm nemzettë,*

Azóta énvelem számtalan jót teté,
Az üdő korára fő is neveté,
Mast pedig engemet szárnyamra eresztél.
Köszönöm jóatyám sok szívessigédet,
Irgyák fő az egek érettem nevedet,
Az Isten füzesse meg sok fáraccságodat,
Aggya még éröttem örök jutalmadat!
Kedves idesanyám mast tehozzád tirék,
Mig uj szállásomra tétüled émegyek,
Idesanyám tē engēm neveté,
Mind a tik a csirkéjét ol hiven fődöszté,
Mast mind galabfját szárnyomra eresztél.
Kedves dajkám vótá, engemet neveté,
A jóra oktattá, a rossztü őriszté,
Mind jó anya lányávö, velem cselekétté,
Mind igaz anya mindēnbe utetté.
Köszönöm juóanyám sok szívessigédet,
Irgyák fő az egek iröttem nevedet!
Sok jötetedér ha nēm szögáhatok,
De hiddē szívembü soha ki nem zárlok,
És kirlek ezután sē felejcsē juóanyám,
Hogyha törtinik valami nyavalám,
Kezedet ujjonnan nyujcsd ki rám.
Mast ha reád nizek bezáródik a szám.
Maj kiesik nyévem megbányatt helibü,
Könnyeim mind patak űhullanak szemembü,
Midőn hozzád nyujtom e bucsuzásomat,
Kedves idēsanyám tüled vállásomat.
223Kedves idēsanyám nē epeszd magadat,
Bocsáss é engemet kedves leányodat.
És ha valamit vitettem, Krisztus sebejirē,
Kirlek bocsásd még az ű szenvirirē!
Tisztēletbe tartom hottig szēmilēdet,
S ha látogatnyi gyüssz, megsöpröm heledet.
Istenfüzesse még sok fáraccságodat,
Ijjelinappali sok dajkákódásodat!
Vegyen fő tigēdet ezér a mēnnyegbe,
Ahun vigathassá örök dücsösségbe!

Kedves lánbarátim mast hozzátok fordulok,
Ha rátok nizek szinte megujjulok,
De énmü szívembe ol nagyon busulok,
Hosseregētēktü más utra indulok,
Nem lēs köztteték többé maradásom,
Azuram mellett lēszen a lakásom,

*Amint uram muzsikál ullész táncolásom,
Ó jaj de hama êmut az én leánságom!
Azisten nekték is juó hitvestárst aggyon,
És firgyetëkkê együtt soha ênehaggyon!
Állatok elejbém ti híres leginék!
Kik gyakran szemilëmet szemléltiték,
Ajándékba hajfont vetteték,
Tudom, sajnálátok, ho nëm lëttem a téktek.
Kedves ásó és fôső szomszédok, mast hozátok tirëk,
Azisten áldását tërátok is kriëm!*

A tánc megkezdése előtt. Első vőfély.

*Tiszteletre miltó vendigék!
Aszt hisszük hogyêverődött gyomrunknak az ihe,
Kivángyuk, vállik egissigükre
Italuk, ítelük, szivessen adott eledeliük!
Násznagyuram, mast má a tánc szabadullon.
A muzsika szóllon és harsoggyon,
Járgyukê a csárdást világosvirratig,
Nyugalomra senki nê gondullon addig.
Leginyek ti ittben a legyetcsaptyátok,
Odakinn a nakkárt még nëm is tuggyátok!
Ênnagy tarka macska kihuszta a csapot,
Borunk êttoborzó káplárnak főcsapott.
De ne filletek, hozok bort ölöget,
Hisz a mónárok a Tiszán bevákták a gyeget.*

*Huzz rá cigán, százast adok,
Mer én betyárlegin vagyok!
Recepice haj,
Leveles a gajj,
Engëm ruózsám soha mæg nê csajj!*

224*Tánc közben kurjogatják.*

*Akinek itt kedve nincsen,
Annak eccsöpp esze nincsen!*

*Piros uóma gömbölü,
Amennasszony gyönyörü!*

*Fejérgalamb száll a házro,
Házigazdát Isten álgyo!*

*Ez az enyim, eszt nēm hagyom,
Aki kīri, megakuszom!*

*Bort iszom én nēm vīzet,
Ferencsászár megfūzet!*

*Szēmbe babám, haszerecc,
Ha nem szerecc, êmehecc!*

*Huzz rá cigán hamargyábo,
Ki a legin a csárdábo!*

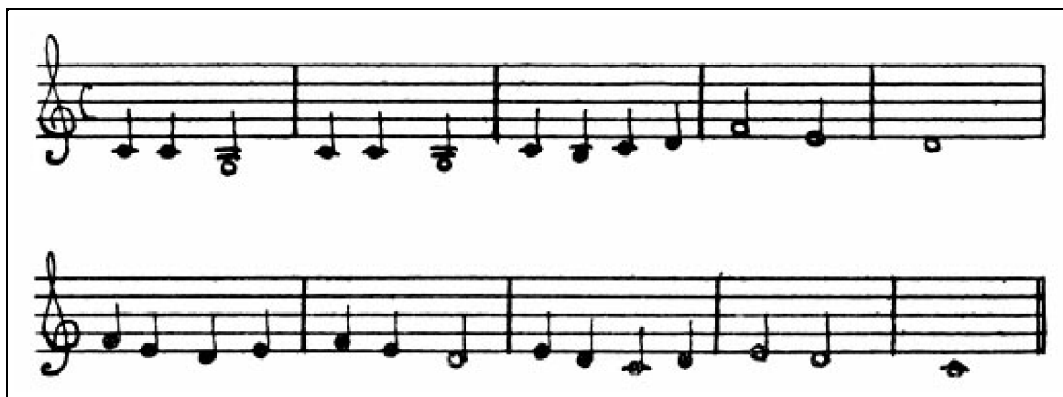
*Uccu bizon lakodalom,
Magam is megházasodom!*

*Senem kicsi, senem nagy,
Ippeg hozzám való vagy!*

*Sárgarépa, petrezselēm,
A vinasszon veszēdelēm!*

10. Népballadák, népdalok.

1. Sági bíróné lánya... Énekelte Varga Mária, 28 éves [194\(60\)](#). (Feljegyeztem 1940.)

*Juó estét, juó estét,
Sági bíróné asszon!
Itthon van-ē a lányo,
Az én kedves galambom?*

*Itthon van itthon van,
A legéső szobábo,
Olan szipőn aluszik
Paplanyos ágyábo.*

*„Mënnÿn be, kötcse fő,
Haggyüjjön a bálbo,
Háromfodros szoknyáját
Havvëgye magáro!*

*Pirosbárson cipőjít
Huzza a lábáro,
Háromaran gyürüjít
Huzza az ujjáro.*

*Juó estiét hangászok,
Aszt a nótát huzzátok,
Sági biróné lányát,
Pihennyi në haggyátok!*

*Mer az én rózsámmô,
Sági biró lányávô,
Sági biró lányávô,
Reggelig itt mulatok.*

*Icikém, picikém,
Nëm vëttedë aszt iszre,
Hobbaranyai Jóska
Késszurt a szivembe?”*

*„Icikém, picikém,
Haggy picit pihenni,
Pirosbárson cipőmbű
A virt kiöntenyi!”*

225,*„Icikém, picikém,
Nem lehet pihennyi,
Pirosbárson cipőmbű
A virt kiöntenyi!”*

*Haggyátok cigányok,
Nem birom má a táncot,*

*Hivgátok csak hama
Az idősanyámat!*

*Hatóra, hatóra,
Harangoznak hajnóra,
Sági biróné lányát,
Mast viszik meghuóva.*

*Meghót má, meghót má,
Élis vagyon temetve,
Sági biróné lánya,
Még sincs éfeledvë.*

2. Szalai Veronka. Énekelté Horváth Antalné, 53 éves. (Feljegyeztem 1940.)

*Éküdött azanyám eppár ice borér,
Elejbém gyütt Barna Juóska megölelvén.*

*Gyereê, gyereê Szalaji Veronka,
Ekkét táncro a korcsmábo vaháromra!*

*Emëgyék, emëgyék igaz szüvü legin,
Csak addig várgy, míg fővészëm selemrééklím.*

*„Huzz rá cigán, huzz még a të hegedüdet,
Ha kő arannyal is kifizetlek.”*

*„Eresszê, eresszê, kökinszemü Juóska,
Piros virem ömlík fejár kapcájimra!”*

„Nem ereszlek, ha kezem között meghuós is,
Ha enyim nem letté, mássé se lehessé!”

„Nyizsd ki anyám, nyizsd ki a te rácsos ajtód,
Hadd vigyék be a tē beteg lányod!

„Kinyitom, kinyitom az én rácsos ajtóm,
Hadd hozzák be rajta az én beteg lányom!”

Huzz le anyám, huzz le ződ bárson cipőmet,
Megtellett az szüinig piros alutt virrê!

„Êhivodē anyám, aszt az öregpapot?”
„Êhivatom lányom, mind a három papot!”

226. „Meghuzatod anyám aszt a naharangot?
„Meghuzatom lányom mind a hatharangot!”

„Behuzaccē anyám feketē posztóvâ?”
Behuzatlak lányom fekete bársonnâ!”

„Csinátocc-ē anyám diófakoporsót?”
„Csinyátatok lányom, márvánkükoporsót!”

„Csinyátoccē anyám diuófakēresztet?”
„Csinnjátatok lányom márvánkükēresztet!”

„Ekisérsz-ē anyám temető sorkáig?”
„Ekisérlek lányom sirod bezártáig!”

A többi lányoknak hajnuót muzsikának,
Siratót húznak Szalaji Verának.

3. Horváth Julcsa. Énekelte Horváth Antalné, 53 éves. (Feljegyeztem 1940.)

*A fülessi kerületbe mitörtént?
Horvátjulsát kivithánni éküttik.
Mikor a kivit a masinán átatta,
Kivë után belesett a dobba.*

*Jánosoccsö eszt a kazâru látto,
Hogya Julcsát a masina êkabta.
Lekajátott a gipisznek: Êsszóra!
Testvirjulcsa belesett a dobba!”*

*De a gipisz esztet rosszû értettë,
A gözmozdonyt jobban megeresztettë.
Szëginjulsát darabokra szaggatta,
Gipiszlegint a bubánat riasztya.*

*Horvátéknâ meggyujtották a gyertyát...
Talán aszt a szeginjulsát siratyák?
Horvátjulsát viszik a temetõbe,
Gipiszlegint a ilovai börtönbe.*

4. Májer József¹⁹⁵⁽⁶¹⁾. Énekelte Vigh Pálné, 32 éves. (Feljegyeztem 1940.)

*Horpács község határábo mi törtint?
Májerjózsefet künn az erdõn megõték,
Pirosvire úffolik mida patak,
Felesigë szívõ majnem meghasad.*

*Lakatosferi mitgondutâ magadba,
Mikor Májert becsatad a bokorba?
Balkezeddë a majorra mutattá,*

Jobbkezeddê a Májerra sujtottâ...

227 *Lakatosferi végeszte a munkáját,
A bokorba rejtetteê a hullát.
Májerjózseftü êvétte a pinsztárcát,*

*Lakatosferi megniszte az erszinyit,
Érdemes vóte êvènni az illetit?
Nem vót bennè több csak ötmilliókéccáz,
Amit Májer csak lèfoglalóznyi szánt.*

*Lakatosferi fõtekintett az égre:
„Csillagoség vedd hozzád a lölkömet,
Én gyilkutam meg a Májerjózsefet.”*

*Szombatheli fegyházajtó, de sárgo,
Abbavan a rablógyilkos bezárvo.
Szombathelyi fegyházajtó hasaggy mëg,
Rablógyilkos soha se szabadull mëg!*

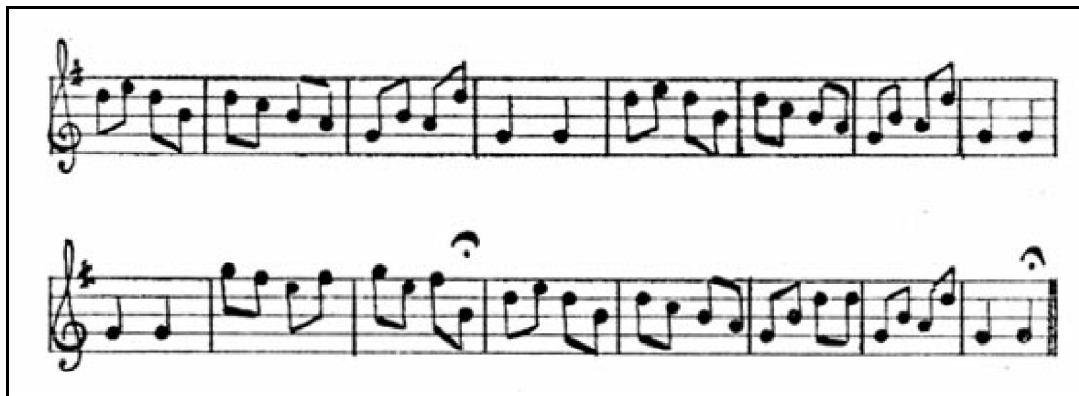
5. *Halva találtak egy legényt...*

*Êre alá a faluba nem is olanrigèn,
Hóvataláltak êllegint kinn a faluvigèn.
Minden csöndes a faluba,
Csah êházna vannak vigan...
Hütlen kislán ma esküdött
Örökös hüségèt.*

*Êmut má a lakodalom nèm is olanrigèn,
A mënyyasszon ott sétágot a temetõ szilèn...
Fölötözött feketibe,*

*Ummegy be a temetőbe,
Mennyasszonyikoszoruját
Teszi egy sírküire.*

(Népi eredete kétes.)

6. Szabó Vilma. Énekelte Vigh Pálné, 32 éves. (Feljegyeztem 1940.)

*Onnanalú piroslik az égalla,
Efffán termétt három pirosszip uóma.
Nem juó izë vagyon az ómánok,
Melet Vilma szakított magánok.*

*Szabuo Vilma kiment a kiskerbe,
Lëfekütt a diuofatövibe.
Arra mëntem, kajátottam neki:
„Kefő Vilma mer meglát valaki!”*

228*De a Vilma nëm vette tréfáro,
Berugtat a szelestyei korcsmábo.*

*Parancsolá a csaplárosleánnak,
Százliter bort hozzon a Vilmánok.*

*Mig a Vilma a borárát számulla,
Csendőrkáplár az ajtót benyitva.
...ekiáltta magát:
„Csend leginyek mēkfoktuk a Vilmát!”*

*„Nohát Vilma valdmēg büneidet,
Hová tetted három gyerekēdet?”
„Egyiket tettem diófa tövibe,
Māsik kettőt Tisza fenekire.”*

*„Nohát Vilma nem fājē a szüved,
Hommeģöted három gyerekēdet?”
„Dehonēm fāj talán mégis hasad,
Ugyis ezér pöngetēm a vasat.”*

*Szabóvilma pirospántlikájó,
Nēm illik a szip fekete hajábo.
„Teddē Vilma a ládafijábo,
Jólesz majd a lányodderekáro.”*

*Szabóvilma piros szőrszoknyájó,
Mēgakatt a börtönajtó sorkábo.
„Árra kirēm a zsandárurakat,
Akasszákki pirozsszőrszoknyámot!”*

7. A báró lánya.

Tul a Tiszán azendrődi határbo,

*Levelezik ennagy nyárfo magábo,
Endrőbáró legmagasabb nyárfájo,
Juhászlegin bucsuzni gyün alájo.*

*Juhászlegin szive nagyon szomoru,
Előveszi furuláját, belefú.
Furulaszó behallik egyablakon;
Ibreggyen fő a naccságoskisasszon!*

*Ki is nyillott Endrőbáró ablaka,
Kőkínszemü barnakislán niz rajta.
A kisasszon issóhajt föl magábo:
„Mér is lettem Endrőbáró leánya?!”*

*Harmadnapra Endrőbáró bujjábo,
Kisétál a legközelebbi tanyáro.
Aszt kérdezi a legöregebb juhásztu:
„Nemlátodé kökínszemü leányom?”*

229 „Báróuram, hohha mondom nem láttom...
A bojtárom háromnaptya nincs itthon,
Bojtáromis háromnaptya odavan,
Talán bizon a kisasszon velé van.”

*„Bárólánya nēm juhásznénak való,
Hosszuszoknya nem juhok közé való!”
„Hosszuszoknyám écserelem kurtáér,
De a juhászt nēm adom evvilágér!”*

*Kivákták az Endrőbáró nyárfáját,
Mire szegin juhászlegint akasztyák...
Fujja a szél gyócsümögét, gatyáját,
Megöleli Endrőbáró leányát...*

*„A pusztábu kimozdunyi nēm merék,
Mer asszongyák feketé gyászt viselék...
Gyász a ruhám, de fejér a zsepkendőm,
Juhászlegin vót az ész szeretőm.”*

8. Elégett egy cserény... Énekelte Antalavics Ferenc, 60 éves. (Feljegyeztem 1940.)

*Künn a pusztán eliggett eccseriny,
Benn igett a barna juhászleginy,
Benneigett kilecpár cifraszüre, rujájo,
Szípenszóló fizfafurulájo.*

*Barnakislány kerüli a cserinyt,
Keresi a barna juhászlegint.
„Barnakislán nekerezs, nekerezs,
Mer eliggett az akit tē szerecc.”*

*Barna-kislán keresi zokogva...
„Mutassák meg hát hun van a sirgya!”
„Barnakislán nincsen annak sirgya,
Mer eliggett annak minden csontya.”*

*Az endrődi pusztán az egri határbo
Áll egyigett nyárfa szomoru magábo.
Odajár ekkislán alá busunnyi,
Odajár a szeretetjét siratnyi.*

*„Idéslányom, kedves idésszülöttem,
Mommeg mit bususz annyit körülöttem?”
„Idē temeseték, itt hadd pihenyeek,
Szezinárva szüvem bánattyábo reped még.”*

8. Horváth Anna.

*Fiatalok hogassatok szovamra,
Vigyázzatok Zalaszentgrot városra.
Szabóferenc Horvátannát kireti,*

De azannya igennagyon ellenzi.

*„Idésanyám ne ellenézz a babámtu,
Ha megakarsz mentenyi a haláltu!
Tudom aszt hokiüországro akarnak,
Ahun még a madarak se usszónak.”*

*„Idéslányom Szabónak nemengellek,
Inkább tigéd a koporsóba teszlek.”
„Jóvan anyám én szívessen meghalok,
De küüországra e mégsé indulok.”*

*Horvátanna Szabóvá körüfogva,
A szentgrófi városbu kiinduva
A temető felé vettik uttyukat,
Ott a nakkereszt elé térbetyütek.*

230. *„Ajálluk fő lelkünket a juóistennek.
Ugy aggyuk testiünket a sötít földnek!
Itt a szívem eressz neki eggolót,
Hótom után mondok reád bódog jót.”*

*Szabóferec Horvátanná átfokta,
Revorverit szívének fordította,
Durránásro a leán leroskadott,
Leginszüve az övévé talákozott.*

*Horvátjános házáná eszt meghallák,
Hommi történti a temető kapuná.
„Të vin gonosz, të vagy ennek az oka,
Mér nem attad lányom Szabónak oda?”*

*Êmëgyek én jelentëm a lelkisznek,
Huzassa meg a harangot szeginnek,
Szóllanak a harangok szomorujan,
Kétszerelmest hadd tegyik le a sirban.”*

10. Csaplárosné.

*De főhenyes, de kövicses ez azut,
Ameliken kilenczsandár elindut,
Csaplárosné udvaráro kanyarut.*

*„Csaplárosné aggyonisten jóestét!”
„Aggyonisten magoknak is szeréncsét!”
„Csaplárosné nē kívánnyon szeréncsét,
Még azijje szüvibe szurom a kést.”*

*Csaplárosné kiszallatt a kiskerbe.
Főnizett a csillagosegekre:
„Jajistenēm vedd hozzád a lölkömet,
Még az ijje főd issza a virémet!”*

11. A gróf szerelmese. Énekelte Németh József, 62 éves. (Feljegyeztem 1942.)

Vuot efiatal lán, ki nem vót szerelmes,

*A szívibe zárta a zárdaitét,
A szívibe zárta a zárdaitét,*

*Vuot effiatat gróf ki ütet szeretté,
A zárdokapujáig el is kisirté,
A zárdokapujáig el is kisirté,*

231 „*Ha éveszél és apáca lészél,
Addig járok érted, míg szívem föl nem lel,
Addig járok érted, míg szívem föl nem lel!*”

*Lehuzott a gróf ekkarikagyűrűt:
„Neked adom té szíplán a szívemszerelmit
Neked adom te szíplán a szívemszerelmit.”*

*„De minek is adod, hisz use visehetém,
Mer én szeginárvo, te gazdag urfi vagy,
Mer én szeginárvo, te gazdag urfi vagy.”*

*Ekkor bezárút azajtó az iftyulán mögött,
De a gróf szerelmé jobban dühögött,
De a gróf szerelmé jobban dühögött.*

*Bement a zárdábo megnyomta a reteszt,
„Hun azuj apáco, ki tennap irkezett,
Hun azuj apáco, ki tennap irkezett?”*

*„Ide be nem gyütt senki, hisz kisé mēhetēt.
Hagyde iftyu a zárdát, a szentek lakhelit,
Hagyde iftyu a zárdát, a szentek lakhelit!”*

*„De mielőtt éhagynám a szívemszerelmit,
Főgyujtom a zárdát a szentēklakhelit,
Főgyujtom a zárdát a szentēklakhelit.”*

*„De mielőtt főgyujtanád a szentēklakhelit,
Ki foggyuk mi annyi, a szüvedszerelmit,
Ki foggyuk mi annyi, a szüvedszerelmit!”*

12. *Bogár Imre*. Énekelte Antalavics Ferenc, 60 éves. (Feljegyeztem 1940.)

*Zavaros a Tisza keskenhid van rajta,
Azahires Bogárimre átóakarmennyi,
Atóakarmennyi, lovat akar lopnyi,
Debreceni navvásáron pinszt akar csinyáni.*

*„Megöttem ezzsídot kéccáz forintyjár,
Beledobtam a Tiszábo kétszürke lováér,
Tisza be nöm vëttë, a partra vetëttë...
Jajistenëm, ha megtuggyák, hokicselekëttë!”*

*„Hová, hová Bogárimre szaporán,
Hová azon a szürkeszörü paripán?”
„Sugárpeti lányo fírhëmén,
Annaka lakodalmábo mëgyék én.”*

*„Bogárimre halakodalomba miszë,
A naffurkósbotodat minek viszedë?”
„Azërviszem velem a nabbunkót,
Agyonütöm vele a gaz csábitót!”*

13. Fürdik a holdvilág... [196\(62\)](#)

*Füрдika hódvelág azéj tengerébe,
Bujdosik ebbetyár erdő süürüjébe.
Baltájo nyelire támoszkodva monggya:
„Méрт is attam magam tilalmasdologra?”*

*Êhattam anyámot bujdosóvá lëttem,
Rablóharamják közë keverëttem.
Most is köztük ilek magam szígyenire,*

Ártatlan utasok navveszedelmire.

232 *Émennék én innejd, de most má nem lehet,
Itthannám ezeket, de nem eresztenek.
Idésanyám meghót, kisházunk azóta,
Rigën összö omlott, vár az akasztófa.*

*Nincs énnekem fejér gulám,
Elattam a nádfödeles tanyámot,
Szezházbu temettiké az én idës
Gyászbaborult szeginidésanyámot...*

*Ijjár aki mindig mulat, ijje-
Nappa muzsikátat magánok,
Utójára annyija sincs,
Hogy éffejfát csinyátosson magánok!”*

14. *Patkó Pista.* Énekelte Antalavics Ferenc, 60 éves. (Feljegyeztem 1940.)

*Ki látott má ellovon hiet patkót?
Ha nem látott, gyüjjék ki, most láthat,
Hetet visel egyönyörű állot:*

*Nigy alovam lábáro vanervë,
Az ötödik magam vagyok nëmde?
Kettő meg a csizmámro van vervë!*

15. *Savanyu Jóska.* Énekelte Németh József, 62 éves. (Feljegyeztem 1941.)

*Savanyónak tizenhatszil gatyájo,
Megakatt a csitkebokor ágábo.
„Csitkebokor ereszdê a gatyámot,
Hauré vagy, ha paraszté leváglok!”*

*Êre alá mitörtént?...
Asavanyuo három zsandárt agyonliütt,
Három zsandárt viszik a temetőbe,
Asavanyó lesi az erdő szilbe.*

23316. A zablánci molnárné. Énekelte Németh József, 62 éves. (Feljegyeztem 1940.)

*Istenáldd meg a zablánci muonárnét,
Nem adottfő az harmincforintyjér.
A ládonyi mónárné a gyilkosunk,
A ládonyi gyöpsigen a halálunk.*

(Az éneklő atyja ott volt az akasztáson, akkor mondogatták):

*Gyusza, Manca, Répa, Mák (ez volt a neveik)
Mind a nigyet főhúzták!*

17. *Legény-leányvásár.*

*A csepregi városvigën,
Leginvásár lesz a héten.
Két filléré annak ägyet,
Jajde ócsó, mégse vesznek!*

(A legények a lányokról ugyanígy.)

A legények éneklük:

*A csepregi városvigën,
Leginvásár lesz a héten,
Százpengőér annak ägyet,
Jajde drága, mégis vésznek!*

(A lányok magukról ugyanígy.)

18. *Túlsó soron ég a gyertya.*

*Tusósoron ig a gyërtya,
Bumbám nossza,
Ekkis leán gyujtogattya,
Bubám nossza,
Szeretejét csalogattya,
Bumbám nossza!*

19. *Meg ne mondja komámasszony...*

*Mëgnë mongya komámasszon azuramnak,
Hogyellettam a tikomat a zsidónak!
Vajakányo ëhorta, vajazsidó ëlopta,
Komámasszon!*

*Ördögbujjék komámasszon, azuramba,
Mér nëm enged engëmet akorcsmába,
Kileciccés a gyomrom, tizedikkë megtódom,
Komámasszon!*

20. *Kerek ez a zsemlye...*

Kerek eza zsemle,

*Nem fér a zsebembe.
Harakszik a ruzsám,
Nem ül azölembé,
Én se azövébe!*

*Szároz eza zsömle,
Éfér a zsebembe.
Mebéküt a rózsám,
Beül azölembé,
Én is az övébe!*

23421. *A csepregi ménes mind sárga...*

*A csepreximénes mind sárgo,
A cseprekislán mind árvo,
Ha árvo, árvo, lesz neki párgyo,
A cseprekislán mind árvo.*

*A csepreximénes még sárgo,
A cseprekislán nēm árvo,
Nēm árvo, árvo, vanneki párgyo,
A cseprekislán nēm árvo.*

22. *A Dömötör közeledik...*

*Adömötör, adömötör közeledik,
A juhásztu a birkákat számonveszik.
Alig vanpár ürüje,
Azon errosz csöngője,
Terelgeti aláfölé
A kükuti, a csoljosi csárda felé.*

23. *Ha felülök a számárro nabbussan,*

*Ha felülök a számárro nabbussan,
Füle közé vágok a horgosommá,
Isteneved szip selmesnyáj, émegyek,
Vaj meghalok, vaja babámé leszék!*

24. *Gimbelem-gombolom...*

*Gimbelem, gombolom, gombolom,
Fejér lajbim gombolom,
Harminchárom sorgomb rajta,
Aszt is a babám varrta ki rajta.*

Varrd ki babám máskoris,
Megcsókollak százszor!

25. Nagypénteken mossa holló a fiát...

Nappinteken mossa holló a fiját,
Ezavilág kigyótbékát rámkiát;
Nem bánom én akármit mond a világ,
Kedves rózsám csak mi szeressük egymást!

11. Gyermekversikék, táncszók, találos kérdések.

1. Hosszúlábugólanéni,
Mit akar mast ebidiényi?
Békacombot, hosszú kigyót,
Nekem ekkis jófalamatot,
Brekeke, brekeke.

2. Jánosbácsi, Jánosbácsi,
Kellenfől, kellen föl,
Harangoznak hajnóra,
Harangoznak hajnóra,
Bim, bam, bum,
Bim, bam, bum.

3. A gyermek ujjait sorban megfogják:
Ezément vadászni,
Emmëglüttö,
Ehhaza hoszta,
Emmëgsütöttö,
Emmin mëg ëttë,
Ennek sëmmi së maratt!

(Itt megcsiklandozzák a gyermekket.)

4. Hidalatt, hidalatt ëkkis ház,
Abba lakik ëmmadár,
Sütifőzi a kobászt,
Kirék tüle, de nëm ád,
Mëg asszongya pofonvág,
Vágod ám azükapád!

5. Énse szóllok,
Tese szô,

*Kösztiünk maraggyon
A szó!*

2356. *Eccer vótegyembër,
Szakállo vót kendër,
Fõmászott a fáro,
Lëesëtt a sárbo,
Beletettik lepödõbe,
Uvvittik a temetõbe.*

*Vagy: Eccer vótëgyembër,
Szakállo vót kendër,
Meggyullatt a kendër,
Eligett azembër.*

*7. Egyedëmbegyedëm,
Tengërtánc,
Hajdusógor,
Mitkivánc?
Nem kívánok
Egyebet,
Csak êcsupasz
Verebet!*

8. Kiszámolójáték.

*Egede-begede-cukoda-bé,
Éber-féber-dominé,
Ékusz-békusz-bombojékusz,
Teje-beje-bambusz.*

*9. E-ke-há-né-ö-ha-hé-nyo-kie-ti-tie-
tike-tihá-tiné-tiö-tiha-tinhé-tinyo-
tikie-hu-hue-huke-huhá-huné-huö-
huha-huhé-hunyó!!!*

*10. Riepa, retëk, mogyoró,
Ritkán rikkant korán rëggê a rigó.*

*11. Meghalok, meghalok,
Êvisznek a bivalok,
Kukoricafõdbe temetnek,
Mëgesznek az egerek.*

(Gúnyolódó versikék:)

12. *Jankuo-fajankuo,
Fábu csinyátt koporsuo!*

13. *Miska!
Mit észik a macska?*

14. *Kata!
Hinta-palinta!*

15. *Majha fagy,
Hó lesz nagy!*

(Akkor mondják, ha egy kérést nem akarnak teljesíteni.)

16. *Mi az?*

1. *Êkkalap alatt nigy ördög áll? (Asztal.)*

2. *Egisz világ átiri,
Mégis etyuk átlipi? (Kereékvágás.)*

3. *Kerek, de nëm óma,
Piros, de nëm rózsza,
Rites, de nëm biles,
Kostutam, nëm ides? (Vöröshajma.)*

4. *Së ajtótja, së ablaka,
Mégis nilyen laknak abba. (Divó.)*

5. *Akárhova viszik,
Mindig fejbeverik. (Szita.)*

6. *Mi az észő azisten után? (Az u betű.)*

7. *Áll elejbém,
Tu belém,
Fordiccs egyet,
Nyu belém! (Ómárium [szekrény] és a kucsa.)*

8. *Cserfa csattanik,*

Ezër ágo pattanik,
Ezër ágán ezër físzék,
Ezër físzékbe ezër tojás,
Ezër tojásnok esszike. (Nap.)

9. Së nēm rággják,
Së nēm nyelik,
Mégis jól esik. (Pipa, szivar.)

10. Kivü szőrös,
Bévü szőrös,
Belë szőrös. (Sapka és a fej.)

23611. Feketë trónuson
Királlány,
Bikin télen nēm haggyák. (Vaskályha, ha megrakják.)

12. Mikor átt három hétbü egy esztendő? (777-ben.)

13. Esztendős nyul mibe fut? (A másodikba.)

14. Mér áll meg a szántóvető a düllő szilin? (Mer nēm fil, hogy elesik.)

15. Mikor fél a nyul? (Ha ketté vággyák.)

16. Milen ekén szántottak először? (Hát ujjon.)

17. Mi mëgy be legësőbe a templomba, ha be van csukva? (A kucshangja.)

18. Mi mëgy be fejtetőn a templomba? (A patkószeg.)

19. Meddig fut a nyul az erdőbe? (A közepijig, mer akko má kifelé fut.)

20. Az ómánok mellik riszit atta Éva Ádámnok? (A csutkáját.)

(A találós kérdések közül különösen a fentebbiek tankönyvekből kerülhettek a nép közé.)

12. Mesék, szólásmódok.

a) Bora néni megjavul.

Hátuttörtint hosszüle Gábor juo tanyásgazda vuot. Mindën megtalátatott a házná. Így kedves iletepárgyo, ha

Gerő bácsi êment hazurû, a komámasszonnyâ sÛrÛn látogatták a pincét, ami osztánék jókedvre hanguta űket. Gerő bátya nÛm êccÛr taláta Bóranénit jókedvibe. Êsóbe csak intette csöndesen a jóra, később osztánik má még is fenÛgegettÛ, hogy asszongya, ha még eccer ittalállok, akkor nem jó vigÛ lÛsz a dolognak, hanÛm poru jársz...

Hátuttörtint, hogy Gerő bátya vásárra mÛent. Nossza, létÛ jóvilág! Amint ijjÛ megirkezik, Boranénit nÛm kívánatos helyzetbe alva talállo. „No, tÛ vinsatrafa! tÛsÛ iszô tÛbbet”, – mongya. Ami miz vót a pincÛbe, aszt fÛhoszta, bekentÛ velÛ Boranénit tetôtÛtuopig, osztánék fÛhasított eddunyhát, ami toll vót bennÛ, abba mÛghentÛrgettÛ, vigÛil ehordóba zárto, osztánék ôrtát mellettÛ.

Regge felÛ ébrennyi kezd Boranéni. Beszigeetni kezd, hogy asszongya: Jaj, hun vagyok?” Gerő bátya felel rá évátoztatott hangon: „Lenn a pokol mÛlsÛges fenekin!” – Boranéni fil, rÛszked mind a kocsonyábo a béka. Nem tuggya, hommi van vele, már ragad, aszt hiszi, hogy csupa szÛr lett. Êkezd siránkozni: „Jaj másvilágiak, van itt korcsma” – „Honne vóna, kiaz ésmitakar?” – „Aggyatok ekkis itat, mer má nÛm birom ki.” – „Honne kapsz Boranéni!” – és a likon teletÛtÛtte o hordót gyÛghidegvizzÛ, amire Boranéni êgtelen visitásba kezd: „Jaj lekem Gerő, csak még eccer hazamehetnék, sohasÛ iszom tÛbbet, sohasÛ iszom!”

Ês Gerő bátya megvárto az iccakát, mig sÛtÛt létÛ. KivittÛ a hegybÛ a hordót. Ott ujra megfogattata, honnÛm iszik Boranéni tÛbbet, osztánék leguritotta a hordót, uhhogy baj nÛ essik más, mindhogya hordó szijjemÛnt. Maga pedig gyorsan hazasÛtett és várÛt. Hát az iccaka kellÛsközepibe kocognak az ablakon: „Lelkem, Gerő eresszbe! A másvelágiak megkegyelmesztek... Csak mast az êccÛr... sohasÛ iszomtÛbbet! De Êsóbe ruhát aggyki mer megtollasottam a Luciferországbo!”

Ês osztánék uttörtint, hogy Gerő bátya sohasÛm áruateÛ a csinytevisit, de nÛm is vót oka megbánnyi, mer Boranéni a pincekÛzelibe sÛ mÛent, meg még nem is lehetett odase csanyi, mer hát, – mongyamÛ nemongyam? – uttörtint, hogy Boranéni mÛgjavut.

237b) *A jó és a rossz leányzó.*

Hát osztánék uttörtint, hogy Krisztusurunk a fÛdÛn jártábo SzentpéterÛ mÛenve találkozott ÊllÛányzóva, ki korsóva kezibe sÛtett tova azuton. Mivehát meleg vót, mÛegszomgyuztak és vizet kÛrtek, mire a leán büszkÛn iffelet: „Mit hogy én aggyak vizet két ilen rongyos csavargónak! mÛennyetek csak a kuthó, én bizon nÛm adok!”

Tovább mÛennek, hátoztá ismét csak találkoznak egy másik leánzóvâ, aki szinte a kutrû gyÛtt, és vizet hozott a korsájába. Űt is csak megkirik, hogy asszongyák: „IdÛslányom, aggyá má Êgy itavizet!” – Nagyon szÛivessen. Ha kiitták hozok maj másikat, noha a kut igenis messze van.” – szót az.

Hátuttörtint, hogy a viz kifogyott és űk mÛentek továb. „Aggyák ide a batyujukat, iftyabb vagyok, kõnyebben viszÛm mimmagok!” – Hatuttörtint, hogya lánnokigen nehiz vót, izzadott a batyu alatt, csukafuót a viz rula, de azÛr csak szÛtlanû vitte továb, mignem a keresztuthô irtek. Itt kétfelÛ váto. MegkÛszöntik a szÛivessÛget és a leány êment.

Krisztusurunk osztánék leÛt Péterre azárokszilire. „Moncsak Uram, mive ajándikozod még eszt a jóleányzót, ki isszánt bennÛket és terhÛt is sulosbitottad?” kÛrdeszte Péter. Jeezus felÛtÛ: „Mindenki megvetisÛ lÛgyÛn osztálriszÛ!” „Szenpéter keresztetvetve felet: „Uram, igasságtalan vegyehhÛ a leányzóho... Ês moncsak, akkor mive bünteted még aszt a rossz leányzót?” Krisztusurunk feleltÛ:

„Küsziviér itt a földön mindén ekébzehető jóvâ és boldogsággó.” Szentpéter sirvafakad: „Uram, ne ligy igasságtolon!” Erre Jeezus főket és osztá a Péter vállára tetté a kezit: „Në busull Péter, az előbbi jóleányzó rövid földiszervedés után velünk lesz Atyám országábo, az örök boldogság gyut neki osztálriszül, míg ez utóbbi rossz leányzó e rövid boldogság után éveszi megérdemüt jutalmát, az örök szenvedist.”

Erre Péter a földighajuóva asszongya: „Lëgyënuram atë akaratom!”

c) *A teknősbéka legendája.*

Krisztus Urunk Szentpéterrê körüljárt a földön, honmegismerje az emberiséget. Hát osztánék uttyukba megehütek, de ennyivaluójuk nem vuót. Szentpéter asszongya: „Uram, ién frisskenyér szagót irzek, idë bemennyünk, bizonyna annak ekkeveset!” – Hátuttörtént, hogyamint beszinek, azasszon megláttyo a kiét vándort, hama magábororittya a sütiö teknyüöt, de bezzeg a kezelábo kiáll. A gyerekek meg meghaggya, hogy asszongya, honnincsenek itthon.

Hát osztánék azok csak bemennek, osztá asszongyák hogyazisten nevibe kérnek ekkis kenyeret. A gyerek aszt felete: „Idesanyám nincs itthon, émmeg nem adhatok.” Jeezus ere isszól: „No juóvan fijam, de osztánék csak mommeg az idesanyádnok, ha hazagyün, hommáskor vigye el a kezitmegalábát is, ha emegy. Különben legyenu ahogyan akarta, maraggyon csak a hátán a teknyő.

Hátittörtint osztánék, hogy az asszon teknyősbéka lett. – Ha ippeg nem hiszede öcsiém, járgy csak utánno!

d) *Krisztus meg a krumpli.*

Hát ippeg ósz vala, mikor Szënpéter és Jeezus mendegitek a mezzön és elirtek egy öregedő munkáspógárt, aki ippega krumplit szëdëgeti. De nakkrumpli lévén, apraja nem vót. Asszongya Krisztusurunk: „Najó ember, ugyancsak megnyótt ez a krumpli!” – Felel rája paraszt: „Ehhamá adott azuristen, mér mind embernekvalót, az állotnak nincs apruó.”

238 Amásikévbe ugyanabba az üdöbe esmét arra megy Krisztus meg Szentpéter. Találkoznak az öreggê. Kérdik: „Na öreg, hommëgy a termis?” Ammëgvakargya a füle báugyát oszt asszongya: „Hátcsak mennë, deazidén mëg embernekvalót nëm adott azisten!... hátcsak ivveszödünk erê.”

Jeezus felelé: „Látod barátom, ahun azembernekvaló megterëm, van ott azállotnak is. Azir ligycsak megelégëdëtt, osztánék áldd azurat, aki atta!”

Szólásmódok egy csepregi beszélgetés keretében.

„Pesta, Kati, kelleték máfő, megviggyant¹⁹⁷⁽⁶³⁾ a nap! Te lángyerék osztánék në soká táccsd a szádót, hanëm hoszd ki a zsétert¹⁹⁸⁽⁶⁴⁾, mer mekkő fejnyi a Bimbót! Az ómáriumbû¹⁹⁹⁽⁶⁵⁾ mëg hoszd ki a nyakravaluómat²⁰⁰⁽⁶⁶⁾, mer meghidegüt az üdő!

Të Pesta, të tëtted aszt a tökösverebet²⁰¹⁽⁶⁷⁾ abba aacszóba? Olantkënek a nyakad közë, csak gyüjj a szememelé te kölök! Persze, a szénát nëm hosztad lë a hibû²⁰²⁽⁶⁸⁾, mi?

Notëddmá aszt a zsétert alajja, ne ligy olan bibaszt²⁰³⁽⁶⁹⁾ telángyerek! – Séss²⁰⁴⁽⁷⁰⁾, nizz meg miccinyá azapád!”

„Má a gyürkét²⁰⁵⁽⁷¹⁾ eszi!”

Te aptyuk, mitfőztek máma, gezemicelevest²⁰⁶⁽⁷²⁾ vagy fürgeteglevest?”²⁰⁷⁽⁷³⁾

„Elig lesz a mácsik²⁰⁸⁽⁷⁴⁾ is, nem vagyok mast ehës.”

„Ëppár borockot is töttem a tarisznyábo, ëhecc belüle, hamégis mëgehüsz, maj akati kiviszi a ritre.”

„Na nizz, az a göthes²⁰⁹⁽⁷⁵⁾ Mári má azuccán kuószál! Há misz Mári?”

„Emegyek az ángyukomho, hogy gyüjjeké répátszennyi, mer hónap innepnap van.”

„Të csak maraggy, maj ëmëgyëk az ángyukodhó én, csak előbb a szecs kavágóbû²¹⁰⁽⁷⁶⁾ kihozom a divót. – Tëdd csak lányom a tërnácba²¹¹⁽⁷⁷⁾, të mëg Mári maraggy itt osztánék pucud mëg a divót, amig én ëmëgyëk főnek!”

„Hallodë, milen vajbu van az idésanyádnok a szüve? No gyüjj të is pucunnyi, ne bämëszkoggy tátottszájjó! Séteni kó, mer mingyá di lesz!”

„Márinéném, mesellen ëmmesét!”

„Mirü szójjék az öcsém?”

„Hát arru azóddesznórû, akirû a mutkor is mesett!”

„Agyonüt azapád, hahalla, hogy ilenekkë gyömöszülöm teli a kobakodat! – Hogass má oszt dugozz, most igën pillett²¹²⁽⁷⁸⁾ vagyok, nëm aluttam sëmmi az iccaka, mëg mast is zsenved²¹³⁽⁷⁹⁾ a derekam. Hërbatëát²¹⁴⁽⁸⁰⁾ kó innyom, vaj aluttëjbü, mer a pipityér²¹⁵⁽⁸¹⁾ nem használ má semmit. – No, dugoznyi, hogyëvégezzük együttó helünkbe!”

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Rajczy Mária Mechtilda nővér. I. M. L.: Csepreg irodalmi multja és népköltészeti hagyományai. (Folytatás.) / III. Függlék. / Forrásmunkák jegyzéke.

240 Forrásmunkák jegyzéke.

Polgármesteri protocollum	A csepregi község házán.
Garas protocollum I.	A csepregi község házán.
Garas protocollum II.	A csepregi község házán.
A hegy mesterek protocolluma	A csepregi község házán.
Nádasdy Ferenc urbárium	A csepregi község házán.
IV., V., VI. számú jegyzőkönyv	A csepregi község házán.
Két különbözö okleveleket tartalmazó könyv	A csepregi község házán.
A molnárcéh könyve	A csepregi község házán.

Csepreghi Inscriptio etc.	A csepregi községházán.
A persely- és harangozáspénzek protocolluma	A csepregi községházán.
Protocollum parochiae Csepregiensis	A csepregi községházán.
Egy nyomtatott Urbárium 1767-ből	A csepregi községházán.
Processus Izidori Jankovich contra novercan. Comitiss. Alojziam natam Festetich	A csepregi községházán.
Historia Evangelica etc.	N. Múzeum. 2077. Fol. Lat.
A csepregi deák verse 1621-ből	Az ág. hitv. ev. egyet. egyház levéltára. Budapest. – I. a. 3./3.
Cronica Csepregiensis másolata.	M. Tud. Akadémia. L. Cod. 8.
A csepregi deák verse	M. Tud. Akadémia. Népköltészet 234.
Oklevelek	A csepregi községházán.
Farkas Sándor: Csepreg mezőváros története. Budapest, 1887.	
Dénes Jenő: Csepreg településföldrajza. Geographia Pannonica XXVI. Pécs, 1937.	
Vitéz Házi Jenő: Oklevéltár. Sopron, 1921–1943.	
Fejér György: Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Budae, 1852.	
Topographia Magni Regni Hungariae olim a quondam Societate Jesu sacerdote conscripta, nunc emendata et aucta. Anno 1750. Bécs.	
Szerdahelyi G.: Celeberrimorum Hungaricorum urbium et oppidorum Chronographia.	
Nagy: Notice politico geographico statisticae inclyti regni Hungariae partiumque eidem adnexarum. I. Bude, 1828.	
Korabinszky: Lexicon v. Ungarn. 1788.	
Kogutovitz Károly: Dunántúl és a Kisalföld írásban és képekben. Szeged, 1933.	
241Csánky Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. I. Budapest, 1894.	
Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia. Budapest, 1902–12.	
Erdélyi-Sörös: A pannonhalmi Szent Benedek-rend története.	
Karácsonyi: Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig.	

Tury Etele: A dunántúli református egyházkerület története. Pápa, 1924.

Payr Sándor: Egyháztörténeti emlékek. Sopron, 1910.

Payr Sándor: Dunántúli evangélikus egyházkerület története. Sopron, 1924.

Révész Imre: Magyar református egyháztörténet.

Bothár Dániel: Lethenyi István: Pozsony, 1912.

Gulyás Pál: A könyvnyomtatás kora Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1929.

Szabó K.: Az 1473–1711-ig megjelent (nem magyarnyelvű) hazai nyomtatványok kézikönyve.

Szabó Károly: Régi magyar könyvtár.

Sztripszky H.: Adalékok a régi magyar könyvtár I–II. kötetéhez.

Károlyi-Szalay: Nádasdy Tamás családi levelezése. Budapest, 1882.

Schrauf Károly: Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. Budapest, 1892.

Schrauf Károly: A bécsi egyetem tanulóinak anyakönyve.

Pázmány Péter: A Csepregi Mesterség és a Csepregi szegényvállás. (Pázmány Péter összes munkái. V. k. Budapest, 1894–1905.)

Östör József: Széchenyi és a vármegyéje. Sopron, 1942.

Frankenburg Adolf: Emlékiratok. I. Budapest, 1867.

Rákosi Jenő: Emlékiratok. I. (Rákosi Jenő művei. Budapest, 1927.)

Emericus Szentpétery: Scriptorum Rerum Hungaricarum. Budapest, 1937.

Mihályi Ernő: Dorfmeister és a barokk-képfírás Sopronban. Sopron, 1916.

Soproni Elek: A kultursarok gondjai. Budapest, 1940.

Sós Imre: Sopron vármegye birtok. tört. a XVI. sz. 2/2-ben.

Fináczy Ernő: A magyarországi közoktatás története... Budapest, 1899.

Thirring Gusztáv: Sopron vármegye községeinek népesedési fejlődése az utolsó 150 év alatt. Soproni Szemle, 1938.

Dénes Erzsébet: A magyar népballada. Budapest, 1938. Néprajzi f. 7. sz. Magyar népköltészeti gyűjtemény. I–XIV. k.

Erdélyi János: Magyar népdalok és mondák. I–III. Pest, 1846–48.

Kálmány Lajos: Szeged népe. I–III. k. 1881–91.

Kálmány Lajos: Koszorúk az Alföld vadvirágaiból. I–II. 1877–78.

Endrődi Sándor: Magyar népballadák.

Vikár Béla: A magyar népköltés remekei. I–II. Remekírók képes könyvtára.

Ortutay Gyula: Székely népballadák.

Bartalus István: Magyar népdalok egyetemes gyűjteménye. I–VII. Budapest, 1896.

Limbay: Magyar Daltár. I–V. Győr, 1870–88.

Aigner Lajos: Ungarische Volksdichtungen. 1897.

Kodály Zoltán: 101 magyar dal.

A Magyar Nyelvőr, Ethnographia, Magyar Nyelv, Föld és Ember, Katolikus Szemle, Soproni Szemle, Irodalomtörténeti Közlemények idézett számai.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Storno Miksa: Régi pecsétnyomók. (A Storno-gyűjtemény anyagából.)

242 Storno Miksa: Régi pecsétnyomók. (A Storno-gyűjtemény anyagából.)

Pecsétek használata aláírás hitelesítésére régebben Sopronban is nagyon el volt terjedve. Ez a szokás még a középkorra nyúlik vissza, amikor a pecsét az okirat hitelességének fontos kelléke volt. Bár általános történelmi jelentőségük a város polgárai, iparosai által használt pecséteknek alig lehet, hely- és családtörténeti szempontból mindenestre figyelmet érdemelnek. A pecsétek lenyomása vagy pecsétnyomó (typarium), vagy pecsétnyomó-gyűrűk (anuli) segítségével történt, s hogy nagy elterjedtségük mellett mégis aránylag kis számban maradtak ránk, azzal magyarázható, hogy az anyag, melyből leginkább készültek (arany, ezüst, réz, bronz, sárgaréz, vas), másodlagos felhasználást nyerhetett, azonkívül kis méretük is elősegítette elkallódásukat. Ha a pecsétet alkalmazó címer birtokában azt használta fel pecsétnyomóján akár nevének kiírása nélkül is, akkor családneve sok esetben megállapítható, ellenben ha csak a név kezdőbetűi (monogramm) szerepelnek rajta, ez csak elvétve sikerülhet.

A pecsétek másik nagymérvű alkalmazása a múlt század közepéig a levelek lezárására szolgált. Akkor a levél rendszerint nem került külön borítékba, hanem az ívet összehajtották, egyik kifelé eső üres részére írták a címzést és pecséttel lezárták. A levélboríték divatbajutása óta pecsétek alkalmazása ma már főleg hivatalos és üzleti forgalomban szokásos, nagyrészt gumibélyegzők felhasználásával. Az itt közölt pecsétnyomók és gyűrűk, talán az I. tábla 1. és 2. számún kívül mind magánszemélyek használatára szolgáltak.

A „beszélő címerek”-hez hasonlóan talán „beszélő pecsétnyomókról” is szólhatunk, amikor a monogramm mellett feltüntetett szerszám vagy egyéb tárgy utalás az illető mesterségére vagy foglalkozására. Úgy látszik a hegymesteri tisztség (Bergmeister) viselőinél szokásban lehetett a szőlőfürtöt tartó két oroszlán alkalmazása a pecséten, ahogyan az a II. tábla 7. és IV. tábla 8. alatti ábrákon szerepel. A gyalu asztalosmesterre (III.

tábla 3), az ekevas (IV. tábla 7), valamint a szőlő és kalász mezőgazdára (III. tábla 4), míg a körző és egyéb szerszám talán posztósrá utal (IV. tábla 6). Kéményseprő pecsétje a III. tábla 7. alatti.

Korra nézve a közölt anyag a 15. századtól a 19. századig terjed. Legrégibb példány a Lőcséről származó (I. tábla 1) 15. századbeli pecsétnyomó, mellyel valószínűleg egykorú a IV. tábla 1. alatti gyűrű címerpajzsba foglalt kőművesszerszámmal, fölötte gótstílusú betűkkel, míg legfiatalabb, vagyis a 19. század közepéről való talán a III. tábla 4. sz. alatt közölt.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Storno Miksa: Régi pecsétnyomók. (A Storno-gyűjtemény anyagából.) / Pecsétnyomók.

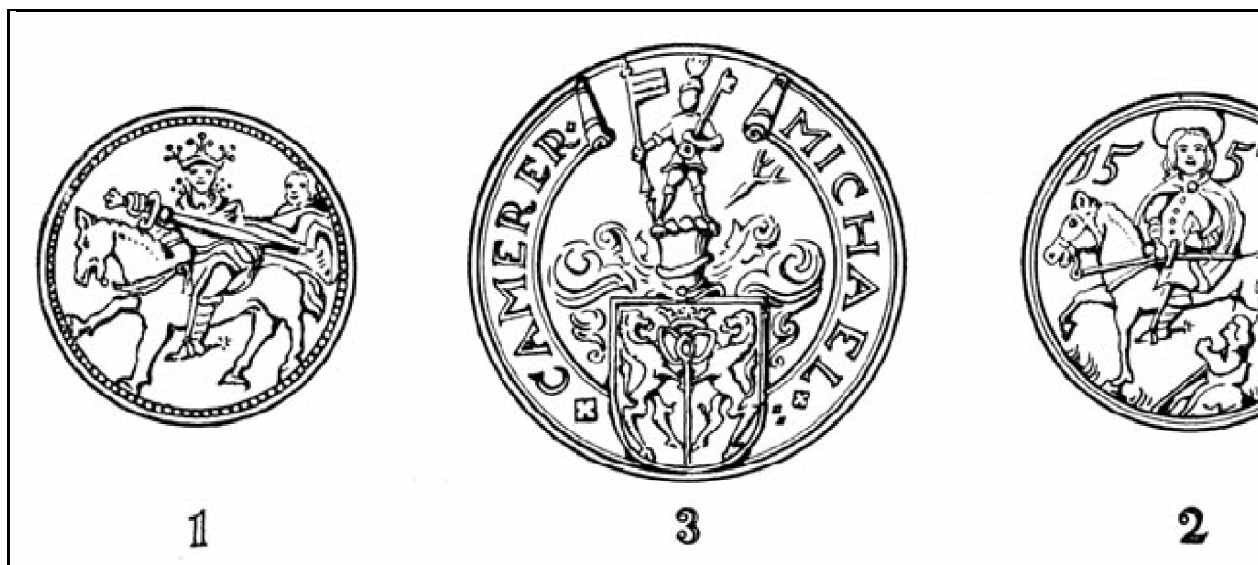
Pecsétnyomók.

1. tábla. 1. ábra. A pecsétnyomók között a legrégebb. Vörösrézéből készült, a nyomólap alakja kör, átmérője 27 mm, a lap vastagsága 3 mm. A hátlap függőleges nyúlványára erősített esztergályozott fafogantyú újabb keletű.

243Ábrázolás: Lovon ülő Szent Márton, amint kardjával köpenye egy részét a mögötte megjelenő koldus számára levágja. 15. század. Lőcsei eredetű.

2. ábra. Ezüstből készült pecsétnyomó. A köralakú lap átmérője 28 mm, vastagsága 2,5 mm. Hátlapján 18 mm magas, 22 mm átmérőjű hüvely, melybe újabb fafogantyú van erősítve. Ábrázolás: Lovon ülő Szent Márton, feje körül dicsfény (nimbus), kardjával köpenye egy részét levágja. A koldus előtte a földön ül vagy térdel. Felül 1557. évszám. Szintén Lőcséről való. Mindkét pecsétnyomó valószínűleg a szepesi Szent Mártonról címzett káptalané (Capitulum beati Martini Scepusiensis), vagy annak prépostjáié lehetett. [1\(82\)](#)

3. ábra. Sárgarézéből készült pecsétnyomó köralakú lapja, átmérője 37 mm, vastagsága 2 mm. Ábrázolás: Körfelirat „Michael Camerer”. A címpajzsban két egymás felé forduló álló oroslán, díszes szárú kulcsot tartva. A címerpajzs fölött sisak sisaktakaróval, melyet tekercs (Wulst) tart össze, rajta sisakos és páncélos alak, jobbában zászlót, baljában kulcsot tart. Ismeretlen helyről való. 17. század eleje?

1. tábla.

II. tábla. 1. ábra. Pecsétnyomó sárgarézből, magassága 24 mm, elipszisalakú 13 : 15 mm méretű lappal. Ábrázolás: Szívből kinövő virág, alul két hatágú csillag, felül C W monogramm. 17. század?

2. ábra. Pecsétnyomó bronzból, magassága 29 mm, köralakú 16 mm átmérőjű lappal. Ábrázolás: Címerpajzsban jobboldalra kerítést átugró kecske, a pajzsban kívül kétoldalt egy-egy négyszirmú virág, felül P. E monogramm. 17. század?

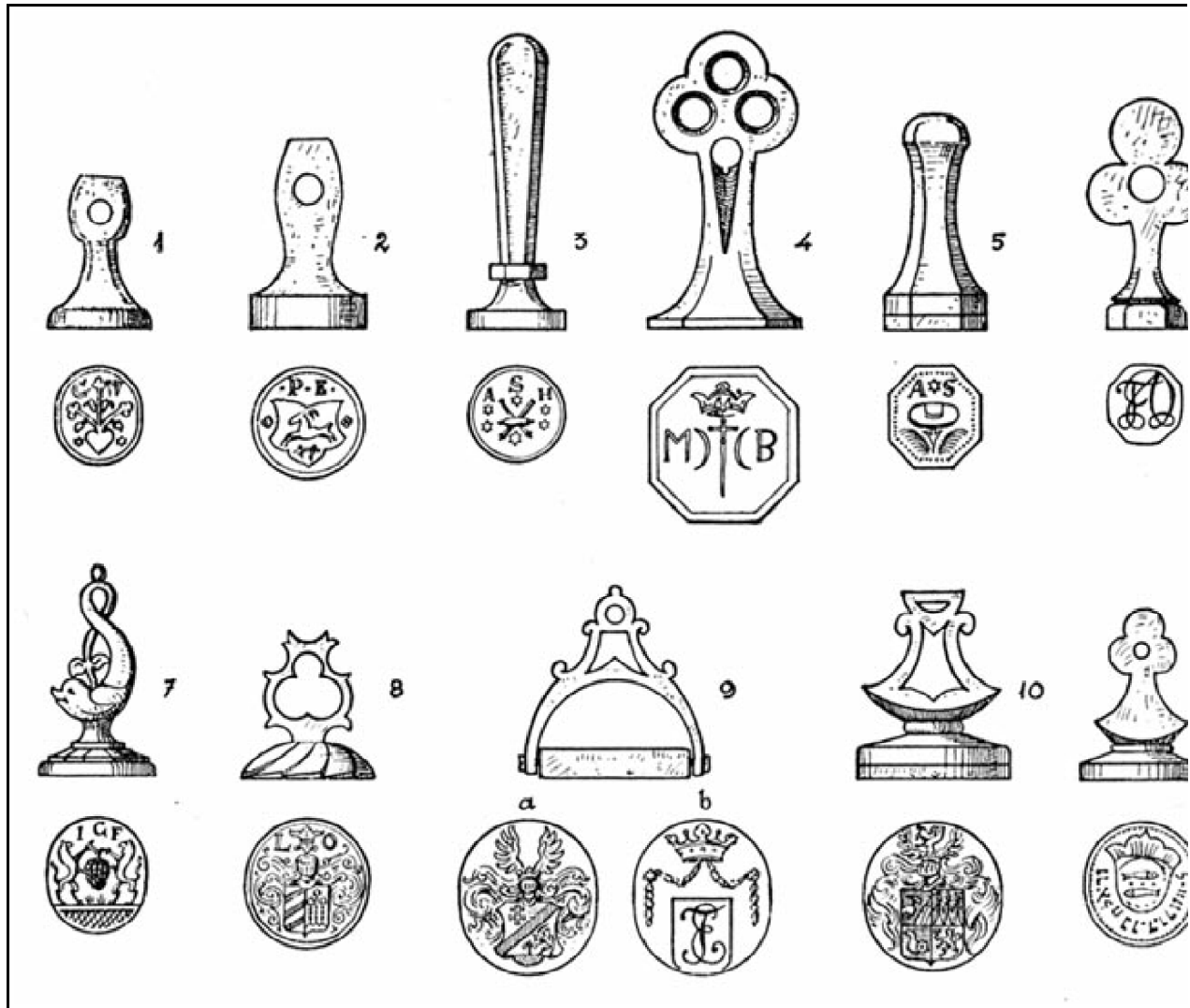
3. ábra. Pecsétnyomó sárgarézből, magassága 44 mm, köralakú 14 mm átmérőjű lappal. Ábrázolás: Középen andráskeresztszerűen elhelyezett szerszám (ágyúcsövek?), a közepén vízszintesen fekvő, ismeretlen tárgy. Körülötte hat hatágú csillag, fölül A S H monogramm. 18. század?

4. ábra. Pecsétnyomó bronzból, magassága 45 mm, nyolcszögletes, 22 mm széles, 23 mm magas lappal. Ábrázolás: Korona alatt hosszúszerű kereszt, kétoldalt kifelé hajló félhold és M B monogramm. Bár a fogantyú régebbi korra utal, 18. század?

5. ábra. Pecsétnyomó vasból, nyolcszögletes nyomólapja 11 mm széles, 14 mm magas, 1,5 mm vastag, sárgarézből. Ábrázolás: Virág két levéllel, fölötté hatágú csillag, A S monogramm. 17. század.

2446. ábra. Pecsétnyomó bronzból, magassága 34 mm, nyolcszögletes, 10 mm széles, 11 mm magas lappal, rajta egymásba fonódó T A D monogramm. Bár fogantyúja régebbi kora utal, 18. század.

7. ábra. Pecsétnyomó ezüstműből; a delfin-alakú fogantyú magassága 30 mm, ellipszisalakú 14 : 17 mm méretű lappal. Ábrázolás: két ágaskodó oroszlán szőlőfürtöt tart, fölötté I C F monogramm. Hegymester (= Bergmeister) tulajdona? 18. század.

II. tábla.

8. *ábra.* Pecsénnyomó bronzból, magassága 20 mm, ellipszisalakú, 17 : 19 mm méretű lappal. Ábrázolás: Függőlegesen osztott címerpajzs, jobboldali mezőnyben három ferde (piros) pólya, baloldali mezőnyben hármas halmon három hosszúszerű virág. A pajzs fölött sisak sisaktakaróval, rajta sisakdísz. L O monogrammm.

9. *ábra.* Pecsénnyomó vasból, magassága 30 mm. (Berloque.) Kengyelszerű fogantyú között ellipszisalakú 20:23 mm méretű, forgatható, 4 mm vastag lappal. Ábrázolás: a) Rézsútós (piros) pólyával osztott pajzs, felső (kék) mezőnyben kettős kereszt, alsó zöld mezőnyben álló oroslán, jobbában kard (?), baljában ismeretlen tárgy. Rácsos sisak takaróval és koronával, sisakdísz két nyitott szárny. b) Címerpajzs T. E monogrammal, fölötté korona, melyből virágfüzér nyúlik le a pajzs két oldalára. 18–19. század.

10. *ábra.* Pecsénnyomó vasból, magassága 28 mm, ellipszisalakú, 20:22 mm mértű, 1,5 mm vastag, ezüsből készült lappal. Ábrázolás: Négy mezőnyre osztott [245](#)címerpajzs, a felső jobboldali (piros)

mezőnyben kalapáccsal sziklát ütő kar, a baloldali (kék) mezőnyben három alak (?), alul jobbra a (kék) mezőnyben bőségszarú, alul balra a (sárga) mezőnyben kalapácsot tartó álló oroslán. Rácsos sisak koronával, takaróval, sisakdísz két nyitott szárny között jobboldalra fordult oroslán jobbáiban kalapácsot tart. 18. század. Szép vésnöki munka.

11. ábra. Pecsétnyomó sárgarézéből, magassága 25 mm, ellipsziszalakú 16:18 mm méretű lappal. Ábrázolás: Címerpajzson két egymás fölött levő hal, a felső jobbra, az alsó balra fordul. A pajzs fölött korona, körülötte héber felirat: Wolf ben h(áráv) r(abbi) Zanwil. (Magyarul: Wolf fia a rabbi úrnak Zanwilnek.)²⁽⁸³⁾ 16. század? A két hal az állatövből (Zodiakus) vett ábrázolás, melyeknek pecséten való alkalmazása zsidó körökben különösen a 17. és 18. században nagyon el volt terjedve.³⁽⁸⁴⁾

III. tábla. 1. ábra. Pecsétnyomó sárgarézéből, magassága 45 mm, ellipsziszalakú 0:23 mm méretű lappal. Ábrázolás: Címerpajzs, I P monogrammal, fölötté korona. 18–19. század.

2. ábra. Pecsétnyomó vasból, magassága 53 mm, ellipsziszalakú 22:24 mm méretű 1,5 mm vastag sárgarézlappal. Ábrázolás: Ovális pajzs, M P monogrammal (= Pinterits Mihály), fölötté csőrében babérkoszorút tartó sas, virágfüzér cartoucheszerű díszítéssel. 18–19. század.

3. ábra. Pecsétnyomó sárgarézéből, magassága 49 mm, ellipsziszalakú 23:27 mm méretű lappal. Ábrázolás: Két babérág fölött gyalu, rajta nyitott körző, kétoldalt F. F. monogramm. 18–19. század.

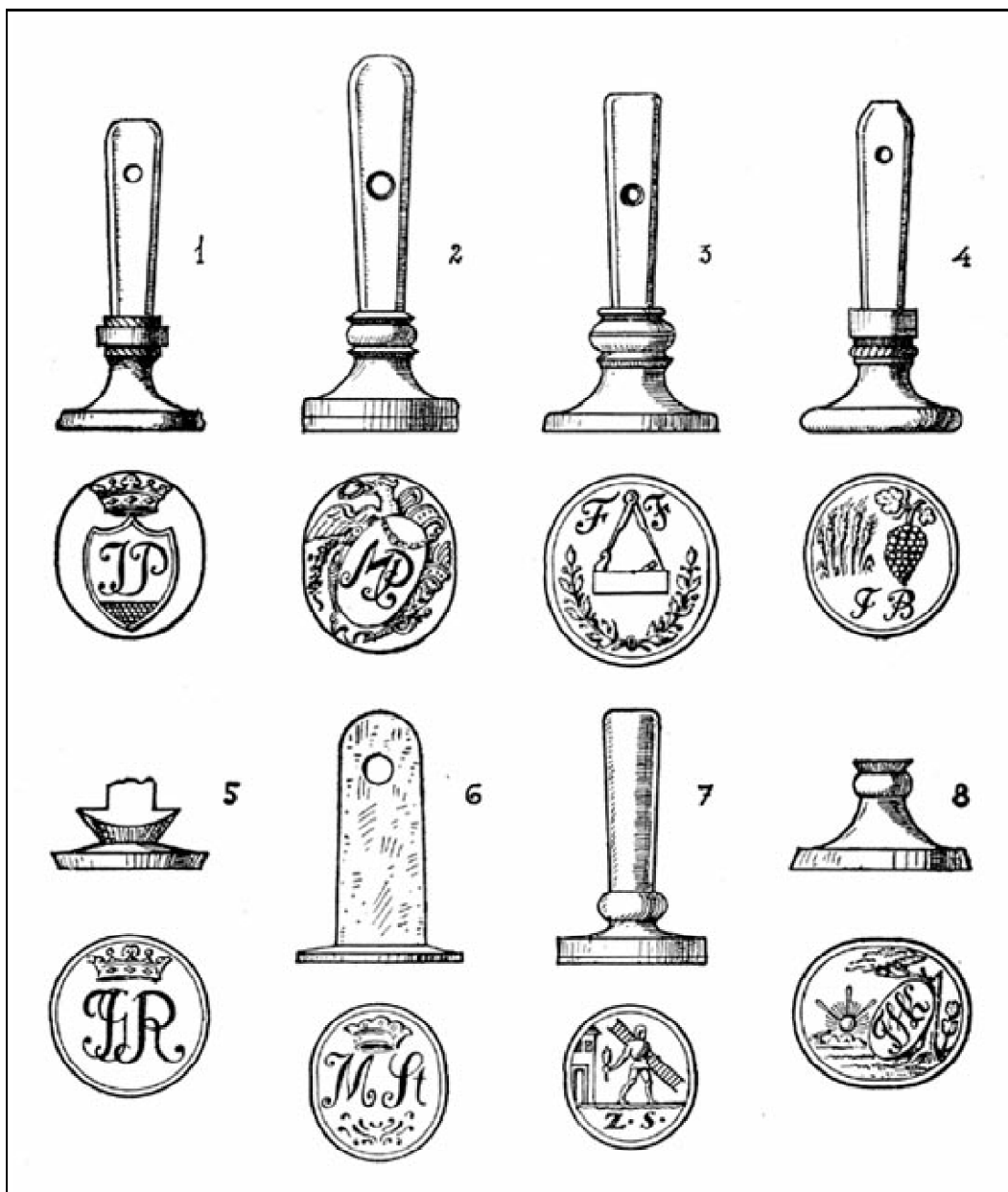
4. ábra. Pecsétnyomó sárgarézéből, magassága 48 mm, ellipsziszalakú 21:23 mm méretű lappal. Ábrázolás: Búzakalászkok és szőlőfürt, alatta F. B. monogramm. 19. század.

5. ábra. Pecsétnyomó bronzból, fogantyúja letörött, ellipsziszalakú 21:22 mm méretű lappal. Ábrázolás G I R monogramm, fölötté ötágú korona. 18. század.

6. ábra. Pecsétnyomó sárgarézéből, magassága 41 mm, ellipsziszalakú 18:23 mm méretű lappal. Ábrázolás: M St monogramm (= Max Storno 1784–1830), fölötté korona, alul vonaldísz. 19. század eleje.

7. ábra. Pecsétnyomó sárgarézéből, magassága 37 mm, ellipsziszalakú 18:20 mm átmérőjű lappal vörösrézéből. Ábrázolás: Jobboldalt ház sarka, előtte balraforduló kéményseprő létrával és seprővel. Alul Z. S. monogramm. (Storno Miksa Sebestyén 1824–1897.) 19. század eleje.

8. ábra. Pecsétnyomó sárgarézéből, fogantyú nélkül, ellipsziszalakú 25:22 mm méretű lappal. Ábrázolás: Fatörzshöz támasztott ellipsziszalakú pajzs, rajta I H L K monogramm. Jobboldalt felkelő nap. 19. század eleje.

III. tábla.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Storno Miksa: Régi pecsétnyomók. (A Storno-gyűjtemény anyagából.) / Pecsétnyomógyűrűk.

Pecsétnyomógyűrűk.

IV. tábla. 1. ábra. Gyűrű ezüsből, átmérője 23 mm. Ovális alakú lapján címerpajzs, rajta kőműveskanál és kalapács. A pajzs fölött kis M N (?) betűk gótstílusú formában. Lelőhely: Ikva-patak medre a Festőkőznél.

15. század (?).

2462. *ábra.* Gyűrű ezüsből, átmérője 23 mm. Nyolcszögletes lapján címerpajzs, rajta vértezett kar szablyával, közte hatágú csillag. A pajzs fölött félhold és hatágú csillag. Lelőhely: Untenäcker. 17. század (?).

3. *ábra.* Gyűrű vasból, átmérője 23 mm. Nyolcszögletes lapján címerpajzs, közepén szív, részsútosan keresztbe fektetett két nyíl, körülötte négy helyen 7–7 pont. A pajzs fölött P. S. monogramm. 17. század (?).

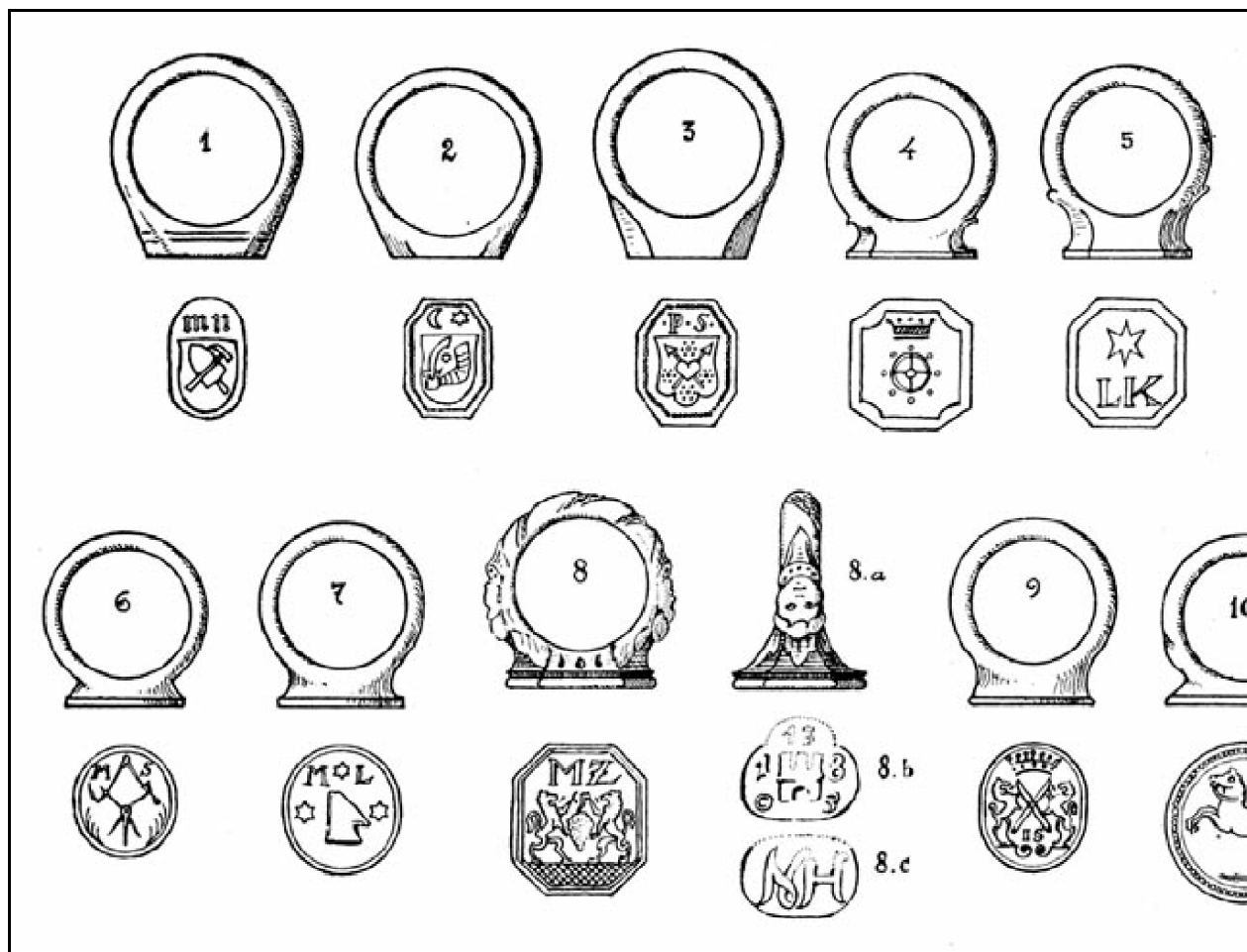
4. *ábra.* Gyűrű sárgarézéből, átmérője 21 mm. Nyolcszögletes lapján kerék négy küllővel, körülötte nyolc pont, fölötté korona. 18. század (?).

2475. *ábra.* Gyűrű bronzból, átmérője 19 mm. Nyolcszögletes lapján L K monogramm, pozitív vésve, fölötté hatágú csillag. 18. század (?).

6. *ábra.* Gyűrű bronzból, átmérője 19 mm. Ovális lapján különféle (kádár?) szerszámok, a felső körző mellett kétoldalt M S monogramm. 18. század (?).

7. *ábra.* Gyűrű sárgarézéből, átmérője 20 mm. Ovális lapján ekevas, kétoldalt és fölötté hatágú csillag, a felső csillag mellett kétoldalt M L monogramm. 18. század (?).

8. *ábra.* Díszes gyűrű ezüsből, súlya 26,5 gr, átmérője 20 mm. Nyolcszögletes lapján két álló oroszlán szőlőfürtöt tartva, fölötté M Z (= Michael Zeberer) monogramm. A gyűrűn belül soproni hitelesítőjegy 1803-ból és ötvös mesterjegye: M H (= Michael Heckenast 1771–1823).[4\(85\)](#)

IV. tábla.

9. ábra. Gyűrű ezüsből, átmérője 18 mm. Ovális lapján két álló oroszlán szerszámot (?) tart, fölötté korona, alul I. S. monogramm. 18. század (?).

Valószínűleg ugyanazon posztósmester pecsétgyűrűje, kinek monogramja az 1762-es évszámmal ellátott céhládán is szerepel.[5\(86\)](#)

10. ábra. Gyűrű sárgarézéből, átmérője 18 mm, kör alakú lapján ágaskodó ló 18. század (?).

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Banner János: Néhány sopronkörnyéki őskori leletről.

248 Banner János: Néhány sopronkörnyéki őskori leletről.

A soproni múzeum régiségtára a közismert burgstalli leleteken kívül néhány olyan ókori leletet is őriz, amelyek nagyobb figyelmet érdemelnek.

Ezek közül négyet – a nagycentit, petőházit, babótit és rábapordányit – már Patay Pál is megemlíti: Korai

bronzkori kultúrák Magyarországon c. munkájában.¹⁽⁸⁷⁾ Valamennyiről a badeni kultúra emlékei között emlékezik meg s a petőházi leletnél Bella Lajos egyik régebbi közleményére is hivatkozik.²⁽⁸⁸⁾

Bella Lajos hivatkozott közleményéhez képet is mellékel, amelyről azonnal megállapítható, hogy a *petőházi* lelet nem egy kultúrát képvisel. Ameddig a kardok, kés, lándzsa – Bella megállapítása szerint is – határozottan La Tène jellegű, a két nyakperecet már hallstatti jellegűnek véli. Az orsókarikáknak és az „anyagból égetett zuzó”-nak (inkább agyag gurgulya) neolitikumba tartozását a lyukasztott kőbalta-töredék is igazolja. A két edény azonban semmi szín alatt sem lehet hallstatti. Ezek is inkább a neolitikus leletekhez esnek közelebb. Feltűnik ez már az alul öblös, felül hengeres edénynél, de még inkább a poháralakú, hengeres, magasfülű példánynál.

A leírásból megállapítható, hogy még egy poháralakú edény tartozik a lelethez, sőt annak legfontosabb darabja éppen ez a két egyforma edény.

A leírás szerint ez a két füles pohár egyik csontváz fejénél volt – mint azt a találók elmondták – s így összetartozásuk nemcsak a stílus, de a lelőköörülmények alapján is kétségtelen. Hogy a másik edény is sírban volt-e, arról a leírás nem beszél, mint ahogy nem szól több edényről sem.

A soproni múzeum anyagában e három edényen kívül még egy negyediket is találtunk Petőháza lelőhellyel és egyidejű leltározással. Ennek az edénynek a formája azonban elüt valamennyi itt említett edény alakjától.

Bár ez a forma (I. t. 23.) szokatlan a magyarországi badeni leletek közt, az állítólag velük együtt előkerült két pohár (I. t. 24., 25.) és az öblös alsórészű edény (I. t. 26.), kétségtelenül ennek a kultúrának az emléke.

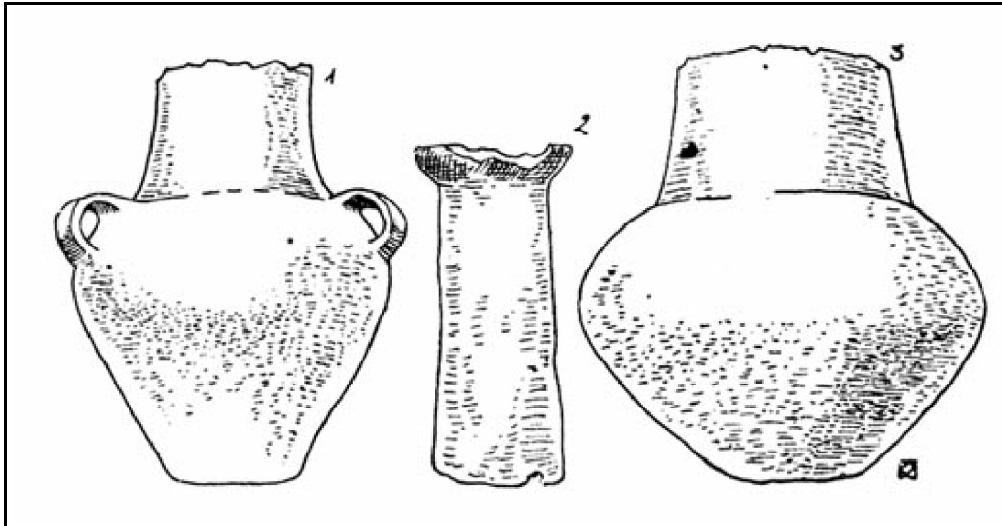
Az egyik pohár füle (I. t. 24.) nagyon jellemző a badeni kultúrára. Az edényttest alsó harmadából indul s bár töredékesen van meg, így is megállapítható, hogy merészen ívelt a szájperem fölé s arra visszaereszkedett.

Ezek a poháralakú edények úgy az itt bemutatott magas füllel, mint másalakúval (I. t. 25.) nagyon el voltak terjedve a Dunántúlon a badeni kultúrában.

Legyen elég itt a szombathelyi múzeumban és a Smidt-gyűjteményben őrzött néhány példányra hivatkozni. Ismeretlen lelőhelyről ²⁴⁹származik kettő³⁽⁸⁹⁾ s a szombathelyi Kenderesi-téglagyárból⁴⁽⁹⁰⁾ a harmadik. Egy magas- és egy alacsonyfülű példányt ismerünk Mezőkomáromból⁵⁽⁹¹⁾ is. Kisfülű példány Vajtán⁶⁽⁹²⁾ is előkerült. Felesleges itt az analógiákat szaporítani;⁷⁽⁹³⁾ tény az, hogy a forma a Dunántúl nagyon elterjedt s még akkor is igazolná a lelet badeni eredetét, ha a másik (I. t. 26.) edény formája és árkolt díszítése nem utalná határozottan ebbe a korba.

Ez az utóbbi nemcsak Magyarországnak úgyszólván minden e korbeli lelőhelyén otthonos, de még olyan helyeken is megtaláljuk, ahová a többi magyarországi forma nem jutott el; közös hagyatéka ennek a kultúrának mindenütt, ahol megjelent.

Az I. 23. alatt bemutatott edény szokatlan formája miatt aligha tartozik ebbe a leletbe. Talán már a múzeumba kerülés előtt a község más területéről jutott ebbe a nem hitelesen feltárt leletegyüttesbe.

1. kép.

A *rábapordányi* leletnek az a darabja (I. t. 20.) érdemel elsősorban figyelmet, amelynek csonkakúpos alsó- és hengeres felsőrészét zeg-zug vonal díszíti, pereme alatt jellegzetes kettős pontsor fut körbe, s két, a peremen elhelyezett hengeres füle van.

Ezeknek a díszítéseknek elterjedésével csak nemrég foglalkoztam⁸⁽⁹⁴⁾ s kimutattam, hogy nagyoobbrészt a Dunántúl ismeretes, bár itt-ott az Alföldön, sőt a Dunától északra is megjelenik.

Itt csak azokra a példányokra akarom felhívni a figyelmet, amelyek a Sághegyen⁹⁽⁹⁵⁾ kerültek elő s rá akarok mutatni arra a sághegyi formára, amely csaknem azonos a mi példányunkkal,¹⁰⁽⁹⁶⁾ és arra a másikra,¹¹⁽⁹⁷⁾ amely a fülektől eltekintve egyezik vele.

²⁵⁰Szólottam már arról is, hogy ennek az edénynek korai datálását egy vele együtt előkerült magas csőtálpas töredék is támogatja¹²⁽⁹⁸⁾ (1. kép, 2.).

Ismerve a badeni kultúrának az aeneolitikummal és a rézkorral való időrendi kapcsolatát, valóban nem lephet meg a csőtálp előfordulása, bár badeni anyagunkból nem ismerjük. Olyan lehetett e két edénynek a helyzete Rábapordányban is, mint az aeneolitikum és badeni kultúra egy helyen való előfordulása Hódmezővásárhely-Bodzásparton,¹³⁽⁹⁹⁾ a badeni kultúra és a rézkor egy helyen való előfordulása Kiskőrösön,¹⁴⁽¹⁰⁰⁾ a zóki és badeni kultúra előfordulása Zókon.¹⁵⁽¹⁰¹⁾

Az időrend szempontjából fontos ennek a két darabnak egy lelőhelyen, ha nem is megállapíthatólag egy leletben való előfordulása.

Az *ordód–babóti* leletben két edény érdemel figyelmet. Az egyik (1. kép, 1.) lapított fenekű, csonkakúpos alsó, öblös középső és kissé csonkakúpos nyakú példány, két jellegzetes fülel.

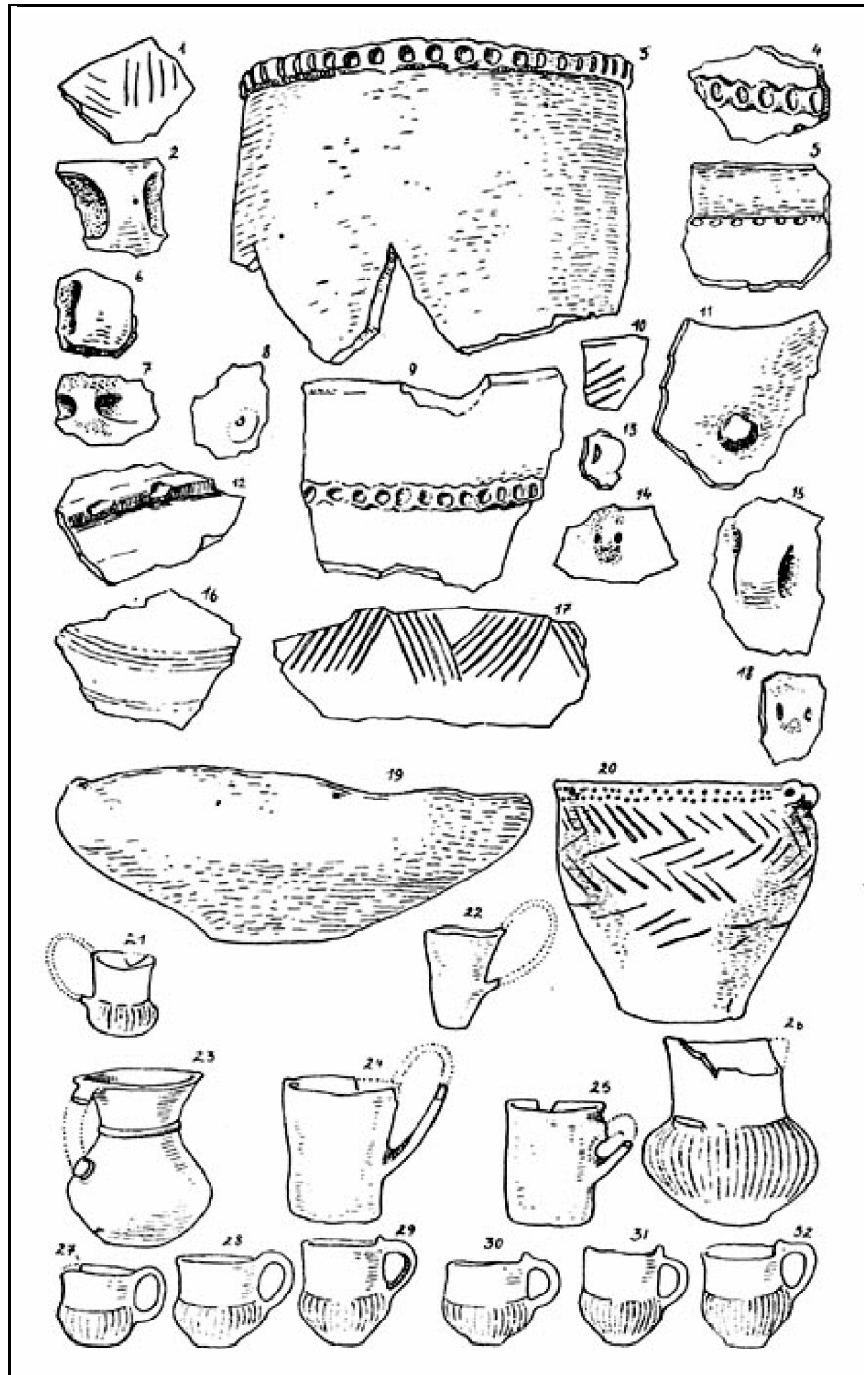
Ez az edénytípus a legjellegzetesebb badeni edényekkel együtt a kecskeméti múzeum szikrai¹⁶⁽¹⁰²⁾ leletei között is előfordul, de megvan Somogyváron¹⁷⁽¹⁰³⁾ is, sőt itt olyan edénnyel együtt került elő,¹⁸⁽¹⁰⁴⁾ amely a soproni múzeum anyagában *Vulkapordányból* (I. t. 19.) van képviselve.¹⁹⁽¹⁰⁵⁾

A másik (1. kép, 3.) lapított fenekű, csaknem gömbös alsórészű, csonkakúpos nyakú, a két rész

érintkezésénél határozottan tagolt fületlen forma, alföldi rézkori formáinkra emlékeztet. Különösen feltűnő a hasonlat egy szelevényi²⁰⁽¹⁰⁶⁾ fedővel is felszerelt edényhez, ami annyival is inkább meglepő, mert ezek a formák a Duna vonalát eddigi ismereteink szerint nem lépik át s csak attól keletre vannak elterjedve.

Itt tehát újra a rézkori formáknak badeni formával való érintkezésével találkozunk, ami a fennebb elmondottak után egyáltalában nem volna meglepő, ha az alföldi rézkori kultúra kapcsolatai egyébként is megvolnának a Dunántúllal.

Az előbbi edénynek badeni voltát sok hódmezővásárhelyi²¹⁽¹⁰⁷⁾ fültöredék is igazolja.

251. tábla.

A fennebb hivatkozott vulkapordányi példány (I. t. 19.) több dunántúli tállal kapcsol össze. Így a somogyvári²²⁽¹⁰⁸⁾ kétfülü edény közvetítésével egy behúzott szélű tál s az ebbe a csoportba tartozó lovasberényi,²³⁽¹⁰⁹⁾ ²⁵²lengyeltóti,²⁴⁽¹¹⁰⁾ úgyi²⁵⁽¹¹¹⁾ és váci tálak²⁶⁽¹¹²⁾ is a badeni kultúrához kapcsolják.

Ezeknek a tálaknak jelentős szerepe van a badeni kultúra kétosztású edényeinek kialakulásában, mint arra más helyen rámutattam.²⁷⁽¹¹³⁾ Ilyen kétosztású edényt azonban – bár az ország minden részében s így a Dunántúl is nagyon el van terjedve²⁸⁽¹¹⁴⁾ – Sopron környékéről nem ismerünk.

Nagycenkről nyolc edény van a múzeumban. Ezek közül kettő (I. t. 21–22.) egy időben, hat (I. t. 27–32.) a legutóbbi időben került a gyűjteménybe. Előkerülésének körülményeit nem ismerjük. A nyolc edény nagyjából három típust képvisel.

Az egyik (I. t. 22.) a merítő edények dunántúli csoportjába tartozik. Bár a Dunától északra Kéménden,²⁹⁽¹¹⁵⁾ Vácon³⁰⁽¹¹⁶⁾, a zalabai Várhegyen,³¹⁽¹¹⁷⁾ az ógyallai Abadombon,³²⁽¹¹⁸⁾ sőt az Alföldön a ceglédi Szücs-telepen³³⁽¹¹⁹⁾ is találkozunk elvéve ezzel a formával és a már más helyen³⁴⁽¹²⁰⁾ kimutatott változatával, tömeges előfordulása s főleg az alföldi más forma jogosít arra, hogy ezt a csoportot dunántúlinak tartsuk. Hogy e formák kicserélődtek, azt az egyéb edényalakok közös előfordulása s így a kölcsönös érintkezés magyarázza.

Egyébként ez a forma Szombathelyen,³⁵⁽¹²¹⁾ nagy tömegben a keszthelyi Apátdombon³⁶⁽¹²²⁾ és Várpalotán³⁷⁽¹²³⁾ fordul elő. Az egyik változat Keszthelyen,³⁸⁽¹²⁴⁾ Esztergomban,³⁹⁽¹²⁵⁾ Sárísápon,⁴⁰⁽¹²⁶⁾ míg a másik Keszthelyen⁴¹⁽¹²⁷⁾ található. Az Alföldön Jászberénybe⁴²⁽¹²⁸⁾ és Ágasegyházára⁴³⁽¹²⁹⁾ jutott el.

A másik (I. t. 21.) lapos, de kissé gömbös alsórészű, aránytalanul hosszú, hengeres nyakú, eredetileg magasfülű példány, amelynek legközelebbi analógiáit a keszthelyi Apátdombon,⁴⁴⁽¹³⁰⁾ Tarvajon,⁴⁵⁽¹³¹⁾ Esztergomban,⁴⁶⁽¹³²⁾ **253** Szakályon,⁴⁷⁽¹³³⁾ Gyöngön,⁴⁸⁽¹³⁴⁾ Dunaszekcsőn⁴⁹⁽¹³⁵⁾ és Apátipusztán⁵⁰⁽¹³⁶⁾ találjuk meg.

A másik hat edény (I. t. 27–32.) lapított fenekű, több-kevésbé gömbös alsórészű, hengeres nyakú, részint egyszerű kerek (I. t. 27–28.), részint a perem szélén kiugró (I. t. 29–32.) hengeres füllel.

Az említett fülforma igen sok helyen,⁵¹⁽¹³⁷⁾ a többé-kevésbé azonos forma Magyarországon,⁵²⁽¹³⁸⁾ Apátdombon⁵³⁽¹³⁹⁾ és Lengyeltóiban⁵⁴⁽¹⁴⁰⁾ fordult elő.

Meg kell emlékezni a *Sopron–Kőhida–kecskedombi* igen vegyes anyagról, amelynek egy része jellegtelen ugyan, de néhány darab határozottan badeni jellegű (I. t. 1–18.).

Ezek közül három (I. t. 1., 10., 17.) abba a csoportba tartozik, amelynek díszítései jellemzőek a kultúrára. Ennek eredetével más helyen már foglalkoztam,⁵⁵⁽¹⁴¹⁾ de itt is meg kell jegyeznem, hogy nemcsak a Dunántúlon, de az ország többi részén is el volt terjedve. Legyen elég itt a sághegyi,⁵⁶⁽¹⁴²⁾ fonyódi,⁵⁷⁽¹⁴³⁾ akarattyai,⁵⁸⁽¹⁴⁴⁾ vizdi,⁵⁹⁽¹⁴⁵⁾ simontornyai,⁶⁰⁽¹⁴⁶⁾ lévai,⁶¹⁽¹⁴⁷⁾ kishegyi⁶²⁽¹⁴⁸⁾ és egy szabolcsmegyei⁶³⁽¹⁴⁹⁾ példányokat említem.

Másik három (I. t. 3., 4., 9., 12.) részint a száján, részint az edény oldalán elhelyezett, körbefutó kiemelkedésbe vágott vagy nyomott díszítéseivel, leleteink közt igen gyakori.

A perem hasonló díszítésére legyen elég egy basaharci,⁶⁴⁽¹⁵⁰⁾ mezőörsi,⁶⁵⁽¹⁵¹⁾ szakályi,⁶⁶⁽¹⁵²⁾ garamdamásdi,⁶⁷⁽¹⁵³⁾ únyi,⁶⁸⁽¹⁵⁴⁾ üllői⁶⁹⁽¹⁵⁵⁾ és hódmezővásárhely–bodzásparti⁷⁰⁽¹⁵⁶⁾ leletre hivatkozni, amelyek eléggé bizonyítják elterjedését. Még gyakoribb az edény oldalán.

Igen jellegzetes az I. t. 5. tártöredék. Felesleges az analógiákra hivatkozni. Csaknem mindegyik lelőhelyünkön országszerte előfordul.

254A bemutatott fülek közül kettő (I. t. 14., 18.) az aeneolitikum füleire emlékeztet. Az I. t. 6. és 15. Bodzásparton gyakori. A 2. bronzkori jellegű, a többi nem annyira jellegzetes, hogy velük foglalkozni érdemes volna.

Nem tartozik ugyan a múzeum anyagába, de a sopronkönyéki badeni leletek teljessége kedvéért meg kell említenünk azt az edényt, amelyet Smidt Lajos dr. szombathelyi gyűjteménye őriz a Burgstallról s amely tökéletesen ép fenntartásával páratlanul áll a hazai leletek közt. Az edényről a Dunántúli Szemlében tüzetesen szóltam.[71\(157\)](#)

Kép Sopron multjából.
A Bécsi-kapu a 19. sz.-ban.
Hauser Károly képe után rajzolta Sterbenz Károly.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Közli: Hamar Gyula.: Régi soproni tudósok.

Közli: Hamar Gyula.: Régi soproni tudósok.

A régi soproni történelemkutatók sorában előkelő helyet foglal el Gamauf Gottlieb soproni evangélikus lelkész (szül. 1772. jan. 13. Kőszegen, megh. 1841. febr. 14. Sopronban), aki soproni lelkészi szolgálata idején – 1803. okt. 16-tól haláláig – hangyaszorgalommal kutatott és másolt vagy másoltatott soproni vonatkozású okmányokat, iratokat, adatokat s egyéb feljegyzéseket, közöttük sok olyat, amelynek eredetije ma már ismeretlen. A Gamauf-féle szorgalmas gyűjtés eredményeképpen keletkezett többek között az a monumentálisnak nevezhető kéziratos kötet-sorozat, amelynek 20×25×5 cm-es 12. kötete a soproni evangélikus konvent tulajdona. Az 556 írott lapra terjedő vaskos kötet címe a könyv hátlapjára ragasztott két nyomtatott címke szerint: „Merkwürdigkeiten von Oedenburg. 12. Band.” A fedőlapon belül levő címlapra Gamauf sajátkezűleg írta művének címét: „Denkwürdige Begebenheiten der Stadt Oedenburg. Mit vorzüglicher Rücksicht auf die Evangelischen Kirchen- und Schulangelegenheiten. Gesammelt von Gottlieb Gamauf, Evang. Pred. in Oedenburg. Zwölfter Theil. Enthaltend Miscellen V.” – A kötet 138–150. lapján Gamauf kezeírása szerint olvashatjuk a soproni tudós emberek érdekes névsorát, amelyet ő maga állított egybe évtizedes kutatás alapján, egy-egy emlékeztető évszámot vagy egyéb megjegyzést írva a nevek után. A neveket négy csoportba foglalja: a) Sopron városi születésű, b) Sopron vármegyei születésű, c) Sopronba idegenből idetelepedett és d) Sopron vármegyébe másfelől letelepedett tudósok csoportjába. Igen messze vezetne, ha az egyes csoportokban megnevezett tudósokkal most külön-külön foglalkoznánk. Nagy munkába kerül ez, de idővel mégis el kellene végezni. Ifjabb helyi történet kutatóinkra és íróinkra vár a nehéz, de szép feladat megoldása. Ez alkalommal az itt következőkben közelebbi részletezések nélkül tisztára Gamauf Gottlieb sajátkezű feljegyzéseit közöljük az eredeti módon s csak azt jegyezzük meg, hogy Gamauf – szerénységből – önmagát a soproni tudósok egyik csoportjába sem sorolta.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Közli: Hamar Gyula.: Régi soproni tudósok. /
Gelehrte Oedenburger.

Gelehrte Oedenburger.

A) *Geborene Oedenburger.*

a) *Stadt-Oedenburger.*

Adam Matthias 1663. Adami Christoph 1668. Artner Leopold Wilhelm 1798. Artner Wilhelm 1624. Siehe Kubinis Enchiridion. Artner Leopold. Siehe Vita Lackn. p. 61. Asboth Johann Gottfried 1783. Siehe Hayn. Schulpr. 11, 30. Barth Joh. Conrad 1696. Berghofer Michael 1795. Ward Großprobst des Raaber Domkapitels im J. 1821. Conräd Josephus 1779. Siehe Oertel 20 Cramer Georgius [256](#)1647. Hayn. K.

141. Széch. Catal. Suppl. p. 324. – Copulationsb. 1653. 13. Czepetz Joh. Jakob 1776. Siehe Oertel 22. Deccard Joh. Christoph sen. 1739. Deccard Joh. Christoph jun. 1761. Deccard Joh. Wilhelm 1745. Siehe Hayn. Schulprot. 11, 2. u. Oertel 12. Dobner Abraham Aegydius 1721. Siehe Széch. Catal. u. Vita Lackn. Dobner Johann Andreas 1610. Dobner Ferdinand. Dobner Richard Ferd. Hayn. D. 43, 69, 83. Dobner Sebastian Ferdinand 1726. Siehe Kubinis Enchiridion. Donner Joh. Sigismund 1784. Ebhardt Georg Sigism. Siehe Hayn, Schulprot. 11, 24. u. Oertel 15. Ebner Johann Leopold. Siehe Oertel 23. Ebner Michael 1708. Ege Joseph. Ebner Michael 1708. *Eisenreich* Georg Leopold 1716. Elhard Christoph 1721. Elhard Joh. Christoph 1756. Siehe Hayn. Schulprot. 11, 27. u. Oertel 17. Fautor Marcus. Fischer Paul 1664. Föggler Johann Bapt. 1661. Friedelius Johann 1661. *Fuchs* Matthias 1778. Fürst Joh. Adam. Siehe Oertel 18. *Fürst* Joh. Michael 1752. Fabrieh Joh. Leopold 1761. Gabriel Johann Samuel 1780. Siehe Oertel 24. Gabriel Regina Susanna 1752. Gensel Joh. Adam 1699. Hayn. 30, 82. Gönner Marcus. S. Fautor oder Faut, Gruber Abraham 1678. Hayn, 51, 113. Oertel 2. *Grünschnock* Joh. Jakob 1784. Hajnotzi Joh. Carl 1783. Hajnotzi Samuel 1756. Halasy Michael 1801. Harnwolf Matthias. Hartmann Johann 1656. Hocheneger Lorenz Hochholtzer Daniel 1748. Hochholtzer Joh. Gottlieb 1792. Jarius Joseph. Kalchbrenner Joseph. Kastenholz Andreas 1714. Kästenholz Ehrenreich Wilhelm 1745. Hayn. 154. Kirchveger Christoph Joh. Andreas. Kleinrath Joseph Gottlieb 1765. Knogler Carl. Hayn. Lex. 140. Komáromy Joh. Peter 1714. Hayn. 50. 169. Kövesdi Joh. Carl 1743. Siehe Hayn. Schulprot. 90. u. Oertel 11. Kramer Georg. Siehe oben Cramer Georg. Kropf Samuel. Kussewitz Johann. Lackner Christoph 1612. Siehe Kubinis Enchirid. Lang Christoph 1654. Lang Matthias 1643. Liebezeit Georg Siegmund 1713. Oertel 4. Hayn. 10. Lochner Joh. Andreas 1666. Siehe Kubinis Enchirid. Hayn. Lex. 21. 68. Löw Andreas 1682. Oertel 3. Hayn. 53. 74. – Leichenpred. Löw Carl Friedrich 1721. Siehe Haynoczis Schulprot. 5. Oertel 5; ferner Hayn. Lex. 57. 81. Marton Johann 1803. Metzger Johann Heinrich 1656. *Mock* Jacob. Siehe Bartholom. S. 95. u. Kirchengesch. 1. Th. S. 130. Müller Joseph. Müller Rudolph Matthias 1677. Hayn. Lex. 35. Münch Phil. Sam. 1742. Neuhold Joh. Jakob 1722. Siehe Haynoczis Schulprotok. 4. Oertel 6. Hayn. Lex. 38. Oertel Gottfried Ehrenreich 1775. Siehe Oertel 21. Oertel Johann Carl 1780. Paintner Michael 1798. *Pamer* Mich. S. Vita Lakn. (Igy!) Pfisterer Johann 1643. Hayn Lex. 47. 74. Pierer Frantz 1772 Poch Georg 1639. Hayn. Lex. 64. Poch Joh. Christ. S. Vita Lakn. Pöckh Joh. Ignatz. Siehe Oertel 25. *Pnecher* Caspar. S. Kirchengesch. v. Oedenb. 2. Thl. S. 362. *Raics* Samuel. Rathgeb Matthias 1678. Rauch Matthias 1649. Hayn. Lex. 54. Raymund Johannes 1768. Rhau Philipp. Riedel Joh. Wilhelm 1783. *Rothe* Sigism. Theoph. Siehe Hayn. Schulprot. 92. u. Oertel 14. Rosner Matthias 1666. Hayn. Lex. 7, 31. Röschel Christ. Johann 1678. Hayn. Lex. 23. Ribin. 11, 130. Rusz Joh. Christoph 1710. Siehe Leichenpred. auf Andr. Löw. u. Hayn. Lex. 89. 95. Sailer Wilhelm Carl 1714. Siehe Haynoczis Schulprot. 27. Oertel 7. Salzer Ambrosius. Schaidhauer Johann 1773. Schätzel Michael. Schmitth Nikolaus 1747. Scholz Jeremias. Schubert Johann Andreas 1662. Lex. Hayn. 19. Schuler Johann 1629. Schwartz Johann 1656. Hayn. Lex. 20. 293. Kleins Nachr. I., p. 127. II, p. 436. Sebestyén... 1620. Seelmann Theod. Petr. Med. *Paintner*, Serpilius Georgius 1693. Serpilius Christian 1695. Serpilius Samuel 1714. Sowitsch Christoph 1656. Stockinger Georgius 1656. Hayn. Lex. 35. Stockinger Georg Michael 1728. Siehe Oertel 8. [257](#) Streibig Josph Anton 1724. Szaka Stephan 1751. Szerdahelyi Joseph, *Paintner*. Tieftrunk Conr. Gottfried 1695. Hayn. Lex. 49. 88. Tieftrunk Conrad Leopold 1727. Siehe Hayn. Schulprot. 24. Lex. 50. Toepler Samuel 1801. Török Michael 1693. Tremmel Christian 1804. Trogmayer Joh. Gottlieb 1754. Siehe Hayn, Schulprot. II. 19. u. Oertel 16. Türk Johann 1694. Ugroczi Michael 1773. Siehe Oertel 19. Ugroczi Michael. Unger Joachim 1622. Zuanna Christoph de Melchior 1645. Oertel 1. Kleins Nachr. 1. Th. S. 181. Hayn. Lex. 32. 44. Zuanna Melchior Paul Jakob 1656. Walterstorfer Rudolph 1805. Wilfinger Johann Ernst 1796. Wimmer Andreas 1784. Wittnyedi Paul 1661. Wohlmuth Joh. Leopold 1748. Zsolnay Sam. Siehe Oertel 26.

b) *Comitats-Oedenburger.*

Artner Keresztely Honorius, Rusti fi 1754. *Asboth* Adam, Nemesk. Vide Vita Lackn. Balog Georg v. Széplak 1694. Balog Stephan v. Nemeskér 1802. Bárány Georg v. Beled 1733. Bogovits Lorentz 1755. Bertalanfi Paul v. Pula 1750. Burgerth Franc. geb. 1770, 4. Okt. zu Eisenstadt. Büki Joseph Stephan v. F. Pula 1782. Chernel Frantz v. Chernelháza 1804. Csernak Samuel v. Babot 1642. Csontos Frantz v. Réptze Szemere 1795. Ensel Johann v. Szakony 1661. Ethényi Frantz 1787. Fekete Gregor v. Köhalom 1798. Fleischhacker Andreas v. Rust 1662. Fuchs Matthias 1778. Arzt in Becskerek, aus Klingebach gebürtig, laut *Ebners* Versicherung. Siehe Széch. Catal. I. Band S. 393. Fuchsjäger Stephan v. Nyék 1613. Fürst Joh. Michael 1752. Golubits Zosimus v. Likvánd 1794. Gruber Adam v. Pöttelsdorf 1698. Hackstock Johann v. Rust 1673. Hevenesi Gabriel, war aus Streberstorf gebürtig, wie H. v. Tibolth am 11. Aug. 1820 auch versicherte. Horváth Andreas v. Perenye 1637. Horváth Georgius v. Sz. Miklos 1668. Horváth Georgius v. Und 1754. Horváth Samuel v. Nemeskér 1796. Huszthy Zechar. Gottlieb v. Rust 1673. Josa Stephan v. Csepreg. 1778. Jelenik Michael v. Locsmánd 1797. Illyés Paul, Prediger zu Geresd. – A Magyar Anya Sz. Egyházhoz, ein Gedicht in der Beilage zum Septemberstück des Tud. Gyűjtem. für 1822. – Nachricht im Magy. Kurir 1822, über die Herausgabe des Buchs Enoch. Kientzl Ferdinand v. Nyék 1708. Kietabel Paul v. Matterstorf. Kis Emerich v. Nemeskér 1798. Kis Johann v. Sz. András 1789. Beitrag zur Aurora für 1823. Kleinrath Joseph Gottlieb 1765. Siehe Széch. Cat. Suppl. I. p. 311. Kolarits Joachim v. Peresztég 1764. Kontor János v. Nemeskér 1806. Kőmives Paul v. Széplak 1752. Kunits Ferentz 1753. Széch. Cat. Tom. I. p. 637. Lang Christoph. Rustensis. Siehe Bartholomäid. p. 143. u. Hrabovsk. Brief vom 23. Sept. 1820. Lang Johann v. Rust 1681. List Samuel v. Eisenstadt 1777. Meidinger Carl 1785. Müller Joseph. Széch. Cat. Suppl. I. p. 389. Nagy Johann v. Mesterháza 1780. Nagy Ludwig v. Felső Bük 1756. Német Ádám v. Jobaháza 1795. Német Paulus v. Edve 1790. Odor Johan v. Loos 1663. Palkovits Andreas 1778. Siehe Széch. Cat. Suppl. I. p. 423. Arzt in Lugos u. Correpetitor Doktor Ebners. Soll nach Ebners Versicherung ein geborner Sigendorfer seyn. *Peurbach Georg* († 1461) von Purbach. Tud. Gyűjtem. 1829. 12. p. 87. Pierer Frantz 1772. Pirnstingel... v. Rust 1643. Pottyondi Raphael v. Szilsárkány 1805. Reisinger Paul Jakob 1656. Ribicz Georg Rudolph v. Oszlip 1729. Rosenmann Stephan v. Csepreg 1791. Rosnák Márton v. Dörfel 1726 Schoretitz Michael v. Sigendorf 1765 War Prof. der Pathologie und medicinischen Praxis in Tyrnau. Homo mitis et doctus, nach der Versicherung des H. Doktor *Ebners* in Oedenburg, der sein Schüler war. Szollarits Joseph Frantz v. Oszlip 1770. Stainsits Anton v. Csepreg 1745. Szabo Joseph v. Csepreg 1793. Széchényi Frantz v. Czenk [258](#)eigentl. Széplak 1797. Szili Johann von Felső Szopor 1777. Tatai Paul v. Toth Keresztur 1796. Toppolics... Stadtphysikus zu Oedenburg, aus Sigendorf gebürtig, laut der Versicherung Doktor *Ebners*. Turkovits Michael v. Csepreg 1648. Vagner Martin v. Eisenstadt. 1778 Walther Matthias, Pöttelsd, Siehe s. Dissertation unter den Typis impressa in 4-to. Wekhoffer Andreas v. Eisenstadt 1789.

B) *Fremde Oedenburger.* [*\(158\)](#)

a) *Stadt-Oedenburger.*

Aumann Péter, Soproni Dominkánus 1768. Bárány Péter, Tábla Biró 1802. Barth János Konrad, Alzáztiai fi, Soproni Pred. 1660. Beythe István. Bredetzky Sámuel, Szepességi fi, Soproni Prof. utóbb Lembergi Superint. 1800. Conrad Andreas. Siehe Hayn. 95. u. Oertel 13. Czinke Ferentz, Szaboltsi fi, előbb Soproni, azután Pesti Prof. 1792. Chares Lajos Gottlieb Keresztely, Szerzetes Pap 1742. Demian György, Soproni Primanus 1784. *Donauern* Kristof Zsigmond, Soproni Pred. 1677. Döller György, Soproni Vasárnapi Pap 1776. Dragonis Gáspár, Soproni Magyar Pred. 1591. Ebhardt Christoph. Siehe Széch. Cat. Tom. I. p. 300. Erdős Antal 1774. Furlani Joh. Andreas 1738. Hayn. 75. Galli Janos Kristof, Harkai Pred. 1658. Gerengel

Simon Also-Ausztriai fi, Soproni első Predikator 1565. Gilszbert János, Agendorfi Plebanus 1791. Grell Gáspár, Soproni Jesuita 1763. Gruber Daniel, Hayn, 54. Gabriel Ludwig, Hajnotzi Daniel, Vág Besztertzei fi, Soproni Rector 1718. Hartlieb János, Tubingai fi 1604. Hochschild György 1615. Hollosy Gottfried. Horváth Imre Franciscanus 1769. Hödl Joachim Ebreichsdorfi Plebanus 1797. Huber Mark Misniai fi, Soproni Pred. 1619. Kalinka János, Besztertze Bányai fi, Soproni Conrector 1657. Kis Ludwig, Sohn des Superintendenten Ungrische Gedichte in den Taschenbüchern, *Hebe* und *Aurora* auf das Jahr 1823. Kis Johann, Sohn des Superintendenten. Beiträge zum ungr. Taschenb. Hebe auf d. J. 1823. Kis Joseph, Udvari Orvos 1799. Klesch Daniel, Igloi fi, Soproni Conrector 1649. Knöfacz Simeon Soproni Franciscanus 1804. Kober Tóbiás, Soproni Orvos 1666. Kövesdi Pál 1656. Královánszki András, Kesmarki fi, Soproni Rect. 1795. Küster János, Soproni Subrector 1669. Küttel, Georg Sam. Siehe Oertel 10. Lagus Jakab, Soproni Rector 1649. Siehe Széch. Catal. Tom. I. p. 105. Liebenberg János 1802. Löhner Kristóf, Besztertzei fi, Harkai Pred. 1653. Magda Pál, Gömöri fi, Soproni Prot. 1815. Meisner Mihály, Misniai fi, Soproni Pred. 1714. Meisteder Ferdinand Vandorfi Paulinus Superior 1724. Monsperger András Soproni Pap. Müller György, Medgyesi Pred. 1635. Neuheller János Jakab, F. Ausztriai fi, Soproni Pred. 1649. Oertel János Gottfried, Körmöztbányai fi, Soproni Pred. 1719. Orosz Ferentz, Paulinus 1747. Pállya István, Piarista Soproni Oskolák Igazgatoja 1770. Peck Joh. Christoph. Siehe Oertel 9. Hayn. Lex. 80. Peltz Johann 1755. Siehe Széch. Cat. Pilgram János, Bremai fi, Soproni Pred. 1707. Pillich Johann Siehe Széch. Cat. Suppl. II. Polgár Innocentius, Soproni Város Pleb. 1742. Pritz Ferentz Sav., Soproni Udvari nevelő 1792. Phyllius Lukáts, Soproni Oskola Tanito 1656. Probst János Cs. Kir. Titoknok 1681. Raics Péter. Ribini János, Nitra Vármegyei fi, Soproni Fő Rector, utobb Psoni Pred. és Senior. Rojko János, Csetneki fi, Soproni Primánus. Rummy Karoly György, Szepes Igloi fi, Soproni most Károloviczi Prof. Saji János Pléb. Sárffői Miklos, Sárffői fi, Soproni Magyar Pred. 1664. Schubert Johann. Siehe Széch. Cat. Tom. I. p. 105. Art. Neuheller. Schubert Pál, Igloi fi, Soproni Pred. és Senior 1647. Schilschon János, Báro, Kir. Biztos 1783. Schwartzner [259](#) Marton, Késmarki fi, Soproni, most Pesthi Prof. és Könyv Tár Örző 1790. Seelmann Keresztely, Koburgi fi, Soproni Rector 1653. Serpilius János Leibitzi fi, Soproni város biraja 1651. Siehe Kleins. Nachr. II. S. 464. Serpilius Joh. Christian, Hayn. Schulprot. 11. Serpilius Samuel Wilhelm. Hayn. Schulprot. 36. Seybold Paul. Stanislaides Daniel Soproni, most Psoni Prof. 1803. Stigelius Benedek, Soproni Oskola Tanito 1655. Szabo István, Soproni Jesuita 1743. Szeleczényi Ferdinánd, Soproni Primanus, most Gömör V. Pred. 1776. Sztrokay Anton. Beiträge zum neuaufgelegten Donat. 1823. Tibolth Michael, Assessor, Verf. des Széchényischen Regnicolarbibliothek Catalogs. Tieftrunk Daniel, Soproni Rector 1654. Toth Fabian, Soproni Franciscanus 1755. Walther János Gottfried, Modori fi, Harkai Pred. 1665. Wietoris Jonathan, Csetneki fi, Soproni Prof. 1764. Winkler Joseph, Ratisbonai fi, Soproni Pred. 1661. Wohlmann Samuel, Soproni Kántor 1742. Siehe Széch. Cat. Suppl. I. p. 615.

b) *Land-Oedenburger.*

Brunzwick Tobiás, Galgotzi fi, Csepregi Rector, utobb Semptei Superint. 1622. Burgerth. Czörfuchs Ferentz, Felső-Lászlói Pleb. 1793. Dressler Keresztely, Soproni fi, Csávai Pred. 1792. Galgotzi Miklos, Csepregi Rector, utobb Pap és Senior 1619. Erdős Antal 1774. Fábri István, Szentzi fi, Szakonyi Pred. és Sz. Széki jegyző 1650. Grof János, Német Peresztégi Plebanus 1758. Harsányi István, Borsod Varsányi fi, Csornai Prepost. Harsányi Samuel, Magyar Testőrző 1794. Harrer János Nepomuk, Rákosi Plebanus 1775. Hartlieb János, Tubingai fi 1604. Haydn. Hochschild György 1615. Hollosy Gottfried. Holetz István, N. Czenki Plebanus 1766. Horváth István, Lövei Plebanus 1758. Illés Péter, Takátsi fi, Szent András Pred. 1792. Klemenchicz Márton Joseph, Oslipi Pleb. 1735. Langendorf Remigius, Rusti Plebanus 1648. Lethenyi István, Csepregi Pred. és Senior 1633. Marckl Mátyás Kis-Martonyi Pleb. 1714. Marka János, Czenki Biro 1802. Marquardus Mihály, Borbálai Pred. 1661. Nagy Benedek, Sz. Miklosi Oskola

Mester. Nagy János, Szányi Plebanus 1799. Qemichius Todor, Csávai Pred. 1631. Perlaki Joseph, Sajo Gömöri fi, Nemeskéri Pred. és Superint. 1734. Saji János Pleb. Sibolti Dömötör, Nagy Szombati fi, Iványi Pred. és Superint. 1584. Széchényi György, Grof, Esztergomi Érsek 1687. Széchényi Ignatz, Grof 1774. Szent Györgyi Gábor, Nádasdi Tamás, Palatinus Titoknokja 1552. Zvonarits Imre, Csepregi Pred. 1614. Varga János, F. Szakonyi Pléb. és Esperess. Wibeg János, Sleziai fi, Locsmándi Pred. 1665.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Dr. Ruhmann Jenő.: Soproni fiúból olasz tábornok.

Dr. Ruhmann Jenő.: Soproni fiúból olasz tábornok.

Az 1848–49. szabadságharc tragikus vége után külföldre menekült honvédek közt soproniak is voltak. Egyikükről, Ihász Dániel ezredesről folyóiratunk multévi 4. számában már megemlékeztünk.¹⁽¹⁵⁹⁾ Ő ugyan nem Sopronban született, hanem a veszprémmegyei Nagydémről került városunkba, de itt végezte a líceumot, itt laktak rokonai, akikkel haláláig fenntartotta a meleg rokoni viszonyt és élénk levelezésben állt velük. Ihász Dániel mindjárt 1849. őszén Kossuth közvetlen környezetébe került s ettől fogva haláláig elválaszthatatlan híve és politikai terveinek is beavatottja lett. A másik soproni, akiről ez alkalommal akarunk megemlékezni, Csudafy Mihály, soproni szülők gyermeke volt. 1848-ban őt is magával ragadta a szabadság ügye ²⁶⁰s honvéd lett. Külföldre csak 1858-ban került ki s ott nem kapcsolódott bele az emigráció politikai működésébe, hanem belépett az olasz hadseregbe s ott érvényesítette katonai képességeit. Életéről éppen azért, mert az emigrációban nem játszott politikai szerepet, csak kevés adat áll rendelkezésünkre. A Révai Nagy Lexikonnak róla szóló rövid cikkén kívül csak Ihász Dániel leveleire, Kossuth Iratainak egy helyére, továbbá egy régi újság szűkszavú közleményére vagyunk utalva, ha meg akarjuk rajzolni, a soproni honvédből olasz tábornokká lett katonának életpályáját.

Csudafy Mihály is egy ama sok Ankerschmidt lovag közül, akiket a magyar föld, a magyar társadalom és a magyar viszonyok formáltak osztrákból magyarrá. 1827-ben született Sopronban osztrák katonai családból. Apja Wunder Károly cs. kir. őrnagy volt; neve így szerepel a Soproni Kaszinóegyesület tagjainak 1846–47. évi névsorában: Karl Wunder Edler von Wunderberg, k. k. Major.²⁽¹⁶⁰⁾ Hogy fia hol járt iskolába, hol nevelkedett magyarrá, arról egyelőre nincs adatunk, tény azonban, hogy 1848-ban régi nevét Csudafyra változtatva belépett a honvédseregbe. Apja, a kemény osztrák katona nem bocsátotta meg fiának, hogy osztrákból magyarrá lett s fegyvert fogott a császár ellen a magyar ügy védelmére: kitagadta családjából. A szabadságharc bukása után az osztrák haditörvényszék életfogytiglan tartó börtönbüntetésre ítélte Csudafyt, 1858-ban azonban kegyelemből elengedték büntetése hátralévő részét. Az atyja által kitagadott fiú előtt zárva volt a családi otthon kapuja, s ekkor ő, talán dachból is, elhagyta az országot, Olaszországba ment s felajánlotta szolgálatait a piemonti kormánynak. Ez alkalmazta annyi más emigráns magyar tiszttel együtt Csudafyt is az olasz hadseregben, ahol a soproni származású egykori honvédtisztre magasba ívelő katonai pálya várt. Végkép meg is telepedett Olaszországban s később egy gazdag génuai család leányát vette feleségül. 1859-ben mint olasz tiszt harcolt az osztrák császár ellen Lombardiában, majd a békekötés után mint százados belépett az újjászervezett magyar légióba, hogy küzdjön az „Italia unita” megvalósításáért.³⁽¹⁶¹⁾ 1860–62. ott harcol Garibaldi alatt Sziciliában és Nápolyban, majd részt vesz a délolaszországi brigantik ellen folyó harcokban. Mikor 1866-ban kitör Ausztria és Poroszország közt a háború, ő megint ott van az osztrák császár ellen harcolók táborában. Königrätz után megszűnik a háború, Olaszország pedig tovább halad a nemzeti egység felé vezető úton, miközben Csudafy egyre emelkedik a ranglétrán. Mikor 1870. szeptember 20-án az olasz csapatok birtokukba veszik Rómát, az a kitüntetés éri, hogy az ő ezrede vonul be elsőnek az örök városba, majd tábornoki rangban ő lesz a város

katonai parancsnoka. Magasra emelkedik a katonai pályán, egy ideig a király, II. Viktor Emánuel szárnysegéde, s altábornagyi rangban megy nyugalomba.⁴⁽¹⁶²⁾

Csudafy Olaszországban is fenntartotta kapcsolatait soproni rokonaival és barátaival. Ihász Dániel így emlékszik meg róla egyik levelében: „Egy jó barátom kérdezősködött a napokban rólatok. Ő soproni, ott Wundernek hívták, de 48-ban nevét Csudafyra változtatta. Ő jelenleg itten mint ezredes a 16-ik gyalogezred parancsnoka, egy gazdag génuai nőt bír nőül.”⁵⁽¹⁶³⁾

Egy másik leveléből pedig kitűnik, hogy Csudafy az apai kitagadás ellenére sem szakított soproni kapcsolataival, hanem mint olasz **261**tábornok is eljött Sopronba, hogy viszontlássá rokonait és régi ismerőseit. „A napokban volt nálam Sopronból jöve Csudafy olasz tábornok, ki Rudolf öcsémet⁶⁽¹⁶⁴⁾ meglátogatta” írja Ihász Dániel.⁷⁽¹⁶⁵⁾ Ezek az adatok azt bizonyítják, hogy Csudafy a külföldön s előkelő állásában is megmaradt hű soproninak, bár kora ifjúságában elszakadt a várostól. Későbbi életéről még csak annyit tudunk, hogy öregkorában a Lucca közelében levő San Alessióban lakott s ottani villájában halt meg 77 éves korában, 1904. októberében. Haláláról mindössze néhány sorban emlékezik meg a „Sopron” című hírlap 1904. október 5-i számában, tévesen Wunderberg-nek írva eredeti családi nevét. Ez ugyanis nemesi előneve volt családjának.

Csudafy Mihály is egyike azoknak a soproniaknak, akik idegenben is tiszteletet és megbecsülést szereztek a soproni névnek s akik mindvégig hűségesen ápolták szülővárosukkal való kapcsolataikat. Talán előkerülnek ma még lappangó életrajzi adatai, s ekkor részletesen is meg lehet írni érdekes élettörténetét.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények.

Kisebb közlemények.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Mollay Károly dr.: A soproni városi okmánytár margójára

Mollay Károly dr.: A soproni városi okmánytár margójára

Megjelent a „Házi”-nak, ahogy Sopron város okmánytárát népszerűen hívjuk, az utolsó kötete.¹⁽¹⁶⁶⁾ Az előző kötetről (II. 5) ezen a helyen 1939-ben megemlékeztünk (Soproni Szemle III. 87) s akkor rövid visszapillantást vetve az okmánytár megindulására, kiemeltük azokat a fontos feladatokat, amelyeket az okmánytár kiadójának el kell végeznie. Bár a jelen kötetrel a soproni városi levéltár középkori anyaga még nem merült ki, mert még négy, jórészt középkori kódex (bírói ítéletkönyv, feljegyzési könyv, második telekkönyv, papi könyv) vár kiadásra, a város főlevéltárosa a közel egynegyedszázadig folyó forrásközlést ezzel a kötetrel befejezi. Amennyire sajnáljuk helytörténetírásunk, valamint a magyar történetírás szempontjából e munka megszakítását, ugyanolyan elismeréssel kell adóznunk a magyarországi forrásközlés történetében eddig egyedülálló tudományos és emberi teljesítményért. A magyar történetírás minden egyes kötetet elismeréssel fogadott (v. ö. pl. a Századokban megjelent bírálatokat), ezért helyi folyóiratunkban nem szorulunk arra, hogy helyi szerzőt országos dícsérettel halmozzunk el. E helyett

kíséreljük meg az okmánytár jelentőségének helytörténetírásunk fejlődése szempontjából való jellemzését.

Az okmánytárt még az 1921. évi soproni népszavazás előtt indította útnak *Házi Jenő*. Mint érdemes művelődéstörténeti adalékot jegyezzük fel, hogy az akkori sanyarú viszonyok között a kiadási költségeket a helyi vállalatok adták össze s ezeket *Sopronyi-Thurner Mihály* polgármester nyerte meg az ügynök. Ugyancsak a polgármester ösztönzésére s a városi törvényhatósági bizottság megértése folytán a város vette kezébe azután a kiadást, tanuságot téve erről, hogy méltó a műveltséget kedvelő elődök örökségére. Ha majd a helyi szellem történetét valaki egyszer megírja, [262](#) ez az adalék bizonyára nem maradhat ki a bizonyító adatok sorából.

Mialatt az okmánytár 13 kötetre nőtt, természetesen nem egyszer hallatszottak hangok, mi szükség van arra, hogy középkori levelezéseket nyomtatásban kiadjunk, ki kíváncsi a városi számadáskönyvek „száraz” tételeire stb.? Akik így beszéltek, azoknak szeme előtt csak a városnak megírandó története lebegett s elfeledkeztek arról, hogy források nélkül Sopron város történetét sem lehet megírni. Ma már tudjuk, hogy az okmánytár kiadója az *első* kutató, aki levéltárunk *egész* középkori anyagát rendszeres munkával áttekintette. Még az előző levéltárosok sem ismerték maradéktalanul ezt az anyagot, hiszen az 1920-as években véghezvitt rendezés folyamán *1564* leltározatlan, tehát gazdátlanul heverő középkori darab került elő s ki tudja, mennyi kallódott el. E sorok írója közölt pl. egy 1489–1490-ből származó számadást (Soproni Szemle VI., 29–34. ll.), amely valószínűleg a 19. század első felében került el a városi levéltárból. Korábbi kutatók a levéltári viszonyok miatt, meg a kor szokásának megfelelően csak szemelgethettek a bőséges levéltári anyagban, úgyhogy bátran elmondhatjuk, a levéltár feltárása a rendezéssel és az okmánytár kiadásával indult meg. Ez körülbelül annyit is jelent, hogy helytörténetírásunk tudományos alapjait ez a forrásközlés rakta le. Most, hogy a legutóbb megjelent kötettel előttünk van tanulmányozásra kész állapotban a levéltár középkori anyagának jórésze, látjuk még csak igazán, milyen elhibázott lépés lett volna, ha a város Sopron történetét a sajnos nagyon is szokásos módon, a lehetőleg teljes forrásanyag közzététele előtt megírta volna. Sokan még ma is *történeten* csak *eseménytörténetet* értenek, amely láncrafűzi a *véletlenül* fennmaradt adatok tartalmát. Helytörténetírásunknak erről a jelenségről már ezen a helyen is elvi szempontból többször szó esett, gyakorlati szempontból azonban az okmánytár mutatta meg valójában e felfogás hiányosságait. Nem véletlen, hogy nincsen a magyar helytörténeti irodalomban mai szempontjainknak megfelelő középkori várostörténetünk. Országos viszonylatban a soproni okmánytár szolgáltatva az *első* alkalmat egy város középkori történeténél számbajöhető források áttekintésére s ez nem maradhatott hatástalanul a helytörténet fogalmának további alakulására. Ma már világosan látjuk, hogy a Sopronra vonatkozólag fennmaradt forrásanyag alapján a 15. században teljes kifejléshez jutott s mai kultúránknál sokkalta egységesebb középkori *műveltséget* kell megragadnunk; e középkori műveltség kiteljesedése mögött meg kell keresnünk a renaissance működő erőinek, különösen a humanizmusnak és a reformációnak helyi formáit, amelyek végeredményben a középkori műveltséget szétbomlasztották s modern kultúránk erősen megosztott formáinak elterjedését készítették elő. Nem lehet kétséges, hogy ebben a szemléletben az eseménytörténetnek csak mellékes, eligazító szerep juthat. Ez nem annyit jelent, hogy az eseménytörténet kérdéseit nem kell tisztáznunk. Amíg pl. nem ismerjük adatszerűen Sopron szerepét az osztrák-magyar határszéli viszályokban, nem következtethetünk arra a *lelki* magatartásra, amely Sopron vezető rétegét abban az időben itt a határszélen folyton változó viszonyok között jellemezte. Ez a szemlélet azonban annyit jelent, hogy az eseménytörténet részletkérdéseinek fontosságát mindig az egységes műveltség egészének szempontjából mérlegeljük. Ebből következik, hogy sok részlettanulmánynak kell majd megelőznie a tulajdonképeni várostörténetet. A város keletkezése, belsőségének és a külső határ történetének, a polgárok egymásközti s a várossal szemben fennálló jogviszonyainak, a szellemi és az anyagi műveltség különböző formáinak, külső [263](#)kapcsolatok történetének tisztázása után kerülhet csak

sor arra, hogy a látszólag össze nem tartozó szálakat összefogjuk. Így pl., hogy egy látszólag nagyon félreeső kérdést említsünk, nem ismerjük még eléggé a 15. század Sopronban is használt pénzeinek és mértékeinek történetét, holott e nélkül gazdaságtörténeti számításokat nem igen végezhetünk s ezeket társadalomtörténeti tanulságok levonására nem használhatjuk fel. Az okmánytár éppen e szempontból siet a kutató segítségére. Egy-egy részletkérdés adatait áttekinthetően egyszerre tárja a kutató elé s aki pl. a város középkori helyrajzát akarja feldolgozni, annak nem kell magát a levéltárnak e szempontból számba nem jövő anyagán átrágnia.

A most megjelent pótkötet természetéből következik, hogy nagyon változatos anyag került ezúttal kiadásra. Többségben vannak a keltezetlen és hiányos keltezésű darabok, amelyeknek időrendi helye csak az eddigi forrásanyag ismeretében volt megoldható. Azonkívül most került kiadásra a levéltár újabb szerzeményű anyaga, nevezetesen *néhai Pódafalvi Póda Endre* városplébános hagyatékából származó csallóközi oklevelek. A szorosan vett helytörténeti anyagból kiemelkednek az 1460-as, valamint az 1525. évekből származó árszabások, az 1483-as években keletkezett harmincad-tarifa töredékének, az 1525., az 1526. évi bordézsmajegyzékeknek és az 1526. évi gabonadézsmajegyzéknek gazdaságtörténeti adatai. Társadalomtörténeti szempontból nagyon jelentős a soproni zselléreknek 1430. évi összeírása, az 1524. és az 1525. évi adójegyzék stb. Egyháztörténeti szempontból kiemelendő a bánfalvi páloskolostornak, sajnos, csak átiratban fennmaradt 1482. évi alapító oklevele s a pálostemplom (Szt. Farkas-templom) leltára stb. Ez a kötet is telistele van apró adatokkal, amelyek az elvégzendő részletkutatások szempontjából újabb fontos támpontokat nyújtanak. A kötet gazdagságáról a nagyon gondosan készített név- és tárgymutató tájékoztató, ezért itt példaképpen csak két szempontra hívom fel a figyelmet.

A történeti forrásanyag kiaknázása néprajzi szempontból nálunk még erősen kezdeti fokát éli, noha nem lehet kétséges, hogy a leíró néprajznak előbbutóbb a néprajzi jelenségek történeti magyarázatára kell vetnie magát. A vallási néprajz pedig mint leíró tudomány néprajzi kutatásunkban meg éppen a legfiatalabb. Midőn tehát azt olvassuk, hogy 1495 táján Toppler János polgár neje végrendeletében a várárokmenti Boldogasszony-templomra (a várkerületi Mária-oszlop helyén) hagy egy betlehemet (*Ains chlains Jesusel, und ain chlains pettel prallein*), amely Jézuska-szoborból és korállal díszített jászolból állott (271. l.), lehetetlen ebben a nagyon korai magyarországi adatban egy szellemtörténeti folyamatnak fontos állomását nem látnunk. 1223 ádventjén indul el az olaszországi Greccioból Assisi Szt. Ferenc betlehemes kultusza, amely a már javában folyt karácsonyi misztériumjátékok mellett mind nagyobb jelentőségre tett szert.²⁽¹⁶⁷⁾ A misztériumjátékszítás már a 15. század első felében (1412) honos volt Sopronban,³⁽¹⁶⁸⁾ a fenti adat azonban azt mutatja, hogy a betlehemes kultusz a század második felében a polgárok családi életébe is bevonult s a kultusznak megnyert hívők a templomban is látni kívánták a betlehemet. A betlehemes kultusz nyugat felől terjedt el nálunk (olasz és német betlehemek) s így nem véletlen korai feltűnése éppen Sopronban.

Nyelvészeti vonatkozásban a várostörténeti forrásanyag inkább csak a tulajdonnevek ²⁶⁴szempontjából szokott vizsgálat alá kerülni, holott az írásbeli emlékek vizsgálata, vonatkozzék ez akár a középlatin, akár a késő középfelnémet vagy korai újfelnémet nyelvűekre, művelődéstörténeti szempontból is sok hasznos tanulsággal szolgál. Az okmánytár kiadása óta tudjuk pl., hogy Sopron középkori kereskedő polgársága három nyelven (német, magyar, latin) beszélt. A nyelvtudomány egyik feladata lehet, hogy a három nyelv egymásra gyakorolt hatását a művelődéstörténeti háttér kidomborításával felkutassa. E helyen (Soproni Szemle V. 121. l.) egyszer már rámutattam a soproni német nyelv magyar jövevényszavaira. A jelen kötettel ehhez most újabb adalékot kapunk (*kotzschy, hwzarisch* 424–425. ll.). A magyar nevek német átírásának, valamint a kancelláriai nyelvben ritkábban használatos hétköznapi közszavaknak (v. ö. pl. az árszabások szokincset) nyelvjárástani és szóföldrajzi jelentőségük van.

A még ki nem adott városi könyvek anyaga mélyen belenyúl a 16. századba. E sorok írója e városi könyvek áttanulmányozása alapján állíthatja, hogy jelentőségben és értékben ezek sem maradnak el a már kiadott darabok mellett. Szeretnők, ha a város ezeknek kiadását jövő művelődési terveiből nem hagyná ki. Az 1526. év, mint a magyar középkor vége, csak az országos történet szempontjából jelent fordulópontot. Sopronban a középkori élet formáinak bomlása jóval korábban kezdődött el, az újkor szellemisége viszont helyenkint változó időpontban jutott diadalra. A helytörténetírásnak éppen az az egyik feladata, hogy a helyi fejlődés öncélú vizsgálata alapján az országos történettől többnyire független helyi korszakokat megállapítsa. Annyit ma már kétségtelenül látunk, hogy a mohácsi vész Sopron belső életében semmiféle változást sem hozott, s forrásaink csak egy a csatában elesett polgár hagyatéka körül keletkezett perrel kapcsolatban emlékeznek meg róla. Házi Jenő valamikor 1541-ig tervezte a források kiadását s ez az elgondolás közelebb járt a valósághoz, mint a forrásközlésnek az 1526. esztendővel való mostani lezárása. Eddigi magyarországi forráskiadványaink a középkort részesítették nagy előnyben s talán ez az oka annak, hogy a 16. század a magyar történetírásnak legelhanyagoltabb része. Az eddig kiadott okmánytár lehetővé teszi a soproni középkor elég tüzetes feltárását, az eddigi helytörténeti irodalmunk viszont a 18. század körül buzgólkodott legtöbbit. Középkor a 18. század között így egy hatalmas űr tátong amelyet ki kell töltenünk, ha városunk 18. századi nagy felvirágozását és újabb történetét megérteni akarjuk. Ezért nagyon fontos volna a forrásközlést, esetleg bizonyos válogatással, legalább az 1600. évig kiterjeszteni. Ez lehetne a jövő feladata. Egyelőre azonban hálásak vagyunk Házi Jenőnek a lelkiismeretes s valóban önfeláldozó munkáért, a városnak pedig a követésre méltó támogatásért.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Kolb Jenő (Budapest). Egy újonnan felfedezett ifjúkori Steinacker-kép a Fővárosi Képtárban.

Kolb Jenő (Budapest). Egy újonnan felfedezett ifjúkori Steinacker-kép a Fővárosi Képtárban.

A Fővárosi Képtár új szerzeményeinek kiállításán egy minket soproni szempontból különösen érdeklő olajfestménnyel találkozunk. *Steinacker Károly* „*Testvérek*” című képéről van szó, a táblabírókor művészetének jellegzetes alkotásáról. Úgy hisszük, érdekelni fogja a Soproni Szemle olvasóit a soproni művész eddig ismeretlen, ifjúkori műve, melyet még városunkban való letelepedése előtt festett. A képet a Fővárosi Képtár – melynek igazgatója, *Dr. Kopp Jenő*, nagy érdemeket szerez régi művészetünk eredményes feltárásával – magánkézből szerezte. Mérete: 70×105 centiméter, anyaga: vászon, jelzése (a 265. jobb alsó sarokban): *Steinacker pinx. 826.*, leltári száma: 6421. (Az évszám után ítélve tehát a művész legkorábbi szignált arcképével van dolgunk.) A ragyogó kék ég és a halványzöldesbarna, dombos táj hangulatos háttérrel szolgálta a két bájos alaknak, és ha ez utóbbiak rajzában van is némi merevség, az egész kép, az anyagszerűség gondos hangsúlyozásával és az ábrázolás aprólékos hűségével nem marad el semmiben sem a kor hasonnemű alkotásai mögött.

Testvérek.

Steinacker Károly képe a Fővárosi Képtárban. (Magy. Filmiroda felvétele.)

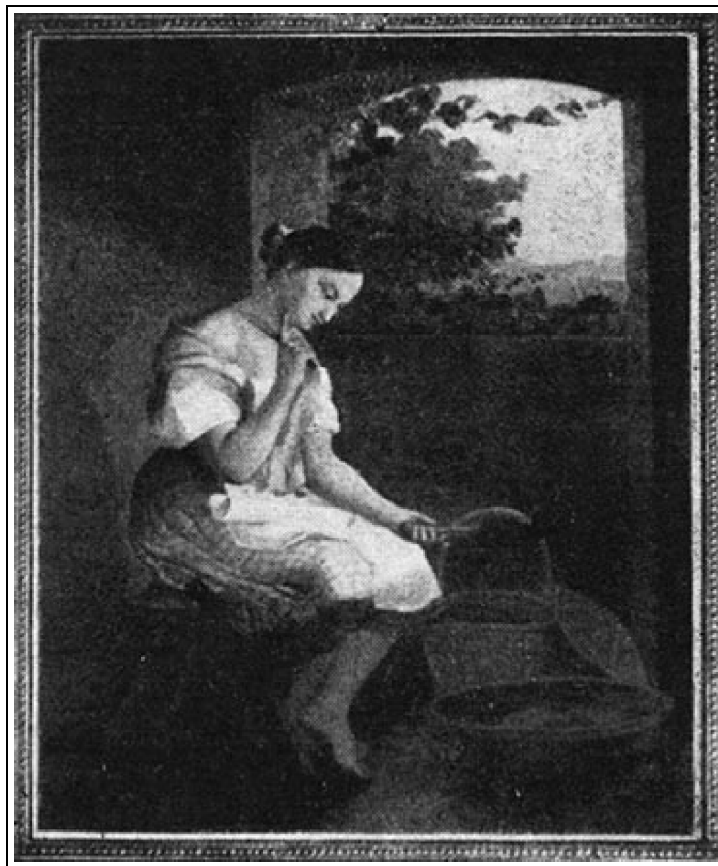
1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Csatkai Endre dr.: Markó Károly sopronmegyei vonatkozásai.

Csatkai Endre dr.: Markó Károly sopronmegyei vonatkozásai.

Markó Károly (1791–1860) életrajza még mindig várat magára. Szana Tamás írt ugyan róla 1898-ban nagyobb munkát („Markó Károly és a tájfestészet”), de ez életrajzi adatok dolgában nem nagyon megbízható, különösen abban, ami minket elsősorban érdekel, t. i. kismartoni tartózkodása. Ez azért is fontos korszaka, mert a festő élete nagy részét távol töltötte szülőhazájától, és éppen a kismartoni időszak szinte az egyetlen nagyobb és nyilván fejlődésére nézve is jelentős magyar fejezet életrajzában.

A művész 1835-ben Olaszországba költözött és bizonyos kijegecesedett rendszer szerint készítette tájképeit,

eltávolodva a való élet frissességétől. Addig néha meglep eleven természetlátásával, és erre a kismartoni tartózkodás csak ösztönzőleg hathatott.

Markó: Ugorkát hámozó leány.

Már Szana is utal pár szóval rá, hogy Markó az 1830-as évek folyamán Kismartonban élt, de igazi megvilágításba csak az a levélsorozat helyezte ezt az időszakot, amelyet a művész Fejérváry Gáborhoz, pártfogójához intézett és amelyet Bányai Elemér a „Művészet” című folyóirat 1909-es évfolyamában tett közzé.

A legrégebb levél 1830. májusában [266](#)kelt, a legutolsó 1831. decemberéből való. Nyomor, sok, de rosszul fizetett munka, örök betegség, halálfélelem: ez a tucatnyi levél háttere. 1832. gyertyaszentelőkor költözött vissza Markó reményeszegetten Bécsbe, családja még Kismartonban maradt. A nyomorgó festőnél ugyanis szapora volt a gyermekáldás. A kismartonfelsőhegyi plébánián is két bejegyzésre akadunk. 1831. május 11-én ikergyermekeket kereszteltet Markó; közülük Katalin Erzsébet később maga is ügyesen forgatta az ecsetet. 1832. június 3-án Ignác Paulai Ferenc néven fiút jegyeznek be; belőle is festő lett. Ez volt az egyetlen Markó-fiú, aki atyja halála után hazatért és itthon tevékenykedett.

Mindkét esetben Ochs Ignác fraknói tisztartó vállalta a keresztapai tiszteletét. A festő hálából megfestette komáját; annyival is érdekesebb ez a kép, mert önarcképein kívül tudtummal ez az egyetlen arcképe Markónak. Szinte Fügerre emlékeztető fínom olajfestmény; jelenleg Ochs leszármazottainak, a kismartoni Hyden-családnak birtokában van. A helyi hagyomány szerint a nyomorgó és beteges művész lehetőleg

ebéridőben ment festeni.

Erősen rokonszenvezett a festővel Fájt József hercegi titkár is. Utódainak körében ma is szóbeszéd tárgya a bohémlelkű festő, aki nem tudott gazdálkodni, de azért még kutyát is tartott. E család ma is őrzi Markó egy kis tenyérnyi olajfestményét: az ugorkát hámozó leányt.

A képet ugyan a család Schrotzbergnek, Markó osztrák tanítványának tulajdonítja, azonban ez is Markó művecskéje, mert a szóbanforgó levelezésben említés tételik róla. Fájt József egy kis olajvázlatot is kapott a festőtől. Később ezt apósának, Mayr Mihály festőnek ajándékozta s erről ez naplójában is megemlékezik. Mayr már az 1820-as évek folyamán Bécsből gyakran kirándult Kismartonba és szeretettel örökítette meg a Lajta-hegység szép erdeit. A kis vázlatra maga jegyezte fel Markó nevét. Később letelepedett véglegesen is Kismartonban. 1857. november 11-én azt jegyzi fel naplójában, hogy távollétében Weber mérnök hagyatékát elárverezték és Markónak egy tengeri viharát, ami csak aláfestésben volt meg, három forint 15 krajcárért egy Richtig nevű hivatalnok vette meg, s hiába igyekezett tőle a festő ráfizetéssel is megszerezni, a vevő megkötötte magát, nem adta el.

Valószínűleg még Kismartonban ismerkedett meg Markó egy fiatal művészcsemetével, Kerpel Lipóttal, aki azután a bécsi akadémiát végezte, majd kiment Markó után Olaszországba és a „Honderü” folyóirat 1846-os jelentése szerint „Markó modorát teljesen elsajátította”. Később azonban, ahogy a soproni múzeumban levő nagy fraknoi képe mutatja, a romantikus vizekre evezett át.

Nemrégiben az esztergomi primási képtárban a nagyszámú Markó-tollrajz közt két sopronmegyei vonatkozású képet találtunk. Az egyik 1830. május elsején kelt és szinte honfoglalás a jellege. Kismarton és Kishöflány panorámáját mutatja. A másik jelzésnélküli és a két helység közt máig is meglévő értékes műemléket mutatja be, amelynek „Három kereszt” a neve. Valójában csak egy igen szép barokk oszlopot látunk Máriával és a feszület előtt a kesergő Mária kitűnő alakját kőből. Ennek a rajznak semmiféle jelzése nincs, de megállapításomat mindenki igazolhatja, akinek helyi ismeretei vannak Kismarton környékéről.

Sopronban régebben három Markó-festmény volt. Az egyik, olasz táj, letétben múzeumunkban, de legújabban már nincs ott. A másik az innen Budapestre költözött Kolb Jenőé volt, vízesés rom alatt, a művész nevével jelezve. A harmadik a kis olajvázlat, mely valaha Mayr tulajdona volt, most e sorok írójájé. Valószínűleg azt a görög hitregét [267](#)ábrázolja, amint Latona a támadó parasztokat békává változtatja. Az elrajzolt emberi alakok mellett feltűnik a végtelen finom és bájos háttér.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom.

Irodalom.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Maár Gizella: A soproni szőlőművelés és szókincse. Budapest, 1943. 8°, 58 lap, több képpel.

Maár Gizella: A soproni szőlőművelés és szókincse. Budapest, 1943. 8°, 58 lap, több

képpel.

A középkor óta Sopron őstermelésének legjelentősebb része a bortermelés volt. Ez képezte a város gazdasági életének legfontosabb részét, a borkereskedelem pedig a soproni kivitel nagy hányadát. A soproni bor története így Sopron gazdaságtörténetének meglehetősen nagy része, másrészt beletartozik Sopron történeti néprajzába is. Maár Gizella erről az oldaláról fogta meg a kérdést. Munkája a szőlőművelés mai helyzetét rögzíti s ennek megfelelően csak előszóbeli hagyományozással terjedő anyagot gyűjtött össze. A gyűjtés egyrészt a szőlőművelés formáira, másrészt a szőlőművelésre vonatkozó szókincs lejegyzésére terjedt ki. Az anyag ebben a formájában még nyers halmaz, amelyet további kutatások során a multhoz, valamint a magyarországi és az alsóausztriai anyaghoz kell majd kapcsolni. A művelési módok eredete még nem nyert tisztázást, a kutatók hol ausztriai, hol magyarországi eredetűnek mondják ugyanazt az eljárást. A soproni németiség származásának figyelembevétele mellett a Maár által összeállított szókincs szófeldrajzi kihasználása is sok tanulsággal fog szolgálni. Maár Gizella ehhez a ma elérhető anyagot nagyon lelkiismeretesen gyűjtötte össze s befejezésül összefüggő nyelvjárási szöveget is közöl a szőlőművelésről. A szerző szeretettel gyűjtötte a szőlőművelésre vonatkozó szokásanyagot is. Kutatásának eredményéből az a tanulság szűrhető le, hogy ez a szokásanyag az őstermelő réteg erőteljes városiasodásával kapcsolatban fokozatosan veszendőbe megy.

A munka a budapesti tudományegyetem Német Nyelvészeti és Néprajzi Intézetének sorozatában (szerk.: Schwartz Elemér) jelent meg.

Mollay Károly dr.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Gosztonyi Gyula: Pécs műemlékei. A pécsi ókeresztény temető.

Gosztonyi Gyula: Pécs műemlékei. A pécsi ókeresztény temető.

Az ókereszténység emlékei hazánkban elég ritkák, reá vonatkozó leleteink annál értékesebbek. Az ókereszténység magyarországi kora a Kr. u. 4–6. század. Korábbi emlékeink alig vannak, hiszen a kereszténység nálunk még csak a 4. században kezdett gyökeret verni szélesebb talajon. Nagybbszabású emlékek e korra vonatkozólag Aquincumban (Óbuda), Sabariában (Szombathely) és Sopianaeban (Pécs) kerültek felszínre.

A pécsi műemlékek hivatott kutatója, Dr. Gosztonyi Gyula okleveles építészmérnök fentebb említett munkájában az ugyanott feltárt ókeresztény temető maradványait dolgozta fel nagy tudással és pontossággal. Művének első részében a temető eddig feltárt építményeit ismerteti. Ezek a következők: egy hétkaréjos temetőépület (cella septichora), egy cella trichora rendszerű (háromkaréjos) kápolna, két festett és hét festetlen sírkamra (cubiculum). A pécsi ókeresztény temető a mai Szent Péter-székesegyháztól délre és a püspöki palotától keletre eső területen helyezkedett el. A cella septichorát 1938. tavaszán fedezték fel a jelenlegi járda szintjétől számított 6 m mélységben. A cella trichorát 1922-ben tárta fel Möller István és Szónyi Ottó. Az első festett sírkamrát (cubiculum) **268**még 1870-ben találták. A második festett sírkamrát és sírkápolnát (cella memoriae) 1939. tavaszán tárták fel. A hét festetlen sírkamra az 1913–1940 években került felszínre. Az említettekén kívül még több sírkamrát és sírládát találtak a város egyéb részein is.

A második részben a szerző történeti áttekintést nyújt a temetői építmények alakulatáról az őskortól kezdve

a kereszténységig (Palesztina, Szíria, Egyiptom, Mezopotámia, Perzsia, Kisázsia, görög, római stb.). Külön fejezetben közli a különféle temetőrendszereket, továbbá a keresztény temetők és építmények változatait, kiemelve a karéjos temetői sírtípusokat, az egyhajós és kereszthajós rendszerű kultuszépületeket.

A harmadik részben Pécs város ókori és középkori építészeti emékeinek kapcsolatait tárgyalja az ókeresztény temetővel. A Szent Péter-székesegyháznak és kápolnáinak, továbbá a pécsi belső vár és püspöki palota épületének századokon át végbement változásairól sok érdekes és értékes megállapítást találunk.

A tudós szerző munkáján meglátszik, hogy megírásánál elsősorban építészmérnöki szempontok voltak irányadók. A mű végén közölt és felhasznált forrásmunkák jegyzéke is mutatja, milyen széleskörű tanulmányok, tudományos felkészültség és alapos szaktudás alapján készült ez a könyv.

A 164 oldal terjedelmű, 24 fényképfelvétellel és 64 rajzmelléklettel díszített tanulmány a Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R.-T. kiadásában jelent meg Pécsen; ára 14 P.

L. E.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Benkő László: A falukutatástól a nemzetnevelésig. Budapest, 1943. 117 lap.

Benkő László: A falukutatástól a nemzetnevelésig. Budapest, 1943. 117 lap.

A szerző ebben a kötetben egymástól látszólag távoleső, szétszórtan már megjelent néprajzi cikkeit adta ki. A cikkek valójában a kötet címében is szereplő program alapján készültek s azt konkrét részletkérdések feltárásával igyekeztek bemutatni. Maguk a cikkek nem sopronmegyei vonatkozásúak s ezért itt részletes ismertetésükre nem térhetünk ki. Szívesen látnók azonban, ha a jelenleg Sopronban működő tanár-szerző sopronmegyei néprajzi anyag feltárásával hasznosítaná módszertani felkészültségét.

Mollay Károly dr.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Horváth Antal: A csornai konvent hiteleshelyi működése. Keszthely, 1943. 31 lap.

Horváth Antal: A csornai konvent hiteleshelyi működése. Keszthely, 1943. 31 lap.

Bár a magyarországi hiteleshelyek történetével és működésével két munka is foglalkozott (Eckhardt, Franz: Die glaubwürdigen Orte Ungarns im Mittelalter, Innsbruck, 1914; Papp László: A hiteles helyek története és működése az újkorban, Bp., 1936), mégis a csornai premontrei prépostság hiteleshelyi működése eddig meglehetősen homályban volt. A konvent hiteleshelyi működése ugyan kisebb-nagyobb megszakításokkal az 1220-as évektől 1874-ig tartott, a hiteleshelyi levéltárat ért veszteségek miatt azonban különösen a középkori adatok nagyon szórványosak. Horváth érdeme, hogy a hiteleshely működésének leírását az adatok szórványosságának ellenére is megkísérelte. Hálátlan feladat ez, mert széleskörű kutatást, fegyelmezett módszert követel s cserébe nem ígér meglepő tudományos eredményeket. A további kutatások érdekében mégis el kellett végezni. A szerző munkájának legszebb jutalma, hogy ezeknek a

követelményeknek maradéktalanul meg is felelt.

Mollay Károly dr.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Lányi János: Székely vér. Dobói Dobay Mária Etelka nővér élete (1913–1942) Rákospalota, 1943. 119. I.

Lányi János: Székely vér. Dobói Dobay Mária Etelka nővér élete (1913–1942) Rákospalota, 1943. 119. I.

Egy Sopronban is működött szentéletű apáca életrajza. Rövid életét a szeretet napja sugározta be, törekény [269](#)testébe rendíthetetlen hite öntött erőt. Panasz nélkül viselte a szenvedéseket s gazdagon árasztotta szíve melegét szeretteire. Emléke ott él családjá és rendtársai körében, élete példaként ragyog előttük.

xy.

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Soproni bibliográfia.

Soproni bibliográfia.^{*(169)}

Bán János: A szentek tisztelete Sopronban. (Soproni Kat. Élet, V. [1943.] évf., 5–6. sz.)

Benkő László: A falukutatástól a nemzetnevelésig. <Tanulmányok a néprajztudomány köréből.> (8°, 117 l., 1 tkp, 4 rajz, 2 kép. Sopron, 1943.) [Rábatamási humorfája, 82. l.]

Berecz Dezső: Sopron ősi kultúrája. (Országjárás, 1943 május 21.)

Beyer, H. Joach.: Moritz Kolbenheyer und die ungarländische Deutschtumsfrage. <Erläutert an Hand einiger Briefe.> (Südost Forschungen, VII. [1942] 3/4, 574. l.)

Csatkai Endre: Tűzjátékos látványosságok a régi Sopronban. (ÚSV., 1943 febr. 20.)

- Aki megverselte Dorfmeister festményeit. (ÚSV., 1943 febr. 27.)
- Halottkém – balesetek a régi Sopronban. (ÚSV., 1943 márc. 6.)
- Egy soproni „Ankerschmid”. (ÚSV., 1943 márc. 13.)
- Régi kőkeresztjeink. (ÚSV., 1943 márc. 20.)
- Rákosi Jenő szerkesztői pályájának kezdetei Sopronban. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 1. sz.)
- Apró soproni adat Dukai Takács Juditról. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 1. sz.)
- Haydn, a násznagy és koma. [Ismeretlen adatok az Évszakok szerzőjéről.] (ÚSV., 1943 ápr. 10.)
- Ahol Lothringeni Károly herceg készülődött Buda ostromára. [A Kossow-ház multjából] (ÚSV., 1943 ápr. 24.)
- A soproni passiójáték útja a templomtól a színházig. (ÚSV., 1943 máj. 1.)
- A kis ájtatossági kép. [Soproni vonatkozású is.] (Kis-Grafika, 1942 3–4. sz.)
- A soproni vándorszínházról a mozivászonig. (ÚSV., 1943 máj. 8.)

- Soproni állatvédelem évszázadokkal azelőtt. (ÚSV., 1943 máj. 22.)
- A régi soproni asztaloscéh. (ÚSV., 1943 jún. 5.)
- Irodalmi pör Sopron körül ötven évvel ezelőtt. [Berzsenyi Dániel vonatk.] (ÚSV., 1943 máj. 29., jún. 2.)
- Sopron festészete és építésze. (Országjárás, 1943. máj. 21.)
- Szent László király tisztelete a régi Sopronban és a megyében. (ÚSV., 1943. jún. 26.)
- Múzeumi séták. <4. Életképek.> (ÚSV., 1943. júl. 10.)
- Nagycenki zeneélet az 1850-es években. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 2. sz.)
- A Viczay-grófok háza a Ferenc József-téren. (ÚSV., 1943 júl. 24.)
- Vas Gereben soproni és sopronmegyei adomái. (ÚSV., 1943 aug. 28.)

Csipkés Kálmán: Gyűjteményeink gyarapodása az 1942. esztendőben. (Sopr. Szle, [1943.] évf., 1. sz.)
 – Sopron sz. kir. város múzeumának céhládái. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 2. sz.)

270Cs. Z.: Emlékezés Sopron legboldogabb napjára. [A népszavazásról.] (Országjárás, 1943 máj. 21.)

Fassinger, Adolf: „Lövér” ode „Löwer”. (Ö. Z., 1943 ápr. 24.)
 – Das Rätsel von Agendorf und Wörishofen. [A Lövér-vitához.] (Ö. Z., 1943 ápr. 19.)

Főző János: Sopron vidékének gyümölcsei. I. (Sopr. Szle. VII. [1943.] 2. sz.)

Gantner Antal: Nyugatvidéki várak. (Képes Dunántúli Ujság, XXXII. [1934.] évf., 32. szám.)

Graf, Samu: Weingarten- und Kellerwirtschaft des evangelischen Konvents zu Sopron in den letzten 50 Jahren. (Soproni Ev. Gyülekezeti Lap, VI. [1943.], 4. sz.)

Hamar Gyula: Fiedler János Reichard Kis Krónikája. <1808 júl. 19–1812 július végéig.> Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta... (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 1. sz. Klny. is.)

Vitéz Házi Jenő: Sopron magyarsága. (Bástyánk, 1943 jún. sz. és ÚSV., 1943 jún. 10.)

Heimler Károly: Sopron idegenforgalmának fejlődése és jövő tervei. (Országjárás, 1943 máj. 21.)

Horváth Antal: A csornai konvent hiteleshelyi működése. (8°, 31 l. Keszthely, 1943.)

Horváth B. Jenő: Mozaikok Sopron életéből. (Országjárás, 1943 máj. 21.)

Joós Sándor: Soproni este. Vers. (Országjárás, 1943 máj. 21.)

Kamenszky Árpád: A hűség kötelez. (Országjárás, 1943 máj. 21.)

Kardos Árpád: A Magyar Művelődés Háza. <A Soproni Magyar Szövetség munkája.> (Országjárás, 1943 máj. 21.)

Klempa Károly: Gróf Széchenyi István levelei gróf Festetics Taszilóhoz. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 2. sz.)

Kotsis Tivadar: A Fertő-tóról. (Magy. Turista Élet, 943 febr. 28.; u. a. Földgömb, 1942. évf., 8. sz.)

Lauringer Ernő: Sopron szab. kir. város emlékérméi. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 1. sz.)

- Maar Gizella*: A soproni szőlőművelés és szókincse. (Bpest, 1943, 8°, 58 l., 13 kép. Német Nyelvészeti Dolgozatok, IX.)
- Mihályi Ernő*: Gondolatok Sopronról. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 1. sz.)
- Missuray-Krúg Lajos*: Hany Istók, rábaközi regék hőse. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 1. sz.)
- Mollay Károly*: Oedenburg helynévféjtés és településtörténet. (Klly. a Magy. Történettud. Int. Bpest, 1942. évi Évkönyvéből. N 8°, 44 l.)
 – Sopron város 1530. évi pecsétje. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 1. sz.)
 – Löwer und Oedenburg. (Ö. Z., 1943 jún. 5.)
- Németh Sámuel*: A soproni diákforradalom 1848-ban. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 1. szám.)
 – Mozaikképek Sopron multjából. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 2. sz.)
- Rajczy Mária M.*: Csepreg irodalmi multja és népköltészeti hagyományai. I. (Sopr. Szle, VII. [1943.] 2. sz.)
- Rónay Mária*: Soproni séta. (Országjárás, 1943 máj. 21.)
- Schaeffer, Emil*: Béla Meller, wie ich ihn kannte. <Ein Gedenkblatt von...> (Sopron, 1943. 4°, 13 l.)
- Schneller Edith*: Az első soproni felsőbb leányiskoláról. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 1. sz.)
- 271** *Storno Miksa*: Adatok a Soproni Önkéntes Tűzoltóegyesület történetéhez. (Sopr. Szle, VII. [1943.] évf., 1. sz.)
 – A harkai „Pfennigwald”-ből. (Arch. Ért., III. [1942.] évf., 1/2, 144. l.)
 – Funde aus dem Harkauer „Pfennigwald”. (Arch. Ért., III. [1942.] 1/2. sz.)
 – Római kori lelet Harkáról. I. Építészeti töredékek. II. Tégglák. III. Különféle tárgyak. (Arch. Ért., III. [1942.] évf., 1/2. sz., 190. l.)
- Szabó Jenő*: Mi is az a Lövér? (Országjárás, 1943 máj. 21.)
- Szalay Lajos*: Vérbe fulladt a szentmiklósiak 1848-as nemzeti ünnepe. (Sh., 1943 márc. 14.)
 – Magyar Versailles. (SH., 1943 ápr. 25.)
 – Kossuth Lajos kormánybiztosa. [Lukinich Mihály fertőszentmiklósi.] (Sh., 1943 jún. 24.)
 – Tallózás a fertőszentmiklósi templomkriptáról. (Sh., 1943 júl. 7.)
- Szecsődy István*: Mit jelent a Lövér szó? (Pesti Hirlap, 1943 júl. 3. V. ö. SH., 1943 júl. 7.)
- Thier, Lad.*: Hundert Jahre Soproner Privatkrankenhaus. (Ö. Z. 1943 III. 6.)
 – Zur Baugeschichte des neuen Soproner evang. Lyceums und der Lehrerbildungs-Akademie. (Ö. Z. 1943 IV. 9.)
 – Geschichte des Soproner Zita-Spitals. (Ö. Z. 1943 VII. 3.)
- Tompos Ernő*: Adatok a nemes Fejér-család történetéhez. (Családtörténeti Szle, IX. [1943.] évf., júl. sz., 154. l.)
- Ullein-Reviczky Antal*: Sopron, a magyar kultúra évezredes őrhelye. (Városok Lapja XXXVIII. [1943.] évf., 8. sz.)

Vargha Ferenc: A hatéves Soproni Nyári Egyetem. (Sopr. Szle. VII. [1943.] évf., 2. sz.)

Vasváry Edit: Perzsa napisten szentélye Sopron megyében. (Látogatás a fertőrákosi Mithras-barlangban.) („Ujság”, 1943. júl. 4.)

*

Jelentés a M. Kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem 1942. évi soproni nyári tanfolyamáról. [Soproni Nyári Egyetem.] (Klny. a M. Kir. József Nádor Műegyetem 1941/42. évi évkönyvéből. Budapest, 1943. 8°, 31 l.)

1943. VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / HIRDETÉS

HIRDETÉS

SOPRONER RUNDSCHAU HEIMATBLÄTTER KULTURHISTORISCHE ZEITSCHRIFT

Erscheint: vierteljährig.

Herausgeber: Stadtverschönerungsverein Sopron (Ödenburg), Ungarn.

HAUPTSCHRIFTLEITER:
Dr. HEIMLER KÁROLY.

Schriftleitung: Sopron, Kölcsey Ferenc-Gasse 1.

VII. Jahrgang 1943. – Folge 3.

Inhalt des vorliegenden Heftes:

<i>Mollay, K.</i> : Neue Gesichtspunkte bei Bearbeitung der Heimatsgeschichte	161
<i>Rajczy, M. M.</i> : Die literarische Vergangenheit und Volksdichtung der Gemeinde Csepreg	171
<i>Storno, M.</i> : Alte Siegel aus der Storno-Sammlung	242
<i>Banner, J.</i> : Urzeitliche Funde aus der Umgebung Oedenburgs	248
<i>Biographien:</i>	
<i>Hamar, Gy.</i> : Alte Oedenburger Gelehrte	255

<i>Ruhmann, J.: Ein Oedenburger wird italienischer General</i>	259
<i>Kleine Beiträge:</i>	261
<i>Bücherbesprechung</i>	267
<i>Bibliographie</i>	269

Sopron Műemlékei.

Első kötet: Belváros.

A műnyomópapíron nyomott 31×23 cm nagyságú, leggondosabb kiállítású, félbőr-kötésű mű ára 35–
pengő. 2. kiadás.

Német- és francianyelvű kiadás is megjelent!

Legközelebbi számunk 1943. november végén jelenik meg.

PESTI MAGYAR KERESKEDELMI BANK

Alapítatott 1841-ben kelt királyi szabadalomlevéllel.

Bármely ügyben készséggel ad felvilágosítást.

Alaptőke és tartalékalapok: **64,100.000** pengő.

Soproni fiókja: Várkerület 117. szám.

Telefon: 92, 132.

Sürgőnycím: COMMERZ.

Sopron Város Világítási és Erőátviteli Vállalata

Termel és elad: villamos energiát,

gázt,

kokszt, kátrányt.

A villamos energia és a gáz felhasználásánál felmerülő minden kérdésben szaktanáccsal szolgál.

SOPRONI TAKARÉKPÉNZTÁR

a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank leányintézete.

Alapított 1842 Sopron, Széchenyitér 19. Telefonszám 23.

Kölcsönöket folyósít ház- és földingatlanokra. – Betéteket legjobban gyümölcsöztet.
Foglalkozik a banküzlet minden ágával. – Minden ügyben díjmentes felvilágosítással szolgál.

Mindig nivós műsor a Városi Moziban!

Telefon 424.

**Együnk
Stauffer
sajtot – vaját.**

Izük és tápértékük felülmulhatatlan.

Tómalom Strandszálló.

Étterem, penziórendszer. Polgári árak!

Egész éven át nyitva!

Strandfürdő, csónakázás. Autóbuszjárat a városba és a Lövérékbe.

Tulajdonos Kovács Vince.

Telefon 152.

SOPRONI IDEGENFORGALMI R.-T.

SOPRON, VÁRKERÜLET 44.

Telefonszám 379

A magyar kir. Államvasutak és a Győr-Sopron-Ebenfurti Vasut hivatalos menetjegyirodája.

FÜRDŐ-ÜZEM.

AUTÓBUSZ-ÜZEM.

IDEGENFORGALMI ÜGYEKBEN DÍJTALAN FELVILÁGOSÍTÁS!

**MED. UNIV. Dr. HERNFELD PÁL
LÖVÉR-PENZIÓJA.**

EGÉSZ ÉVBEN NYITVA. KÖZPONTI FŰTÉS,

HIDEG-MELEG VÍZ. – TELEFON: 940.

**VASÁRUGYÁR RT.
SOPRON, CSENGERY-U. 32.**

**GRUBER-PENZIÓ
A VÁROSLIGETBEN.
TÁVBESZÉLŐ: 484. SZÁM.**

Szép magaslati, por- és szélmentes helyen, tölgyes- és fenyveserdő közvetlen közelében.
Ideális üdüülöhely. 38 modernül berendezett szoba, folyóvízzel, fürdőszoba, villanyvilágítás.

Terrasz szép kilátással.
Kivánatra dietikus konyha.
Egész éven át nyitva.

BÉRLŐ: KIS FERENC.

**RAUNER MIHÁLY
NEMZETKÖZI SZÁLLITMÁNYOZÁSI VÁLLALAT
HIVATALOS VASUTI SZÁLLITÓ.**

**Bútorszállítás,
raktározás,
fuvarozás,
elvámolás.**

Sopron, Manninger-út 8–10. szám.
Távbeszélő: 577.
Városi iroda: 900.

***Pannonia-Szálló*
A VÁROS KÖZPONTJÁBAN.**

Hideg és meleg folyóvíz
központi fűtés
garage
klubhotel

TELEFONSZÁM 80.

SELTENHOFER FRIGYES FIAI
ALAPÍTVÁ: 1816. SOPRON. TELEFON: 66.
MAGYAR KIRÁLYI UDVARI SZÁLLITÓK.

Legelső tűzoltószerszám, kutszivattyú és gépgyár, harang-, fém- és vasöntőde.

Harangok, vasállványok, tűzoltófecskeendők

úgy kocsis-, mint motorfecskeendők, továbbá harangöntés, fémöntés, kutak stb., stb., beszerzéseknél forduljon bizalommal minden tekintetben teljes garanciát nyújtó megbízható keresztény gyárunkhoz s a legnagyobb készséggel adunk díjmentesen költségvetést, kívánságra díjmentesen kiszállunk, kedvező fizetési feltételeket adunk sok évi jótállás mellett.

Gyártmányaink a párizsi világkiállításon az aranyéremmel, azonkívül sok-sok arany- és ezüstéremmel és díszoklevéllel kitüntetve.

Hazánk legrégebbi, több mint 125 év óta fennálló keresztény gyára.

BAUMANN BÉLA
OKL. KŐFARAGÓMESTER ÉS CEMENTÁRUGYÁROS

SOPRON, KŐFARAGÓ-TÉR 5. – TELEFON: 469.

Mindennemű kőfaragó-, műkö- és cementmunkák, építőanyagok eladása.

HERENDI
CÍMERES EMLÉKTÁRGYAK

LOBENWEIN OSZKÁR
VÁRKERÜLET 71. SOPRON. TELEFONSZÁM: 624.

„HUBERTUS”
VADÁSZLAK

Sopron legkedveltebb üdülő- és kirándulóhelye. Egész éven át nyitva. Rendkívül mérsékelt árak.

Gyönyörű kilátás az osztrák Alpésekre. A várostól 3 km-nyire. Jól ápolt sétautak.
A Soproni Városszépítő-Egyesület tulajdona.

Bérlő: Konrad Frigyes.
Távbeszélő: 633.

Diebold-Foto
Sopron, Mátyás király-u. 1.

Telefon: 378.

Hackstock Károly

vaskereskedés, Várkerület 74. Telefon 33.

Tűzhelyek, kályhák, zománcédények, építési anyagok!

SOPRONI ÉS UJPESTI POSZTÓ- ÉS SZŐNYEGGYÁRAK R.T.

Központi iroda és eladás:
BUDAPEST, V. Nádor-u. 18.

Gyárak:
SOPRON, Baross-út 24.
UJPEST, Berni-út 1.

Gyapjuszövetek, takarók, bútorszövetek, szőnyegek.

KARNER LAJOS

vászon, fehérmű, és divatáru szaküzlet.

Alakult 1860-ban.

SOPON, Várkerület 91. sz.
Telefon 187.

Ifj. KARNER LAJOS
kijelölt textiláru nagykereskedő
SOPRON.

ELSŐ SOPRONI SZAPPAN- ÉS GYERTYA-GYÁR

KREMSER KÁROLY

SOPRON,
VÁRKERÜLET 99.

150 éves cég.
TELEFON 189 sz.

RÖTTIG-ROMWALTER NYOMDA R.-T.

KÉSZÍT NYOMTATVÁNYOKAT, KÖNYVEKET ÉS EGYÉB NYOMDAI TERMÉKEKET A
LEGKÉNYESEBB ÍZLÉST KIELÉGÍTŐ KIVITELBEN.

SOPRON, DEÁKTÉR 56.
TÁVBESZÉLŐ: 19.

VIRÁGOT
RAFFENSPERGER FERENC FIAI VIRÁGTERMEIBŐL.

SOPRON, Erzsébet-utca 9. Tel 54. / Kossuth L.-utca 45. Tel. 780. Kertészet: Nándorfasor 8. Tel. 610. /
Alapítási év 1803.

LÖVÉRSZÁLLÓ.

Elsőrendű szálloda a tízezer holdas városi erdő közvetlen közelében.
110 szoba, központi fűtés, hideg és meleg folyóvíz, lift, garázs, bar, teniszpályák.

Bérlő: Horváth Imre. Telefon 622 és 714.

Minden házban igazi öröm a családi sör!

A SOPRONI SZEMLE KIADVÁNYAI.
(Kaphatók a kiadóhivatalban.)

	Ára:
1. <i>Becht Rezső</i> : Az én városom	- 20
2. <i>Thirring Gusztáv dr.</i> : Az első soproni népszámlálás	- 30
3. <i>Varga Lajos dr.</i> és <i>Mika Ferenc dr.</i> : A magyar Fertő halászata az utolsó 12 esztendő folyamán	- 50
4. <i>Lauringer Ernő</i> : A rekonstruált capitoliumi trias-szobrok Sopron város múzeumában	- 30
6. <i>Payr Sándor</i> : Zinzendorf és Sinzendorf grófok Sopronban	- 30
9. <i>Romwalter Alfréd dr.</i> : Római-kori sajtolt üveg Sopronból	- 20
10. <i>Csipkés Kálmán</i> : Soproni órakiállítás	- 50

12. <i>Thirring Gusztáv dr.</i> : Sopron népessége a 18. század elején.	–30
13. <i>Breuer György</i> : A sopronmegyei madárvárták	–30
14. <i>Szádeczky-Kardoss Elemér dr.</i> : Sopron vármegye Zsira-környéki (délnyugati) részének geológiája és morfológiája	–50
15. <i>Soós Imre</i> : Adatok a sopronmegyei középbirtokok 16. századi történetéhez	–50
17. <i>Becht Rezső</i> : Soproni évszakok. Tél	–30
19. <i>Zügn Nándor</i> : Soproni erdészeti régiségek	–30
20. <i>Kolb Jenő</i> : Régi játékkártyák és kártyafestők Sopronban	–40
21. <i>Leitner József</i> : Bredeczky Sámuel (1772–1812)	–30
22. <i>Kárpáti Zoltán dr.</i> : Érdekes és újabb növényelőfordulások Sopron környékén	–20
23. <i>Csipkés Kálmán</i> : Üveg- és kerámiai kiállítás Sopronban	–40
24. <i>Dr. Wiczián Dezső</i> : Payr Sándor (1861–1938)	–30
25. <i>Becht Rezső</i> : Soproni évszakok. Tavasz	–30
26. <i>Kapuy Vitál</i> : Egered (Helytörténeti tanulmány)	–30
29. <i>Főző Géza</i> : Soproni gesztenyések	–20
30. <i>Becht Rezső</i> : Soproni évszakok. Nyár	–30
32. <i>ifj. Csemegi József</i> : Sopronbánfalva középkori templomai	–50
34. <i>Storno Miksa</i> : Római-kori leletek Sopron Belvárosából	–80
35. <i>Csipkés Kálmán</i> : Régi soproni egyházi ruhák	–80
36. <i>Weinberger G. A.</i> : Ifj. Storno Ferenc (1851–1938)	–30
37. <i>Csatkai Endre dr.</i> : A gróf Szapáry-kastély Bükön	1–
39. <i>Becht Rezső</i> : Soproni évszakok. Ősz.	–30
41. <i>Németh Sámuel</i> : A soproni evangélikus líceum könyvtárának érdekességei, inkunabulák, unikumok	–60

43. <i>Énekes Kálmán: A sopronhorpácsi kastély</i>	–80
44. <i>Kokas Kálmán: A szanyi népviselet</i>	–80
45. <i>Verbényi (Veszélka) László dr.: A soproni rajziskola története (III. közl.)</i>	–50
47. <i>Varga Lajos dr.: Nagyméretű darázsífeszek a soproni Felsőlövérekéből</i>	–30
48. <i>Vitéz Lenky Jenő: Király József Pál</i>	–40
51. <i>Levárdy Rezső: id. Storno Ferenc pannonhalmi működése</i>	–50
52. <i>Romwalter Alfréd dr.: A Hallstatt-La-Tène korabeli vaskohászat Sopron környékén</i>	–30
53. <i>Csatkai Endre dr.: A zsirai (gyülevizi) kastély</i>	1–
54. <i>Sandy Dezső: Csornai népviselet</i>	–80
54. <i>Becht Rezső: Soproni évszakok. 5 műmelléklettel és 12 szövegközti képpel</i>	2:20
55. <i>Ruhman Jenő dr.: Torkos László (1839–1939)</i>	–30
56. <i>Vitéz Házi Jenő dr.: A soproni plébániai iskola</i>	–50
57. <i>Verbényi (Veszélka) L. dr.: A soproni rajziskola története. (Negyedik közl.)</i>	–50
58. <i>Varga Lajos dr: Hat év előtti osztrák vita a Fertő tó sorsáról</i>	–50
59. <i>tóth-lipcsei Fabricius Endre: Sopron és a Napoleon-i háborúk</i>	–50
61. <i>Csatkai Endre dr.: A simasági kastély</i>	–50
62. <i>Neubauer Elemér: Ágfalvi népviselet</i>	–50
63. <i>Csatkai E. dr.: Klieber József szobrász és a soproni régi kaszinó oromzata</i>	–30
64. <i>Becht Rezső: Város és erdő</i>	–30
65. <i>Dr. Verbényi (Veszélka) László: A soproni rajziskola története</i>	–50
66. <i>Bergmann Pál: Sopron városfejlesztési terve</i>	1–
67. <i>Dr. Mollay Károly: Sopron vármegye középkori történelmének nyelvészeti és történeti kérdései.</i>	–30
68. <i>Csipkés Kálmán: Régi soproni cégek</i>	–50

69. A fertőrákosi püspöki kastély	–50
70. <i>Östör József</i> : Tévedések, ferdítések. Széchenyi István tudóstársasági alapítása. – Magyar nyelvtudása. Állítólagos gőgje. Újabb a Karolina-ügyben.	–50
72. <i>Lawringer Ernő</i> : Széchenyi István gróf az érmészetben	–50
73. <i>Thier László</i> : Széchenyi- emlékek	–50
74. <i>Csatkai Endre</i> : Széchenyi-műemlékek Nagycenken	–50
75. <i>Berecz Dezső</i> : Moller Ede 1853–1882	–50
76. <i>Radó István</i> : A soproni Széchenyi-könyvtár	–50
77. <i>Adalékok a soproni Széchenyi-irodalomhoz</i>	1–
78. <i>Verbényi (Veszélka) László</i> : A soproni rajziskola története (Utolsó közl.)	–50
79. <i>Schindler A. dr.</i> : Városszéli telepítés	–50
82. <i>Csatkai Endre dr.</i> : A dénesfai gróf Cziráky-kastély	–50
83. <i>Thirring Gusztávné Waisbecker Irén</i> : Emlékek viharos időkből, amikor a Széchenyiek megszerették Sopront	–50
84. <i>Benkő László dr.</i> : A soproni Nemes Magyar Társaság. A legrégebb magyar önképzőkör	–30
86. <i>Bergmann Pál</i> : Sopron városrendezésének kérdései	–80
87. <i>Hárs György</i> : Csákányütés a belvárosban	–50
88. <i>Katsis Tivadar</i> : Barlangok a tómalmi erdőben	–30
89. <i>Csipkés Kálmán</i> : Régi bábsütő emlékeink	–50
90. <i>Csatkai Endre dr.</i> : A röjtöki kastély	1–
90. <i>Soproni krónikák</i> : I. Petz Dániel és fia krónikája	2–
91. <i>Németh Sámuel</i> : Mértékletességi Egyesület Sopronban 1619	–80
92. <i>Vajk Artúr</i> : A brennbergi szénbányászat és a bécsi hajózható csatorna	1:20
96. <i>Csatkai Endre dr.</i> : A nagylozsi báró Solymossy-kastély	1:20

97	<i>Massalsky Miklós herceg: Volt-e Julianus Apostata császár Sopronban?</i>	1'–
97	<i>Thirring Gusztáv dr.: Adatok Sopron 112 év előtti gazdasági helyzetének ismeretéhez</i>	1'–
98.	<i>Győrfi János dr.: Sopron és környékének rovarfaunája</i>	1'–
101.	<i>Udvardi Lakos János: Adatok a Soproni Kereskedelmi Testület multjához</i>	1'–
102.	<i>Storno Ferenc: Régi soproni borsajtók, hordók és mércékről</i>	1'20
103.	<i>Csatkai Endre dr.: Sopronmegyei kastélyok</i>	1'20
104.	<i>Csatkai Endre dr.: Sopronmegyei kastélyok</i>	1'–
105.	<i>Reményi V.: Brennbergbánya szociális fejlődése</i>	–'50
106.	<i>ifj. Csemegi József: A Ker. Szt. János tiszteletére épült kápolna Sopronban</i>	–'50
107.	<i>Hajós Elemér: Karácsonyi és újévi népszokások a Rábaközben</i>	–'50
108.	<i>Verbényi László dr.: A testületi nevelés nyomai Sopronban a kereskedelmi tanoniskolák megindulása előtt</i>	–'50
109.	<i>Kárpáti Zoltán dr.: Sopron környékének fontosabb gyógynövényei</i>	–'50
110.	<i>Horváth Tibor Antal: A horpácsi prépostság</i>	–'50
111.	<i>Himler K. dr.: Thirring G. és munkássága</i>	–'50
112.	<i>Németh S.: Egy soproni ábrándos történetíró Borgátai Szabó J.</i>	–'50
113.	<i>Thirring L. dr.: Sopron népessége 1941. január végén</i>	–'50
114.	<i>Géfin Gy. dr.: Adalékok Sopron művészettörténetéhez</i>	–'50
115.	<i>Csatkai E. dr.: A virtsologi Rupprecht-kastély Sajtoskálon</i>	–'50
116.	<i>Csipkés Kálmán: A Városi Múzeum borászati emlékei</i>	–'50
117.	<i>Storno M.: Soproni városrészletek 1852-ből</i>	–'50
118.	<i>Kotsis Tivadar: Sopronkörnyéki barlangok</i>	–'50
119.	<i>Mollay K. dr.: Soproni élet a 15. század második felében</i>	1'–
120.	<i>Hajós Elemér: A rábaközi népviselet</i>	–'20

120. <i>Thirring G.</i> : Adatok a soproni céhekről a 19. század első felében	–20
121. <i>íjf. Csemegi József</i> : Középkorú kőlámpások Sopron területén	–50
123. <i>Kárpáti Z.</i> : Érdekes és újabb növényelőfordulások Sopron környékén	–50
124. <i>Storno Miksa</i> : A római amfiteatrum és nemesium Sopronban	–50
125. A Seemann házaspár művészete	–20
125. <i>Csipkés K.</i> : Sopron sz. kir. város muzeumának régi céhedényei	–50
127. <i>Östör József</i> : Széchenyi és vármegyéje	1–
128. <i>Vitéz Házi Jenő</i> : A soproni polgárjog megszerzésének története	–80
129. <i>Berecz Dezső</i> : Frankenburg Adolf harmadik felesége	–80
130. <i>Hamar Gyula</i> : Gamauf Teofil feljegyzései Kis Jánosról	–50
130/a. <i>Weger Imre</i> : Néprajztérképek módszere	1–
132. <i>Csatkai Endre</i> : Kinek a műve a soproni régi színház oromcsoportja?	–50
133. <i>Kotsis Tivadar</i> : Sopronkörnyéki barlangok	–50
134. <i>Östör József</i> : Széchenyi István és Sopron	1–
135. <i>Lawringer Ernő</i> : A Sopron városi múzeum térképgyűjteménye	1–
136. <i>Mollay Károly dr.</i> : Adatok a soproni ispotály történetéhez	1–
137. <i>Csatkai Endre dr.</i> : Az első soproni magyar színelőadás szereplőinek levélváltásából	1–
138. <i>íjf. Csemegi József</i> : Prédikált-e Kapisztrán János a soproni bencéstemplom kőszószeréről	1–
139. <i>Győrfi János dr.</i> : A soproni erdők rovarkárosítói	1–
140. <i>Becht Rezső</i> : Sopron és a soproniak	1–
141. <i>Csatkai Endre dr.</i> : Három klasszicista építész (Neumayer Lőrinc, Ringer József, Handler Jakab)	1–
142. <i>Heimler Károly dr.</i> : Payr György és Payr Mihály krónikája (1584–1700)	4–

142. *Storno Miksa*: A Storno-család magángyűjteménye 1'–
143. *Verbényi László dr.*: Plébániai jellegű iskola Sopronban a 19. században 0'50–
144. *Thier László*: Kurzweil Ferenc templomi karnagy, a Soproni Zeneegyesület alapítója élete (1792–1865) 2'–
146. *Tompos Ernő*: Címeres pecsétek, különös tekintettel a polgári címerekre 2'–
147. *Dr. Ruhmann Jenő*: Ihász Dániel szerepe az olaszországi magyar emigrációban 1'–
148. *Dr. Thirring Lajos*: Sopron vármegye községeinek újabb népfelődése 1'–
149. *Dr. Schindler András*: Sopron közüzemi politikája 1'50–
150. *Mihályi Ernő dr.*: Gondolatok Sopronról –80
151. *Lauringer Ernő*: Sopron sz. kir. város emlékérméi 1'–
152. *Németh Sámuel*: A soproni diákforradalom 1848-ban 1'–
153. *Missuray-Krúg Lajos*: Hany Istók, a rábaközi regék hőse 3'50
154. *Hamar Gyula*: Fiedler János Reichard Kis Krónikája 2'–
155. *Klempa Károly dr.*: Gróf Széchenyi István levelei gróf Festetich Taszilóhoz 1'–
156. *Főző Géza*: Sopron vidékének gyümölcsei 1'–
157. *Csipkés Kálmán*: Sopron sz. kir. város múzeumának céhládái 1'–

HISZ FERENC
CUKRÁSZDA

SOPRON, VÁRKERÜLET 83.

Távbeszélő: 863.

Perkovátz Félix

SZÉCHENYI-TÉR 12. SOPRON. TÁVBESZÉLŐ 888.

Kitűnő konyha, elsőrangú borok, állandóan frissen csapolt sör.

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Maár Károly–Mollay Károly: A soproni és sopronmegyei helytörténetírás módszere és feladatai, Soproni Szemle II (1938), 273–288; III (1939), 17–23. ll.

2 (Megjegyzés - Popup)

Soós Imre: A sopronmegyei községtörténetírás forrásai, i. h. 153–159., 204–210. ll.; *Vanyó Tihamér*: A plébániatörténetírás módszertana, Budapest, 1941.

3 (Megjegyzés - Popup)

Wéger Imre: Néprajzterképek módszere. Soproni Sz. V (1941), 299–314. ll.

4 (Megjegyzés - Popup)

Dunántúli kultúrmunkások. A Dunántúl művelődéstörténete életrajzokban, Budapest, 1941. 8°. 556 l.

5 (Megjegyzés - Popup)

Magyar tájak – magyar kiválóságok, Budapest, 1936.

6 (Megjegyzés - Popup)

Magyarország tehetségterképe, Társadalomtudomány 1942, 57–75. ll.

7 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Szekfü Gyula*: Mi a magyar?, Budapest, 1939.

8 (Megjegyzés - Popup)

Eckhardt Sándor: A francia szellem, Budapest, 1938.

9 (Megjegyzés - Popup)

Mindezekre v. ö. pl. *b. d.* bírálatát Sziklay János könyvéről (Soproni Hírlap, 1942. szept. 17. sz.).

10 (Megjegyzés - Popup)

Östör József: Széchenyi és vármegyéje. Soproni Szemle V (1941), 251–268. ll. Széchenyi és Sopron i. h. VI (1942), 1–15. ll.

11 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Payr Sándor*: Emlékezés Doktor Lackner Kristófról, Sopron, 1932.

12 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Moering*: Ödenburger Erinnerungsbuch, Deutschtum im Südosten 1942, 74–75. ll.

13 (Megjegyzés - Popup)

Wester Flórián, soproni elemiiskolai igazgató, Soproni Szemle III (1939). 176–178. ll.

14 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Mollay Károly*: Ödenburg, Budapest, 1942, 40. l.

15 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Sopron sz. k. város története, Sopron, 1943, II. 6: 187. l.

16 (Megjegyzés - Popup)

I. m. I. 3: 266. l.

17 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Brunner, Otto*: Geschichte des Burgenlandes im Rahmen der deutschungarischen Beziehungen, Deutsche Hefte für Volks- und Kulturbodenforschung I (1930–31), 152. l.; *Groß, Lothar*: Zur Geschichte der österreichisch-ungarischen Grenzverhältnisse im 14. Jahrhundert, Burgenländische Heimblätter I (1932), 37–43, 66–74. ll.

18 (Megjegyzés - Popup)

Bővebben l. *Mollay Károly*: Soproni élet a 15. század második felében. A Haberleiter-család története, Soproni Szemle V (1941), 109–122., 153–172. ll.

19 (Megjegyzés - Popup)

„Certi enim sumus, quod prefata maiestas vos per plures vias ad defectionem et rebellionem sollicitat, vos tamen rogamus, honores vestri memores esse velitis et nichil tale precipitanter agatis, quod perpetuum scandalum et ignominia vobis et universe posteritate vestre parere possit.” *Házi* i. m. I. 6: 76 l.

20 (Megjegyzés - Popup)

I. m. II. 6: 268. l.

21 (Megjegyzés - Popup)

I. h. 337. l.

22 (Megjegyzés - Popup)

A szülőváros felfedezése, Soproni Szemle III (1939), 1–4 ll.

23 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Házi* i. m. I, 1: 100; továbbá: Tenemus memoria situm et faciem theatri istius civitatis nostre, quod videtur satis esse amplum, nec necessarium vel *ad decorem istius civitatis nosire* vel vestrum commodum, ut domus illa demoliatur, *nam ruina illius afferet turpitudinem potius loci illius, quam aliquam speciem*

decoris” I. m. I, 7: 144. l.

24 (Megjegyzés - Popup)

Bővebben erről „Scarbantia, Ödenburg, Sopron” c. sajtó alatt levő munkám III. részében szólok.

25 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Commentariorum Reipub. Romanae... libri duodecim*, Basileae. 1550, 1154. l.

26 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. még *Csatkai Endre: Idegenek a régi Sopronról*, Sopron, 1938, 17. l.

27 (Megjegyzés - Popup)

Kolozsvári Sándor–Óvári Kelemen: A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye V, 2, Budapest, 1904. 35. l.

28 (Megjegyzés - Popup)

Mennyire óvatos volt a tanács, mutatja a polgárjog megszerzésének állandó megszigorítása. Általános érvényű s csak a magyarságra vonatkozó megszorításokat, úgy mint pl. az erdélyi szászok, ekkor sem hoztak. V. ö. *Házi Jenő: A soproni polgárjog megszerzésének története V* (1941), 269–279. ll.

29 (Megjegyzés - Popup)

Német polgárság magyar földön, Budapest, é. n. (1940).

30 (Megjegyzés - Popup)

Archivum Europae Centro-Orientalis VIII (1942), 1–2. szám.

31 (Megjegyzés - Popup)

165 IV. sz. jegyzőkönyv. 476. l. és 236. l.

32 (Megjegyzés - Popup)

166 U. o. 632. l.

33 (Megjegyzés - Popup)

167 U. o. 58. l.

34 (Megjegyzés - Popup)

168 Az olvasott könyvek jegyzéke cím alatt felsorolt gyűjteményes kiadásokból.

35 (Megjegyzés - Popup)

169 Magy. Népkölt. Gyűjt. VII. 93. l.

36 (Megjegyzés - Popup)

170 U. o.

37 (Megjegyzés - Popup)

171 Saját gyűjteményemből.

38 (Megjegyzés - Popup)

172 Magy. Népkölt. Gyűjt. VIII. 171–173. l.

39 (Megjegyzés - Popup)

173 U. o. 151–168. l.

40 (Megjegyzés - Popup)

174 U. o. és M. Nyelvőr. 1874.

41 (Megjegyzés - Popup)

175 M. Nyelvőr. 1874.

42 (Megjegyzés - Popup)

176 Pl. Nagycéténybe Ethnogr. 1942. 2. sz. 139. Magyar János közlése.

43 (Megjegyzés - Popup)

177 A balladák típusainak felsorolását, a kiadások, kóták ismertetését Dános Erzsébet: A magyar népballada c. könyvéből veszem.

44 (Megjegyzés - Popup)

178 Dános i. m. 23. l.

45 (Megjegyzés - Popup)

179 U. o. 140. l.

46 (Megjegyzés - Popup)

180 U. o. 128. l.

47 (Megjegyzés - Popup)

181 U. o. 108. l.

48 (Megjegyzés - Popup)

182 Magy. Népk. Gyűjt. III. 284. l.

49 (Megjegyzés - Popup)

183 U. o. IV. 413. l.

50 (Megjegyzés - Popup)

184 I. szakasz 8. jel. Franklin-Társ. kiadása. 28. l.

51 (Megjegyzés - Popup)

185 I. k. fej. Révai kiad. 23. l.

52 (Megjegyzés - Popup)

186 Újholdkor.

53 (Megjegyzés - Popup)

187 „Irattatott 1585 Eztendeóbelj Lajstrombul. Takacz Miklos Vram Polgarmestersegheben es Zalay Geórgi Kouacz Vr Birosoghanban, Josa Diakk itt ualo Notarius által. Anno 1625. eztendeóban. 30. dje Juny. M. P.

54 (Megjegyzés - Popup)

188 Ezt a verset Farkas egy szakonyi lutránus embernél talált kéziratról közli (i. m. 123–137. l.), Payr pedig tíz kéziratát ismeri (Egyháztört. eml. 185. l.). Egyik példányát a Magyar Tud. Akadémia őrzi Népköltészet 234. szám alatt Rabbi István énekével együtt lemásolva. Egyik változata megtalálható a Magyarországi Ág. hitv. ev. Egyet. egyház Levéltárában I. a. 3.; 3. jelzet alatt. A Nemzeti Múzeum a 2077 Fol. Lat. jelzetű Historia Evangelica c. kódexben őrzi. A folió nagyságú sárgás-barna bőrkötésű, elég jó állapotban maradt könyv a reformáció jubileumára íródott 1758-ban és a magyarországi hitújítás történetét tartalmazza prózában, de közli ennek híresebb eseményeit is versben a különböző prédikátoroktól. Gondos, rendes írású másolója a fontos neveket, eseményeket a kötet második részében aláhúzza, az első részében pedig egy későbbi – talán kutató kéz – zöld ceruzával emeli ki őket. Mivel az egész könyv gondos munkának látszik, ezt veszem alapul és ehhez hasonlítom Farkas és Payr közlését, meg az ág. hitv. ev. levéltárának példányát. Erre az összehasonlításra Payr ösztönzött, aki könyvében (Egyh. tört. eml. 185. l.) így ír:

„Őseink e verset számos kéziratban terjesztették... Sok másolata van forgalomban mai nap is. Nyomtatásban Farkas S. közölte először Csepreg történetében, de *kihagyásokkal és igen sok hibával*. Én tíz kéziratot gyűjtöttem és hasonlítottam össze... Ezek alapján *állapítottam meg és igazítottam helyre* a többi szöveget.”

Igaz, hogy néhány versszak hiányzik Farkas közléséből, de hiányzik Payrétól is. Annál meglepőbbnek találhatjuk Payr fentebbi megjegyzését, mert hiszen közlése 110 versszak, Farkasé 111, az akadémiai példányé 112. Ha Farkas szándékos kihagyásokkal közölte volna a verset, akkor minden bizonnyal kihagyta volna az I. vszak 3. sorát, a 82., 83., 84. és a 109. versszakot, sőt még ezeknél jóval többet. Mivel minden kézirat kisebb-nagyobb eltéréseket mutat, nem mondhatjuk még azt sem, hogy Farkas *igen sok hibával* közölte a verset, annál is inkább, mert a szakonyi kéziratot ma már nem ismerjük. Bizonyos, hogy Farkas közlése nem olyan összecsengő, könnyen folyó, mint Payré, egyszerűen azért, mert ha Farkas

helyreigazította is szövegét, nem sikerült neki annyira.

A mondottakból következik, hogy a függelék I. részében (2. sz.) közölt verset nem *igazítottam helyre*. Farkas egy szakasszal többet ad. Igaz, van háromsoros versszak is közlésében. Így történhetett meg, hogy amíg Payré 440 sor, Farkasé 339. A közölhető 424 sor közül azonban Payr versében 40 sor teljesen azonos Farkaséval. A maradék 384 sor közül 272 csak nagyon kevéssé tér el, pl. Farkas így írja: az templom, Payr a templom, vagy pedig és helyett s-et ír. Tehát csak 112 sor különbözik Farkasétól, és az is inkább a maibb ejtés miatt.

55 (Megjegyzés - Popup)

189 Korong = kenyérsütő lapát; pemettel, kukoricahántsból készült söprűvel tisztítják ki a kemencét.

56 (Megjegyzés - Popup)

190 Úrigomba.

57 (Megjegyzés - Popup)

191 Cvitkovics a község egyik végén, Póczik a másik végén, a mester a közepén lakik.

58 (Megjegyzés - Popup)

192 Horváth János gyűjteményében nincs meg ez az első lakodalmi köszöntő, amely tulajdonképpen csak keverékforma.

59 (Megjegyzés - Popup)

193 Horváth János gyűjteményéből vettem.

60 (Megjegyzés - Popup)

194 A dallamokat Rajczy István tanár, okleveles kántor és karmester jegyezte fel, a képeket Tamási László tanár úr készítette. Ezúttal mondok nekik köszönetet szíves fáradságukért.

61 (Megjegyzés - Popup)

195 Az említett gyilkosság valóban megtörtént Horpács határában kb. 1925-ben. Majer József kövesdi kocsmáros volt. Lakatos Feri lövői lakos pedig 1942-ben szabadult ki a börtönből, jó magaviselete miatt életfogytig tartó büntetésének hátralévő részét elengedték.

62 (Megjegyzés - Popup)

196 Petőfi verse két versszakasszal megtoldva. Az eredeti négy versszakot háromba olvasztotta össze a nép változtatásokkal.

Petőfi:

1. vsz. ég tengerében, Méláz a haramja... közepében: Sűrű a fűvön az éj harmatozása. De sűrűbb két szeme könnyének hullása.
2. Baltája... vettem fejem... dolgokra. Édesanyám, mindig javamat akartad; Édesanyám, mért nem

fogadtam szavadat.

3. Elhagytam házadat, földönfutó lettem, Rablók, fosztogatók közé keveredtem; Most is köztük...

4. Elmennék, én haza, itt hagynám ezeket. Örömet itt hagynám! De most már nem lehet: Édesanyám meghalt... összeroskadt... s áll...

63 (Megjegyzés - Popup)

197 Felkelt, kivirradt.

64 (Megjegyzés - Popup)

198 Fejőedény.

65 (Megjegyzés - Popup)

199 Szekrény.

66 (Megjegyzés - Popup)

200 Vállkendő, nevezik még keszkenyőnek is.

67 (Megjegyzés - Popup)

201 Fiókveréb.

68 (Megjegyzés - Popup)

202 Padlás, ahol a szénát tartják, a padlás másik része „pallás”.

69 (Megjegyzés - Popup)

203 Málé.

70 (Megjegyzés - Popup)

204 Siess.

71 (Megjegyzés - Popup)

205 A kenyér kidudorodó része.

72 (Megjegyzés - Popup)

206 Zöldségleves.

73 (Megjegyzés - Popup)

207 Vargányaleves.

74 (Megjegyzés - Popup)

208 Minden metélt főtt tészta.

75 (Megjegyzés - Popup)

209 Beteges, nyavalyás.

76 (Megjegyzés - Popup)

210 Répa és pelyva („szalma-szóma”), törek helye.

77 (Megjegyzés - Popup)

211 Tornác, nyitott folyosó.

78 (Megjegyzés - Popup)

212 Bágyadt.

79 (Megjegyzés - Popup)

213 Zsibbad.

80 (Megjegyzés - Popup)

214 hársfatea.

81 (Megjegyzés - Popup)

215 Kamilla.

82 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. S. Weber: Zipser Geschichts- und Zeitbilder. 1. tábla és 118. l., és A katolikus Magyarország II. köt. 975. l.

83 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Pollák Miksa olvasása. Wolf nevű zsidó már 1417-ben szerepel a soproni háztulajdonosok között. Lásd: *Dr. Pollák Miksa: A zsidók története Sopronban.* 18., 98., 99. l.

84 (Megjegyzés - Popup)

Lásd *Mandl Bernát: Régi zsidó pecsétéről.* Évkönyv, kiadja az Izr. Magy. Tud. Társ. 1904. 282–293. l. A figyelmeztetést ezen cikkekre dr. Pollák Miksa úrnak köszönöm.

85 (Megjegyzés - Popup)

Lásd *Dr. Csatkai Endre: Soproni ötvösök a 15–19. században.* 37. szám 17 l. és 23. szám 38. l.

86 (Megjegyzés - Popup)

Lásd *Csipkés Kálmán: Sopron sz. kir. város muzeumának céhládái.* Soproni Szemle VII. 1943. 142. l. 6. kép.

87 (Megjegyzés - Popup)

Diss. Pann. Ser. II. No. 13., 14. 1.

88 (Megjegyzés - Popup)

Petőházi leletről. Arch. Ért. 1892. 346–347. 1. Lásd még: Jelentés a Sopronmegyei Régészeti Társulat 1892. évi működéséről. 17. 1.

89 (Megjegyzés - Popup)

Vasi Szemle, 1940. 375. 1. I. t. 2–3.

90 (Megjegyzés - Popup)

U. o. I. t. 16.

91 (Megjegyzés - Popup)

Veszprémi Múzeum.

92 (Megjegyzés - Popup)

Székesfehérvári Múzeum. 9622–23.

93 (Megjegyzés - Popup)

Lásd Vasi Szemle, 1940. 383–385. 1.

94 (Megjegyzés - Popup)

Vasi Szemle, 1941. s. a.

95 (Megjegyzés - Popup)

U. o. 1941. III. t. 1., 10., 12. 16.

96 (Megjegyzés - Popup)

U. o. 1941. III. t. 7.

97 (Megjegyzés - Popup)

U. o. 1940. II. t. 4.

98 (Megjegyzés - Popup)

U. o. 1941. 12. 1. 207. jzt.

99 (Megjegyzés - Popup)

Banner János: Hódmezővásárhely története a honfoglalás koráig. I. rész. 1940. 47. 1., 2. kép.

100 (Megjegyzés - Popup)

P. Z. 1931. S. 103. Abb. 1., S. 105. Abb. 3.

101 (Megjegyzés - Popup)

Pécs sz. kir. város „Majorossy Imre Múzeumának” 1941. évi Értesítője, 17–19. l.

102 (Megjegyzés - Popup)

Kecskeméti Múzeum, 218–229.

103 (Megjegyzés - Popup)

Kaposvári Múzeum, 4440.

104 (Megjegyzés - Popup)

Erről még lejjebb lesz szó.

105 (Megjegyzés - Popup)

Erről még lejjebb lesz szó.

106 (Megjegyzés - Popup)

Bericht. R. G. K. 1934–45. Taf. 18. Abb. 8.

107 (Megjegyzés - Popup)

Banner: i. m. CXX. 16., 20., 23., CXXI. 7., 11., 16., 21. stb.

108 (Megjegyzés - Popup)

Kaposvári Múzeum. 4440.

109 (Megjegyzés - Popup)

Székesfehérvári Múzeum, 2987.

110 (Megjegyzés - Popup)

Kaposvári Múzeum. 10163.

111 (Megjegyzés - Popup)

Esztergomi Múzeum. 88.

112 (Megjegyzés - Popup)

Váci Múzeum.

113 (Megjegyzés - Popup)

Arch. Ért., 1942. 73–87. l.

114 (Megjegyzés - Popup)

Vasi Szemle, 1940. 376–379. l.

115 (Megjegyzés - Popup)

Ipolysági gimnázium gyűjteménye. 58.

116 (Megjegyzés - Popup)

Váci Múzeum.

117 (Megjegyzés - Popup)

Lévai Múzeum. 1935.

118 (Megjegyzés - Popup)

Komáromi Múzeum. 1004–36.

119 (Megjegyzés - Popup)

Ceglédi Múzeum.

120 (Megjegyzés - Popup)

Vasi Szemle, 1940. 386. l.

121 (Megjegyzés - Popup)

Dunántúli Szemle, I. t. 4., 6., 7., 12., 14.

122 (Megjegyzés - Popup)

Balatoni Múzeum. 1888., 1897., 2102., 2727.

123 (Megjegyzés - Popup)

Veszprémi Múzeum.

124 (Megjegyzés - Popup)

Balatoni Múzeum. 2714. stb.

125 (Megjegyzés - Popup)

Esztergomi Múzeum. 16.

126 (Megjegyzés - Popup)

Esztergomi Múzeum. 9., 564.

127 (Megjegyzés - Popup)

Balatoni Múzeum. 2031., 2405.

128 (Megjegyzés - Popup)

Jászberényi Múzeum.

129 (Megjegyzés - Popup)

Kecskeméti Múzeum.

130 (Megjegyzés - Popup)

Balatoni Múzeum. 2107.

131 (Megjegyzés - Popup)

Kaposvári Múzeum, 804.

132 (Megjegyzés - Popup)

Esztergomi Múzeum. 10–13.

133 (Megjegyzés - Popup)

Szekszárdi Múzeum. 1:39.

134 (Megjegyzés - Popup)

Szekszárdi Múzeum. 9:38–1.

135 (Megjegyzés - Popup)

Szekszárdi Múzeum. 5:33–3., 16.

136 (Megjegyzés - Popup)

Szekszárdi Múzeum. K. 2.: 933–2.

137 (Megjegyzés - Popup)

Pécsi Múzeum Értesítője. 1941. s. a. 19–60. jzt.

138 (Megjegyzés - Popup)

Pécsi Múzeum. 112.

139 (Megjegyzés - Popup)

Balatoni Múzeum. 2893.

140 (Megjegyzés - Popup)

Balatoni Múzeum. 5124.

141 (Megjegyzés - Popup)

Dunántúli Szemle, 1941, 345–352. 1.

142 (Megjegyzés - Popup)

Lázár-gyűjtemény, Celldömölk. Vasi Szemle, 1941. III. t. 1., 13., 2., 9., 16., 12., 11.

143 (Megjegyzés - Popup)

Nemzeti Múzeum. E. N. 35–1., 53/39–1., 49/39–1.

144 (Megjegyzés - Popup)

Veszprémi Múzeum.

145 (Megjegyzés - Popup)

Szekszárdi Múzeum, 14:38.

146 (Megjegyzés - Popup)

U. o. 10:32–2., 10:38–1.

147 (Megjegyzés - Popup)

Munkácsi Múzeum Lehoczky gyűjteménye.

148 (Megjegyzés - Popup)

Ipolysági gimnázium gyűjteménye. 234. A. I. 25.

149 (Megjegyzés - Popup)

Nyíregyházi Múzeum.

150 (Megjegyzés - Popup)

Smidt gyűjt. Dunántúli Szemle, 1940. I. t. 20.

151 (Megjegyzés - Popup)

Veszprémi Múzeum.

152 (Megjegyzés - Popup)

Szekszárdi Múzeum. 2:937–1.

153 (Megjegyzés - Popup)

Ipolysági gimnázium gyűjteménye. 828. A. I. 439.

154 (Megjegyzés - Popup)

Esztergomi Múzeum. 861.

155 (Megjegyzés - Popup)

Nemzeti Múzeum.

156 (Megjegyzés - Popup)

Hódmezővásárhelyi Múzeum.

157 (Megjegyzés - Popup)

1941. 4. 1. kép. U. o. 1940. II. tábla 1.

158 (Megjegyzés - Popup)

* Tudom. Gyűjtem. 1818, 3, p. 106. (Gamauf megjegyzése.)

159 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Ruhmann Jenő: Ihász Dániel szerepe az olaszországi magyar emigrációban.

160 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Csatkai Endre közlése.

161 (Megjegyzés - Popup)

Kossuth L.: Irataim az emigrációból, III. 30.

162 (Megjegyzés - Popup)

Életrajzi adatai főképp Révai Nagy Lexikona alapján.

163 (Megjegyzés - Popup)

Levele 1875. nov. 25. dr. Caesar Gyulához.

164 (Megjegyzés - Popup)

Ihász Rudolf (1817–1886) Sopron város országgyűlési képviselője, utóbb főjegyzője, unokatestvére volt Ihász Dánielnek.

165 (Megjegyzés - Popup)

Levele dr. Caesar Gyulához 1880. okt. 16.

166 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Sopron szabad királyi város története II. rész 6. kötet. Pótlás az I. rész 1–7. és a II. rész 1–5. kötetéhez az 1278–1526. évekből. Sopron, 1943. XXV + 519 lap.

167 (Megjegyzés - Popup)

Jajczay János–Schwartz Elemér: Karácsony a művészetben. Budapest, 1942. 130. l.; *Söveges Dávid: A karácsonyi játék.* Budapest, 1943.

168 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Sopron középkori egyháztörténete. Sopron, 1939. 240. l.

169 (Megjegyzés - Popup)

* 1943 február 15–1943 augusztus 31-ig.